HARRY NEGRIN

Romanța unei vieți

IOANA RADU

EDITURA MUZICALĂ

HARRY NEGRIN

ROMANȚA UNEI VIEȚI

** Ioana Radu **

HARRY NEGRIN

ROMANȚA UNEI VIEȚI

Ioana Radu

București, 1987
EDITURA MUZICALĂ

Coperta de **A. POCH**

CUVÎNT ÎNAINTE

Harry Negrin ne-a oferit o nouă carte, în care se reliefează dragostea sa ardentă pentru lumea cîntecului cu virtuţi consolatoare. Ca şi într-o altă carte a sa, dedicată aceluia care a fost Ion Dacian, Harry Negrin pune într-un con de limpezimi, sensul aserţiunii, în virtutea căruia „cine cîntă nu-i om rău"... Autorul acestei cărţi, omagiază o mare cîntăreaţă de romanţe — am numit-o pe Ioana Radu *— artista de excepţie, contopită pînă la identificare cu lumea melodiei. Din cartea lui Harry Negrin reiese limpede, că Ioana Radu, această olteancă cu vocaţia frumosului în limitele adevărului şi cu dorinţa de a face tuturor numai bine, a înţeles că dragostea este unul dintre cele mai înălţătoare sentimente şi că fără această eufonie a iubirii între oameni, pămîntul ar fi inundat de singurătăţi deşarte ! Avem de-a face cu o carte scrisă simplu, într-un stil expresiv şi larg accesibil, o carte care evidenţiază frumuseţea romanţei româneşti, dulce dar nu edulcorată, întotdeauna străbătută de cantilene de amplă respiraţie, la care se adaugă în cazurile într-adevăr inspirate, o fuziune între muzică şi literatură. În zilele noastre, cînd melomanii sînt obosiţi, şi uneori chiar enervaţi de căutările cu scop în sine, din lumea artei sonore, o reîntoarcere spre cantabilitate este evidentă. Iar lumea romanţei semnifică glorificarea muzicii autentice, în care melodia fremătătoare şi poetica de o delicată*

muzicalitate se îmbină armonios, generînd o ambianță nostalgică, evocatoare, emoționantă.

Ne bucurăm că iubitorilor popularului gen le este dăruită o carte unde sînt puse în lumină meritele multiple ale Ioanei Radu, aceea care a creat o lume a nobleței, a duioșiei, a stării de vis, contribuind din plin la transformarea universului Euterpei, într-un minunat prilej de înălțare a sufletelor. Există un etern uman în arta Ioanei Radu, pe care Harry Negrin l-a surprins, și de aceea această carte nu-și va pierde sursele prin care poartă un fertil dialog cu timpul. Într-o epocă în care se pune mai mult ca oricînd problema consolidării bunei înțelegeri între toate neamurile planetei, cîntecul de dragoste — cel care constituie de fapt esența vie a moralei cu rezonanțe multiple peste timp — a reprezentat, reprezintă și va reprezenta noua „ideologie" a omenirii și în felul acesta, muzica contribuie și ea la conturarea minunatei simfonii a păcii.

Sîntem convinși că această carte, în care Ioana Radu ni se înfățișează ca o ceremonie de splendori, are meritul de a lega tainic un trecut mișcător, de-un prezent plin de viață, în perspectiva unui viitor senin. Iată de ce se cuvine să-i mulțumim lui Harry Negrin, dar mai ales Ioanei Radu, pentru tot binele ce l-a făptuit într-o viață plină de realizări, în care marele univers al inspirației maestrei l-a constituit lumea cîntecului, înfrățită cu acea nestăvilită sete de tandrețe, ca și cînd am spune că iubire-i tot, în rest singurătăți sterile !

Doru POPOVICI

1. * * *

„M-am născut în România,
jos în valea Jiului,
unde-și schimbă vara, ia
în mireasma cîntului..."

— Unde te-ai născut, Ioană ?

— În Țara Doinelor.

— Unul dintre numeroșii iubitori ai romanței se-ntreba, timid, dacă n-ai coborît din altă planetă.

— Nu... Aici, unde cîntecul e uns cu mierea sufletului.

— În care loc anume ?

— În Bucureștiul iubit... unde n-am apucat să gungu-resc pînă să-i înnebunesc pe toți, că mama m-a luat în brațe și m-a dus în orașul de sărbătoare, unde frunza cîntă, Jiul cîntă, păsările cîntă, cerul cîntă și oamenii se iau la întrecere cu ele.

— De-acolo ai luat cîntecul.

— Poetic, așa se spune, dar de cele mai multe ori l-am simțit în mine. Cîntecul e un pojar minunat, dar dacă n-ai în tine creanga pe care „microbul" să-și facă cuibul, nu se prinde. Ai văzut tu, dragoste înflorită fără să fie sădită-n doi ? Nu singurătatea e legea vieții! În orice cîntec, unul îl caută pe celălalt. Se caută ca hulubii, altfel dorul aprinde focul inimii și neliniștea, ca o umbră, ți-e alături oriunde te-ai duce.

— Pare-mi-se că acesta-i subiectul cîntecelor.

— Subiectul trecerii noastre prin lume... Dragostea de dragoste... Dragostea de om.

— Şi cînd te-a văzut pentru prima oară, Craiova — oraşul cel de sărbătoare ?

— În urmă cu şaptezeci de ani, în luna lui Făurar.

— În iarnă...

— În iarnă şi azi — cum spunem să ne amăgim — după şaptezeci de primăveri, promoroaca mi-a împodobit părul.

— E frumos.

— Aşa se consolează fiecare...

— Cîntînd romanţele Ioanei Radu...

— Da... *Aş vrea iar anii tinereţii*... etc., etc.

Anii tinereţii, anii de la început, cînd Ioana se numea Eugenia Braia şi toţi ai casei îi spuneau Jana, o prescurtare apropiată de numele din actul de botez. Cea mai mică făptură din familie împărţea gungureala între mamă, tată şi ceilalţi trei copii : Maria, Gigiu şi Nuna, trei forţe, care, o împiedicau oricînd să prindă un locşor pe banca din faţa casei, trei forţe întotdeauna primii la joacă, primii la masă, primii la cîntat. Şi cînd micuţa Jana, prinsă în elanul lor, îngîna o frîntură de melodie alături de ei, îi auzea pe toţi spunînd : „Tu taci !... Cînţi prost !... Scîrţîi ca roata fîntînii !..."

De altfel, aşa trebuie să fi fost, de vreme ce toate admiraţiile erau îndreptate înspre glasul Mariei, care avea un fir melodic de parcă psalmodia, un glas subţirel, legănat, de parcă îşi căuta arcuirile păsărelelor cîntătoare. Maria avea ceva din viorile lumii şi nimeni n-o putea atinge în această gingăşie. Pe cînd ea, cu glasul înfăşurat în timiditate, atingea în treacăt coardele unui violoncel, ce avea să urce în timp, pe cele mai importante scene ale acestei ţări. Dar cine ştia ?...

Cînd Jana a apărut sub acoperişul lui Braia, cel mai mult s-au bucurat cei trei copii, că-şi spuneau ei, de-acum cureaua tatii va zăbovi mai puţin la fiecare, că-n patru e porţia mai mică. Cureaua era pe post de educator, care aducea liniştea în casă, în grădină, dar mai ales în cîrciuma ce da la stradă, unde se muncea din zori şi pînă-n miezul nopţii. Braia, tatăl, era obișnuit cu munca încă din tinereţe, de cînd intrase în armată pe post administrativ : sergent major. Apoi a urcat în ani şi trese, devenind plutonier şi-n urmă plutonier-major adjutant. Aici l-a oprit legea şi l-au mai oprit şi copilaşii, patru la număr, fărîme omenești, care ciripeau pe patru voci flămînde. Și dus de nevoie, omul s-a oprit la Craiova, în strada Sineasca, unde ochise el loc de casă și prăvălie, cu scară de piatră, la stradă. Că-și spunea omu'-n sinea lui : „Vine clientu', bea un păhăruţ să-şi mai îndrepte oasele şi pleacă... Vine altul, și-apoi altu', iar copilașii vor creşte şi ei ca toţi copiii, că n-o avea vreunu' stea în frunte ?..."

Anii și-au făcut rondul, cu toate basmele copilăriei, aducîndu-i Janei, în fiecare 17 februarie, cîte o păpușă, care să spună pe înţelesul copilului, că a mai crescut cu un an, că s-a făcut mai măricică și că dorinţa ei de-a ajunge o domnişoară cu plete pe umeri, se va împlini. Dar pînă atunci o să mai rabde opreliștele celorlalţi trei fraţi, trio vocal cu mari pretenţii, care-o punea pe Jana să fluiere, ca să scape de vocea ei, nesatisfăcătoare pentru exigenţele lor. Și Ioana fluiera, ca o mierlă. Cine mai era ca ea, atunci cînd unduia „Calule cu șapte hamuri, dădu mugurii în ramuri..." Ceilalţi copii cîntau, cu ochii aţintiţi la mezină, ca nu cumva să deschidă gura şi să le strice cîntarea. Jana fluiera şi aştepta să-i vină rîndul la cîntat, că iarna era nevoie să întărească forţele colindului. Şi atunci

ea cînta cu vorbe apăsate, să iasă cît mai tare, să-și potolească focul unui an întreg de fluierat. Dar, deși cînta la cot cu ceilalți, împărțeala era aproape dreaptă. „Janei îi dăm mai puțin, că-i mai mică". „Dar am cîntat !" răsună glasul mezinei. „Ai cîntat, dar tot prost". Acasă, seara, măicuța îi împăca, punînd în traista fiecăruia merindele în mod egal.

— Dar mămico, eu am cîntat cel mai tare !

— Da, fetița mamii, dar ei au glas mai bun, mai dulce. Seamănă la glas cu tata. Ei poate vor ajunge cîntăreți...

— Dar eu ?

— Tu ai să mergi la școală și o să înveți o meserie. Ce ți-ar place să fii, fata mamii ?

— Învățătoare, mamă.

— Cea mai frumoasă meserie, fata mea.

— Și-atunci o să cînt ?

— Sigur, ca să-nveți copiii.

— Bine... Atunci nu mai cînt. Aștept pînă o să fiu învățătoare.

Și, de cîte ori cînta „trioul Braia", Jana fluiera fără s-o mai necăjească ceva... „*Cîntă fluieraș de soc, cînd m-avînt la horă-n joc*". Și-a fluierat toate melodiile venite în casă, de pe la vecini, din tîrg, de la călătorii care poposeau o noapte sub șopronul cîrciumii.

Și-a mai trecut un februar și încă un februar, să fi fost la un loc vreo șase. Păpușile ședeau cocoțate pe-un dulap. Aveau brațele deschise, de parcă ar fi spus „vino", ochișorii mirați de vremea care a trecut prea repede.

— „Jano, dă boabe la păsări !... Jano, dă apă la gîște !... Jano, vezi că Hoțu', cînele — (după „Hoțul" lui Tudor

Arghezi) strică florile !..." Și Jana, mare cît făcălețul cu care se bătea laptele în putinei, alerga de colo-colo, să-mplinească toate cîte i se cereau. Îi spusese doar, „trioul", că ea e cea mică și că se cuvine să asculte, ajutînd în gospodărie. Ei, cei trei, nu prea pot și nici nu se cuvine, că ei vor fi cîntăreți și de-abia au vreme pentru așa ceva. Ei trebuie să adune cîntece, să le învețe, să le cînte prietenilor la școală, sau în odăița de sus, unde un gramofon cu pîlnie cînta toată ziulica. Richard Tauber interpreta arii din operete, un alt cîntăreț italian de renume aducea canțonete de pe malul Mediteranei, iar mai tîrziu, pe seară, cînd se adunau toți din grupa de amatori muzicali, ariile cîntate de Leonard nu mai lăsau loc de altceva. Glasul lui de tenor înamorat străbătea dincolo de axul discului, conturîndu-i totodată ochii languroși de Făt Frumos în frac, așa cum vom întîlni mai tîrziu, în film, pe fatalul Rudolf Valentino. Dar glasul lui Leonard o făcea pe Jana să-și înfrîngă teama de cureaua tatii și alerga pe sălița întunecată, lăsînd mătura după scară, să-l audă, pentru a cîta oară, pe acel prinț al operetei. Simțea oare viitoarea „regină" a romanței, că prințul, prin adopție morganatică, se înrolase în cohorta sublimă a mesagerilor de cîntec ? Glasul lui Leonard o atrăgea ca un miracol trăit și emis de ea, mai tîrziu, cînd a atins piscurile nevăzute ale genului. Îl asculta pe Leonard și cu gura-nchisă îl îngîna... „*Creola, ochii-ți ard ca flacăra / și mă-ndeamnă ființa ta, de dor nebun...*"

„Jano !..." Glasul mamii o aducea la realitatea gospodăriei, unde ea, cea fără veleități artistice, devenise o rotiță. „Jano, unde-i mătura ?..." În vîrful picioarelor, cu fustița strînsă să n-o împiedice la coborîre, ea alerga la „datoria" care-i strica farmecul lui Leonard.

— Bărbate, la toamnă o dăm și pe Jana la școală.

— Păi, se făcu așa mare ?

— Se făcu !... N-o vezi cu cîtă îndemînare spală paharele ?

Pînă în toamnă, Jana avea în față vara toată, cînd își mai trecea vremea pe malul gîrlei. Hoțu', dulăul cel veșnic cu nasul în pămînt, dormea lîngă ea și lîngă păpușa favorită, cea îmbrăcată în ie cu motive oltenești. Aici, Jana cînta păpușii, cîinelui și gîrlei ce luneca agale. Liniștea aceea era împărăția ei, stăpînă absolută, că nimeni nu se ivea să-i spună : „Taci !... Cînți prost !" „Ei și... ! Cînt cum cînt !... Doar n-o să mă fac cîntăreață !..." Ce bun răspuns avea copila în singurătate. Dar lor, celor din „trio", de ce nu le spunea la fel ? Ei, nu m-apuc de ceartă pentru atîta lucru... Pentru un cîntec ?... Dar ce înseamnă un cîntec ?... O nimica toată... Nu-i așa, Hoțule ? Dulăul a închis ochii de lene și căldură. Poate un acord în căldura verii sau poate un dezinteres față de-o întrebare, care nu-i aducea nici un oscior.

În prima zi de școală, tata a dus-o pînă-n poartă. Copiii se înghesuiau voioși înnodîndu-se cîte doi, cîte trei, deși era loc destul. Jana, obișnuită numai cu cei din casă, avea sfiala celor singuratici. Mînuța ei, în palma lată a fostului sergent major, părea un pui de hulub din columbarul ei. „Du-te și să fii cuminte, ca să te iubească învățătoarea... Mă pricepi ?" Fetița a dat afirmativ din cap, și-a scos ușurel mîna din palma închisă a tatii și apoi s-a furișat pe poartă. Iureșul copiilor a dus-o în clasă, iar îmbrîncelile lor au fixat-o în banca întîia. Copii erau gălăgioși, săreau peste pupitre, ghiozdanele se transformaseră în paváze. În toată harababura aceea, Jana privea ca o pitulice picată din cuib. Cînd s-a deschis ușa clasei și-a

intrat învăţătoarea, liniştea s-a aşternut, de parcă a fost aşa de cînd lumea. Jana o cunoştea pe învăţătoare, c-o întîlnise pe drumul pieţii, pe unde o ducea sora ei cea mare. Învăţătoarea le-a zîmbit. „Încotro, Jano ?“ — „La piaţă după urzici... doamnă învăţătoare“. Doar venise de cîteva ori pe la cîrciumă, să-i spună tatii cîte năzbîtii fără de pereche face Maria. Tata lua măsuri cu centironul, dar asta e alt capitol. „Ea e cea mică ?“ „Jana“ răspundea indiferentă sora cea mare, de parcă se subînţelegea de la sine, că ea e şi nu alta. Acum şedeau faţă-n faţă. Jana se închipuia mare, şi că aşa va fi şi ea. Învăţătoare peste o droaie de copii gălăgioşi, care, la apariţia ei, se vor transforma în mieluşei. Aha, dar pe ea nu o s-o păcălească niciunul. Îi vede ea cum sînt, cînd n-au frica nimănui... La colţ, toţi copiii ! !... Ba nu !... Clasa n-are decît patru colţuri... O nouă idee, fulgerată, i-a spus că o să-i tragă de urechi. Dar de ce de urechi ? Ele se ţin destul de firav de-o parte şi de alta a capului. Nasul n-ar fi potrivit ? Sigur !... Dar cît timp trebuie pentru această operaţie disciplinară ? „Braia Eugenia !“ Fetiţa s-a trezit din gîndurile în care se vedea „învăţătoare“ şi surprinderea ei a stîrnit rîsul clasei. „Unde te gîndeai fetiţo ?“, o mică pauză, să-şi caute răspunsul, să-şi ferească taina şi Jana a răspuns : „Mă gîndeam cum o să fie cînd oi fi şi eu ca dumneavoastră“. Învăţătoarea a zîmbit cald, iar copiii au izbucnit în rîs.

A doua zi, a adus-o la şcoală „trio“ Braia. O lăsau pe mezină în faţa uşii unde scria „Clasa I“, apoi pleca fiecare spre clasa lui. În ziua aceea, a zărit o porumbiţă poposită pe rama ferestrei. Fetiţei i-au zburat privirile de la tabla neagră, pe care erau aşezate în linie bastonaşe şi cerculeţe. Un porumbel însemna un prieten, care mergea

agale. Tiptil, în urma lui, a apărut o pisică. „Cîț !“... a strigat Ioana, sărind în picioare. O clipă de tăcere și apoi copiii au izbucnit în rîs“. „Ce s-a întîmplat, Eugenia Braia ?“ Fetița, jumătate ieșită pe fereastră, încerca să explice c-a împiedicat o catastrofă. După cîteva zile, cu ajutorul „trioului“ Braia, ea a adus la școală un mic coteț, pe care l-a botezat columbar. „Să aibă și porumbeii de aici un loc al lor, doamnă învățătoare“. Și din acea zi, copiii se purtau altfel cu ea, iar învățătoarea intră cu atenție în grădina sufletului ei.

* * *

Păpușile lui Februarie se schimbau în fel de fel de șorțulețe, sau rochițe, sau încălțări bune pentru ghețușile din jurul casei. Măsura pantofilor creștea, numărul cărților de asemenea, agrafele se înmulțeau în păr și visele Ioanei se împleteau, acum, cu plimbările de seară ale Mariei, prin parcurile Craiovei. Pentru ea, aceste promenade erau încă departe, că de-abia ținea la întrecerea la fugă sau la țintă, cînd arunca cîte un ghiozdan în ceafa unui coleg mai colțos. Măicuța o învățase să coasă și să brodeze cu arnici pe pînză albă, și lucra atît de frumos, că o lăudau toți. „Artă populară“ spunea tata. „Asta meserie ! Va fi mai tare ca toți !“ Prin cuvîntul „toți“, tata se referea la ceilalți trei copii, care umblau creanga prin oraș, colecționînd discuri pentru orele lor de muzică, consumate în odăița din capătul scării. Profesoara de lucru de mînă din clasa aceea, prinsese drag de ea. Mîinile ei îndemînatice făceau flori și păsări, parcă desprinse de pe covoarele românești. Undeva, acul și ața mergeau în pas cu cîntecele ei, adunate și nespuse. Ace-

eași înclinare, aceeași dăruire, aceeași dragoste, adunînd cusutul și cîntatul, ca pe foile unei cărți purtate sub ie. În unele după amiezi, Jana mergea în vizită la profesoara de lucru de mînă. Aici învăța și prindea curaj în tot ce făcea. O dată chiar, a pornit un cîntecel, ca să-și ajute acul. „Cînți frumos, Jano!“ „Ba nu!... acasă mă pune să fluier“. „Glumești, fetițo. Ia cîntă ceva să te aud“. Ea nu s-a lăsat rugată. Melodia îi ședea pe limbă, că nu mai fusese de mult pe malul apei, acolo unde singurul ascultător era dulăul... „Ce-mi cînți, drăguțo?“ Fata a privit-o cu tăria pe care și-o cunoștea și cu îndrăzneala vîrstei trecute de nouă ori prin luna lui Făurar. „O să vă cînt *Doina Oltului*...“

Murmurat, încetinel, ca unduirile rîului venit de departe, glasul fetei parcă aducea Oltul aproape.

— Tare frumos cînți fetițo.

— Credeți?

— Sîmbătă mergem cu școala la culesul teilor. Acolo o să cînți. Nu?

În sîmbăta aceea, au pornit spre grădină. Vuia drumul de vorbele și țipetele lor, dar cînd au ajuns în valea aceea minunată, toată lumea a tăcut de admirație. Fermecată de priveliște, Jana rămăsese în preajma carului. Nici la cinema nu văzuse atîta frumusețe laolaltă. Apoi, a început culesul. Fetele mai măricele s-au urcat pe scări, iar altele, sub coroanele copacilor, adunau în poală florile. Toată operația de curățire a împodobit ziua, ca pe o sărbătoare. Seara, în jurul unui foc din vreascuri adunate, s-a jucat și s-a cîntat. Inspirată de căldura de peste zi, cît și de entuziasmul jocului, Jana a cîntat *Mă suii pe dealu' Cernei*... Aplauzele au stîrnit-o și a cîntat și alte melodii culese de

la lăutarii de pe strada Sineasca, încheind cu romanța *Pocnind din bici*...

Cînd se înnoptase binișor, Jana a ajuns acasă ! Frumusețea serbării, succesul avut, aplauzele care-au cuprins întreaga vale, toate acestea la un loc au umplut inima fetei de neliniște. Acasă, s-a așezat pe banca din fața porții. Era o stradă care forfotea pînă noaptea tîrziu, o stradă cu case multe, ce adăposteau birjari, lăutari și femei frumoase. Birjarii și lăutarii veneau zilnic la cîrciuma lui nea Braia, care, în afara firmei pe care scrisese „La ieftinirea traiului", îi mai îmbia și cu țuică bună și tare, în care gospodarul punea apă cu măsură. Ioana aducea găleata, iar tatăl, după amestec, îi încerca tăria cu vîrful limbii. „Cum e tată ?" „Grozavă !" Și grozavă o găseau și clienții, care făceau popas de voie, țuica era pe bani, iar murăturile fără bani. Erau cîțiva lăutari de mare talent : Ion al lui Țache, Gheorghe a lui Gîgă, căutatul lăutar Limbă, un izvor de romanțe, de la care Jana fura cu urechea toate melodiile lui, scriindu-le într-un caiet, pe care-l mai păstrează și astăzi. Lăutari cu orchestre celebre, ce atrăgeau clienții la restaurantul debarcaderului din Parcul Bibescu din Craiova, lăutari ai căror copii sînt astăzi instrumentiști importanți în diverse Filarmonici din țară. Noroc că-n zilele de vară, orchestrele repetau la debarcader și Jana, aparent indiferentă, era numai ochi și urechi. Atunci și de-acolo a luat *La fereastra cu zorele* și alte romanțe, de care-și va aminti, mai tîrziu cînd va cînta romanța lui Stelian Mîță, *Rămîi o nu pleca, rămîi,* cîntece intrate-n eternitate, ca poveștile cu Făt Frumos și Cosînzeana. După cîntecele lăutărești umbla ea, că acasă, la gramofonul cu pîlnie, tata și mama își completau cul-

tura cu España-vals şi arii din operete, care Janei nu-i spuneau mare lucru. La şcoală, profesoara, doamna Brădişteanu nu putea ieşi din cadrul programului analitic. Coruri şi cîte un cîntec candid despre *Căprioara de la munte* şi *Cornul vînătorului,* pe care îl iubeau toate vietăţile pădurii. De ce-l iubeau ? Jana se întreabă şi astăzi, după şaizeci de ani. De ce-l iubeau, că doar omul avea o puşcă, ce le ciuruia pielea şi liniştea ? Cîntecele aveau un melos oarecare, cu armonii făcute şi versuri naive. Janei nu-i plăceau aceste melodii. Acolo, în parcul Bibescu, cînd repeta orchestra, era lumea ei. Cînd viorile îmbrăcau armonic versurile de mare dragoste, în care nimic nu era pieritor, nici melodia, nici versul şi nici iubirea cîntată. Totul era sincer, izvorît din credinţa că focul inimii mută munţii şi întoarce apele. Acest adevăr al creaţiei găsea o corespondenţă în firea fetei de pe Sineasca, ce scria în caietul ei tăinuit, o nouă romanţă :

„Atunci cînd nu te-oi mai iubi, s-o stinge soarele pe cer..."

Iubire puternică, neasemuită, în care cosmosul devine un părtaş al sentimentelor unice. Dragostea nu e joacă, îşi spunea fetiţa ce abia trecuse de al zecilea an al vieţii. Şi cîntecele de dragoste nu sînt născute pentru impresia unei clipe trecătoare ci, dimpotrivă. Ele au fixitatea lor în mersul oamenilor, conducîndu-i spre fericirea, care, de cele mai multe ori, e aproape de noi. Marea calitate a romanţei e sinceritatea, e adevărul care trebuie transmis, tot cu uneltele nevăzute ale adevărului. Şi Ioana simţea această lege nescrisă, simţea că orice artificiu sperie romanţa, tulburîndu-i patosul, care nu suportă decît un singur sentiment : adevărul.

*
* *

Cel de-al 11-lea februar a întîlnit-o pe Ioana, ca elevă a liceului din Craiova. Profesoara de muzică, Elena Simionescu, o preluase cu plăcere, știind-o pe Ioana din clasele primare. „Tot așa frumos cînți, fetițo ?“ Ioana a privit-o, zîmbind. Pentru ea, cîntecul era o stare firească, precum vorba și rîsul, ziua și noaptea. De ce o întreba toată lumea dacă mai cîntă ? S-ar fi putut altfel ? Profesoara Simionescu ținea ca materia ei să fie predată după toate aliniatele programului analitic. Nu se putea cînta fără solfegiu și teorie, o înlănțuire care formează o bază sigură a reușitei. Lecțiile de teorie muzicală nu o atrăgeau deloc pe fetița aceasta, pe care toți o răsfățau pentru glasul ei. La orele anunțate pentru teoria muzicală, Jana își căuta pretexte solide ca să scape. (Astăzi Ioana Radu îmi mărturisește cu nostalgie, cît de crudă e mintea copiilor, care nu ascultă un sfat care sigur i-ar fi ușurat drumul vieții, al acestei vieți de interpretă). Dar... doamna Simionescu, muziciană generoasă și subtilă, după cîteva absențe bătătoare la ochi, a înțeles-o pe fata lui Braia. A chemat-o într-o zi și, fără reproșuri, a încercat s-o pună în oarecare dificultate. „Poți, Jano, să cînți vocea a doua la pasajul acesta ? Aș avea nevoie de un glas ca al tău, pentru serbarea de primăvară... Știi cum e vocea a doua ? E-n funcție de tonalitatea vocii prime, doar că la cheie...“ Fata își privea profesoara cu ochii îngroziți de spaima acestor termeni, „tonalitate“, „cheie“ și, probabil că urma „urgia“ minoră sau majoră, după cum cerea tehnica construcției. Profesoara a înțeles că fata era în încurcătură și i s-a părut c-a spus prea mult pentru a o aduce pe drumul

tehnicității școlare. „Fetițo, cunoști cîntecul acesta ?“ Pe o pagină de caiet de muzică erau scrise notele și versurile unei doine, care trecuse cîndva pe la urechile Ioanei. Se numea *Ciobănașul* și lăutarii din Sineasca l-au cîntat la urechea vreunui chefliu sentimental și înmuiat în țoiurile lui Conu Braia, care lupta pentru „ieftinirea traiului“. Profesoara a prins să cînte. Un glas subțirel, obișnuit, a dat tonul acestui cîntec...

„Ciobănaș
cu trei turme de oi,
cînd vii și treci
cu turma pe la noi,
cînd vei vedea
pe mîndra, draga mea,
să-i spui că eu
m-am depărtat de ea...“

„Doamnă profesoară, eu am auzit cîntecul... Pe la noi, lăutarii îi spun *Ciobănaș cu trei sute de oi...* „Da ? Dar corect cum e ?“ „Cu trei sute... că vorba turmă e în versul ce urmează“. Profesoara a privit-o cu drag, apoi a mîngîiat-o. „Jană dragă, ai putea fi vocea a doua, fără să cunoști schema tehnică de la orele la care lipsești ?“ „Mai vreți să-ncercăm ?... „Profesoara, fără nici o pregătire sau atenționare, a atacat versul celei de-a treia strofe :

„Cînd soarele
apare dintre nori,
m-apucă, mîndro,
jale de-al tău dor...“

Glasul fetiței pornise ca un violoncel, uitat undeva în iarba pe unde trec turmele. Unduios dar penetrant, îmbrăca totul, ca o mantie celestă, făcînd pe oricine să vadă turma ciobănașului înamorat, cel în suferință, care-i cere iubitei *„spune-mi la ureche de mă iubești, / și-atunci iubito, mult mai dragă-mi ești !“* În fața unui asemenea talent, a unei urechi perfecte, care aude dincolo de ce se poate auzi în mod obișnuit, profesoara a tăcut. Din ziua aceea o punea mereu să cînte, și atît... Teoria... o aprofunda prietena și colega ei de bancă, care învăța cu rîvnă, tot sperînd că-ntr-o zi va căpăta și ea... un pic de voce. La fiecare serbare de final de an, micuța aceea de la „Ieftinirea traiului“ era așteptată și ascultată. Cîștigase toate inimile din jurul ei și toți o socoteau o voce agreabilă, fără să întrevadă careva ce-i va oferi viitorul, ce va ajunge această voce, care-și îngîna cîntecele pe malul gîrlei.

Următorii ani au trecut fără întîmplări deosebite. Viața se derula monoton pentru visele ei, care încolțiseră de la primul succes. Nu se visa cîntăreață, ci tot învățătoare, ce va deschide copiilor gustul pentru cîntecul de pe plaiurile cunoscute ei. După cele patru clase de liceu, va urma o școală profesională. Așa a spus tata și mama, care sigur știau mai bine ce avea ea de făcut. Cu „trio Braia“ îmbunătățise relațiile. Cu toate glasurile lor, frumoase dealtfel, cu toate ariile din operete, n-o mai puteau ignora pe mezină. Luase premiul cu coroniță, diplomă la orele de muzică, laude la cancelaria liceului. Micuța cîntăreață devenise o realitate peste care nu se putea trece. Niciunul nu mai îndrăznea să-i spună : „Tu taci ! Cînți prost !... Cum cîntă prost, cînd aplauzele unei săli umpleau de bucurie

și inimile celorlalți Braia ? Acum, fiecare cînta după voia inimii. Trio, arii din operă și operetă, iar Jana, care n-a fost absolvită de treburile gospodărești, muzică populară. Jana terminase 4 clase la liceul „Elena Cuza". Treburile gospodărești ale casei și cîrciumii o absorbeau de dimineață pînă seara. Muncea și cînta, cîntatul fiind clipa ei de odihnă. Nu se putea altfel. Cu toate astea, inima îi jinduia după repetițiile ce se făceau cu opereta „Prinț și bandit", cu roluri acoperite de „trio Braia". Numai ea nu, fiindcă spuneau toți că e prea mică. Dar cît o să mai fie mică ? Vremea trecea, așa cum au trecut și clipele cînd i se spunea : „Tu taci !... Cînți prost !" N-o să mai sufere cît a suferit. Un an, doi și va deveni destul de mare, ca să-și impună un punct de vedere... muzical... Dar care ? Gîndul că se va face învățătoare a pierit ca soarele în nori. Nu renunțase la acest gînd dar aștepta ceva, ceva neprevăzut, care să-i împlinească toate cîte le dorea. Învățătoare într-o comună apropiată de Craiova, într-o școală cu copii mulți, veniți de prin satele apropiate, s-o audă cîntînd pe noua învățătoare. Aștepta, ducînd gospodăria casei, unde „trio Braia" cînta și plănuia cariere de la operă în sus, numai ea, cu caietul ascuns în bluză, aduna romanțe de la lăutarii poposiți la o masă în fața cîrciumii... Scria mărunt, repezit, să nu piardă vreun cuvînt din romanța pe care lăutarul o cînta lăcrimînd, ca să pară cît mai adevărată.

„Aș voi din piept să scot
Inima cu dor cu tot
Și s-o pun în pieptul tău,
Ca să simți precum simt eu..."

Cîntecul său umplea grădina de tăcere. La mese și chiar în stradă pînă vizavi, oamenii ascultau melodrama trăită, acest *Dor de răzbunare*, în care iubitul vrea să-și răzbune suferințele... „*Și să fac precum faci tu : tu să plîngi, eu să zic nu...*" La cuprinzătorul capitol : dragostea, romanța joacă rol principal și mîndria fetei o făcea să privească cu încredere, că ea va fi într-o zi o învățătoare model, cum poate n-a mai fost niciodată. La faptul că ea ar putea fi o bună cîntăreață, nu s-a gîndit. Nici atunci chiar cînd, adusă în București de sărăcie, nu i-a trecut prin minte să se ajute cu minunăția vocii, deși dădea de mult semne certe, că nu are pereche.

2. * * *

„Odată, o scrisoare ţin minte că ţi-am scris ;
Era acolo totul : şi dor, şi plîns, şi vis...
Ca frunzele de vişin în toamnele tîrzii
Scrisoarea netrimisă începe-a-ngălbeni“.

(Scrisoare netrimisă)

La vremea cînd ochii fetelor întortochează drumurile băieţilor, la poarta dinspre grădină s-a oprit un tînăr, candidat la o catedră de muzică, dar şi la mîna Janei. Îl chema Romeo (predestinat dragostei şi muzicii) Rădescu. Tînărul, pe lîngă muzica învăţată, mai avea în inimă un of !, pe care se străduia să-l aştearnă pe hîrtie. Şi reuşise ; avea o operetă compusă de el, cu un titlu ce amintea o operă de Mozart, lucrare cu o anecdotică eternă, cei doi îndrăgostiţi şi rivalii respectivi. Era scrisă fără experienţă, în schimb avea toate dimensiunile scenice ale unei operete profesionale. Dacă, la început, Jana a rezistat asediului sentimental al tînărului Romeo Rădescu, la muzica lui a fost mai sensibilă. Poarta grădinii s-a întredeschis, banca de sub nuc a fost ospitalieră, subiectul ilustrat al operetei şi dorinţa nestăvilită a anilor tineri de-a căuta negăsitul, au făcut-o pe Jana să-i fie nevastă. Şi, în această calitate, îşi urmă soţul la Tîrgu-Jiu, unde tînărul profesor (de fapt, suplinitor), a primit un post la liceul „Petru şi Pavel“. Postul mic, simbria mică, tineri cu prea puţine lucruri adunate pentru casă, făceau loc sărăciei. Tinere-

ţea nu dramatizează asemenea situaţii şi cei doi tineri cîntau oriunde erau chemaţi. El la pian, ea cu cîntecul pe buze, ocazii în care se făcea imediat remarcată. Tîrgul fiind mic, repertoriul trebuia îmbogăţit şi cum de cîtăva vreme Jana căpătase cadou un aparat de radio, sufletul ei îşi deschisese o fereastră. Îi spun aparat, dar în anii aceia, jucăria care uimea lumea se numea... galenă. Un mic aparat cît o farfurioară, cu două manete mici, cu care cu greu prindeai postul de radio. Bineînţeles, aparatul avea şi o cască, în care se auzea un cîntec firav. Era strămoşul aparatului de radio, şi cu el îşi împărţea Jana timpul. De-aici învăţa ce e mai nou la Radio Bucureşti, cîntece pe care, apoi, le fredona soţului, care-i devenise pianist. Ştia tot repertoriul lui Cristian Vasile, cîntăreţ de mare circulaţie, şi toate compoziţiile lui Ionel Fernic. Ea cînta cu mare plăcere melodia dragostei lui Fernic pentru Nunuţa Morţun.

„Nunuţa numai tu,
doar tu poţi să-nţelegi...“,

sau cît patos punea Jana în cîntecul *Pe boltă cînd apare luna.* În sinea ei, se lua la întrecere cu orice cîntăreţ al postului de radio. Cînta seara prin diverse case ale mărimilor din oraş, şi succesul obţinut îi dădea certitudini şi gînduri.

Din tot ce asculta la galenă, cel mai mult îi plăcea o voce anume. De vreun an o urmărea, încerca să-i înveţe melodiile, deşi era treabă grea, că interpreta le sucea şi le învîrtea mereu în alt chip. Auzise multe despre ea. C chema Maria Tănase şi avea în repertoriu cîntece din întreaga ţară. Avea un fel al ei, foarte personal, greu de imi-

tat, cu melodia ce-mbrăca vestmîntul vorbelor. Pe vorbe punea tăria, dînd versului înţelesul lui întreg, cum nu putea nimeni s-o facă. La ea, la Maria Tănase, era gîndul Janei. Cum să facă să-i prindă felul, deosebitele nuanţe, întorsăturile ? Căuta mereu în inima galenei şi de cîte ori o „prindea", Jana era numai urechi. O urmărea pe această Marie, căreia nu-i ştia decît glasul şi cîntecul fermecător. În luni de zile de ascultare, Jana îi învăţase toate cîntecele. Şi pe cele hăulite, şi pe cele săltăreţe. La mesele de ospeţie, ea le încerca, şi parcă mai punea ceva de la ea, ceva din viitoarea personalitate a unei interprete în devenire. Nu ştia ce face, dar făcea cu credinţa că se afundă în plai românesc.

Postul de suplinitor s-a desfiinţat şi, numai după două luni, cei doi tineri au fost mutaţi la Drăgăşani. N-aveau mare lucru de luat la drum: un geamantan şi galena cu casca. Lăsa în urmă oraşul, pe care începuse să-l cunoască, s-o cunoască, unde-şi încălzise cuibul de simpatie cu glasul ei. Îi va regreta pe toţi, aceia care-i puneau în faţă chiseaua cu dulceaţă, că, spuneau ei, unei fete tinere şi cu glas, dulceaţa îi prinde bine. La ce să-i prindă bine, că nu pusese pe ea nici o ţoală nouă de cînd plecase de-acasă, din Craiova. Salariul era, de fapt, o jumătate de salariu, iar nevoile parcă-şi căutau mereu pereche.

— Ce facem, bărbate ?

— Sîntem tineri, avem vreme !

Jana îşi repeta în gînd replica soţului. „Avem vreme...". „Da, avem vreme să ne obişnuim..." îşi răspundea ea, cu zîmbetul fetei, care are treabă mai puţină cu ziua de mîine decît cu cea de azi. Cu veselie au plecat din Tîrgu-Jiu, cu veselie şi rîs au poposit în Drăgăşani. S-au instalat într-o

căsuță care-și aștepta chiriașii s-o facă frumoasă și curată și s-au gîndit că aici vor rămîne pînă la bătrînețe. De parcă bătrînețea nu era departe.

Aici,cîntecul avea locul doi, că primul loc era ocupat de mult, de vinurile celebrului oraș. Dar cum vinul și cîntecul au făcut dintotdeauna casă bună, tînărul profesor de muzică era invitat la sindrofiile mai înstăriților. Cînd profesorul Rădescu a vorbit despre soția lui și glasul ei, curiozitatea și invitațiile s-au înmulțit. Jana avea mare succes, era ascultată și căutată, iar tînărul Romeo și nevasta erau mulțumiți că își asigurau masa de seară. Prieteniile se legau ușor, că Jana știa de glumă, cucoanele orașului o îndrăgeau pe fata aceasta ce descoperea mereu noi cîntece, pe care bineînțelees, i le aducea în urechi, galena. Ea asculta tăcută și cu dorința de-a învăța : *„Foaie verde măr domnesc, / am iubit și-am să iubesc / pînă-o să mă prăpădesc...* „Melodia și versurile mergeau direct la inima musafirilor, care, desigur, în fundul unui pahar cu tărie din dealurile Drăgășanilor, purtau amintirile unei iubiri ratate, ca-n romanele din viața provincială. Gazdele își aranjau musafirii după rangul lor în oraș, pe unii mai în colțul mesei, în vecinătatea pianului, iar pe alții pe la diverse măsuțe, unde se mai șușotea pe socoteala vreunuia despre care se știa prea multe, pe tema dragostei eșuate... Jana cînta romanțele, care încununau limpezimea unui pahar aburit.

„Să treci prin lume fără dor,
Cu inima tot mută,
Ca-ntr-un albastru fără nor
Și fără nici o cută...“

Romanța era cunoscută și cîțiva mai „păliți“ de nostalgia melodiei, o îngînau prezenți, dar cu gîndurile duse departe, în umbra anilor...

„Să știi că vremea spre nimic,
Mai dulce nu te poartă.
Ce-nseamnă oare dacă nu...“

Ultimul vers avea o participare totală, un cor neomogenizat, contrapunctat de clinchetul paharelor, ca un acord de la care nimeni nu se poate abate...

„Să duci o viață moartă ?“

Toată lumea cînta melodia, toată lumea îngîna versurile, sufereau că așa era înțelesul romanțelor în general, dar cine știa că pentru nașterea acestui cîntec, trudise un compozitor și un poet ? Pe unul îl chema Alexandru Leon, iar pe celălalt Grigore Periețeanu. Mucenici în templul în care ard inimi stinse cu vin. Dar și la Drăgășani, ca și la Tîrgu Jiu, astfel de funcționari publici, candidați la foame, sînt veșnic în căutare de o slujbă care să le asigure, cît de cît, cele trei mese pe zi. Cîntecul e minunat, dar nu ține de foame. Romanțele n-au implicații gastronomice, iar horele și sîrbele consumă energii ce se cer alimentate.

O dispoziție a Ministerului Învățămîntului și, peste noapte, soții Rădescu își iau rămas bun de la prietenii din Drăgășani și pleacă spre Calafat, unde i se repartizase acel loc de suplinitor, care n-avea nici o para în plus peste cifra din schemă. Dar așa e omul ! Speranța îl duce mai departe, spre alte locuri, spre alte chipuri, care crezi

că vor pune stavilă sărăciei înrădăcinate. Şi, rătăcitori, cu puţinele boarfe adunate într-un geamantan, au lăsat în urmă Drăgăşanii şi prietenii de-acolo. Romeo Rădescu ducea geamantanul, iar Ioana galena şi casca. Nu se putea despărţi de ele, că acolo era izvorul ei de frumuseţe şi de bogăţie, la vremea aceea de sărăcie.

Cînd au ajuns la Calafat, lume multă în gară, lume multă în oraş, oameni sosiţi din toate colţurile ţării, veniţi să-l vadă pe „sfîntul“ Petrache Lupu, despre care ziarele Capitalei relatau cu lux de amănunte minunatele întîmplări ale acestui om simplu, neştiutor de carte, puţin gîngav, care a stat de vorbă în singurătate, cu sfinţii din cer şi din calendar. O bună difuzare a ideii a cuprins toată ţara şi oamenii în căutarea minunilor, care să-i tămăduiască de boli, năvăliseră în bietul Calafat, care abia avea loc pentru locuitorii săi. Lume multă pe străzi, pe drum, pe cîmp, în orice colţişor al oraşului. O îmbulzeală care i-a derutat pe tinerii abia sosiţi din Drăgăşani. În mijlocul acestui haos, fără casă, fără prieteni, fără nici un punct de sprijin, totul li s-a părut o prăpastie de netrecut. Primarul oraşului, dr. Iureş, le-a dat o casă, în parc. O casă frumuşică, lîngă „monument“. Jana, ca niciodată, era înspăimîntată de sărăcia ce lua forme supărătoare. După ce a aranjat casa cu puţinele lucruri de care avea nevoie, a ieşit pe strada mare a Calafatului. Aceeaşi lume alerga forfotă de ici-colo. Căruţe încărcate cu oameni vătămaţi de vreo boală fără leac, pe marginea trotoarelor tărgi cu umbre omeneşti, duse de feciorii celui căzut în ultima rugăciune a fiinţei spre nefiinţă, orbi sprijiniţi de alţi orbi. O privelişte dantescă învăluise cu jalea ei oraşul. Şi cum fiecare se plîngea celuilalt despre pricinile lui, Jana asculta în tăcere, speriată. „De unde vii taică ?“

„Din preajma Vasluiului..." „Dar mata, mătușică ?" „Dintr-un sat de la gura Oltului." „Noi sîntem din București", i-a declarat o femeie cu haine orășenești, care ținea de mînă copilul. Pentru Jana, cuvîntul București avea o rezonanță specială. Vorba a dus-o imediat la galena și la casca ei de-acasă, unde o asculta pe Maria Tănase. „Bucureștiul e oraș mare ?" a întrebat ea, cu aerul provincialei, care nu poate fi ascuns. „Mare. Doar e Capitală". Ioana nu știa prea multe despre această „inimă" a țării și chiar de-ar fi știut, tot nu se simțea atrasă înspre acolo. Ea iubea liniștea, apele, pădurea. Dar de cînd o asculta la galenă pe fata aceea, Maria, care întorcea cîntecul într-un fel neîntîlnit, nu o dată gîndul i-a fugit într-acolo. „Spune-mi, te rog, mata care ești din București, o cunoști pe Maria Tănase ?" Femeia a privit-o liniștit, de parcă îi căuta numelui o apropiere în gînd. „Ce e ea, face minuni ca Petrache Lupu, sfîntu' de la Maglavit ?" Derutată de-ntrebare, Jana a bătut în retragere, cu sfială. „Nu, nu... Maria cîntă !" „La care biserică, maică ?" La această întrebare, a tăcut ca piatra din drum. Oamenii osteniți de necazurile lor, îndoiți de dureri, ședeau pe ultima prispă a minunilor care i-ar putea readuce în lumea cea de toate zilele. Pe înserat, ea s-a trezit la marginea Calafatului ce ducea spre Maglavitul lui Petrache Lupu. Calafatul era un orășel sărăcuț, care odată cu omenirea ce trecea pe-aici, deveni un orășel devastat sub aspect alimentar. Magazinele cu de-ale gurii și brutăriile se goliseră, iar cîrciumile scoseseră în vînzare o nouă „minune" : „fîntîna cu aromă de țuică". Se vindea la țoi, la cană și chiar la țap, fiindcă nu se îmbăta nici un băutor. În asta i se definea minunea. În lipsa asta totală, simbria suplinitorului la catedra de muzică nu pu-

tea fi împărțită la cele treizeci de zile ale lunii. Jana regreta prieteniile din Tîrgu Jiu, simpatiile din Drăgășani, prietenii aceia care-i invitau să cînte și să-i ospăteze. Era o compensație, în care Jana și Romeo Rădescu dăruiau tot prinosul lor sufletesc, în romanțe și cîntece de dor. Dar unde sînt acum, aici, prietenii ? Într-o zi, Romeo i-a spus Janei că doctorul Iureș, primarul, trecînd pe la școală, i-a invitat să vină la el, sîmbătă seară. Sigur vor face muzică, fiindcă invitația a fost urmarea unor laude la adresa lui și a soției lui, de către directorul școlii, care-i cunoștea din activitatea de la Drăgășani. În sfîrșit, poate noi prieteni, noi admiratori ai cîntecului și ai acestei tinere perechi. Pregătirile pentru vizita de sîmbătă seară au fost făcute minuțios, fiecare lucrușor fiind spălat și călcat, după toate regulile artei gospodărești, cu care Jana era obișnuită de-acasă, de la Craiova. Gazdele i-au primit cu mare atenție și cu o intimitate, de parcă ei ar fi fost din Calafat de la naștere. Masa a fost bogată, iar programul de romanțe și mai bogat. Toți oaspeții s-au arătat iubitori de cîntecul acela nostalgic, care s-a stins departe, înspre zorii zilei. Aici, cei doi tineri au cucerit inima familiei avocat Petrescu, a soților Antipa, care i-au cuprins prietenește, pentru lungă vreme. Seară de seară erau în casa lor, unde după masă se făcea muzică. Amintirea acestei familii a rămas caldă și în anii aceștia, cînd februarie e cel de-al șaptezecilea la număr. Prietenia, pentru Ioana, este o fereastră deschisă spre o eternă primăvară. Nu i-a uitat pe niciunul și nimeni n-a uitat-o pe tînăra Jana, cea care nu știa că are un glas de aur. Dar prietenia era pe picior de egalitate cu toate romanțele ei. Nu ei o rugau în fiecare seară să le cînte romanța aceea cu autentice tristeți ?

„Dacă-n douăzeci de toamne
zi senină n-am avut,
O ! atunci spune-mi, doamne,
Pentru ce m-am mai născut ?...“

Soții Antipa cîntau împreună cu Ioana, lăcrimînd la versurile romanței lui Carlson și Vieroșanu... *„Sub o piatră solitară, / eu aș fi mai fericit, / căci de-a zilelor povară / sufletul mi-e obosit...“* Prietenia cu acești oameni i-a deschis Janei porțile unei lumi abia cunoscute. Legătura lor se baza pe comuniunea sufletească, pe legile nevăzute ale cîntului, devenind pînă în cele din urmă, o forță a sîngelui. Lumea îi căuta prietenia, iar ea căuta prezența celorlalți. Nici Jana, și poate niciunul din jurul ei nu-l citise pe Seneca, dar simțea că „singur cu tine, ești foarte aproape de omul rău“. Era în firea ei să caute prietenii, să-și lărgească cercul care să se întovărășească în clipele bune, dar și în cele de cumpănă. Ea a căutat prieteniile pe tot parcursul vieții. Are ceva din dăruirea marelui artist, care e gata să împartă inima, ca și cîntecul, cu oricine privește ca ea, lumea și nesfîrșitul ei. Am întrebat-o cîndva pe Jana dacă are dușmani. „Îi am pe cei care nu mă cunosc, dar ei se tem mai mult de mine, decît mă tem eu de ei“. Prietenia a fost pentru ea, un fel de dragoste a spiritului. Fără a-i atinge spațiile filozofice, se adîncea în partea ei morală. Atunci, la tinerețe, ca și acum, în acest februar, simțul acesta o așează în centrul prietenilor, convinsă fiind că acest sentiment este talerul pe care se așează dreptatea. Jana știe că în toate există tîrguială, doar în prietenie, nu. E sentimentul cu care găsești fîntînile omeniei, izvoarele cîntecului, care-nseamnă tămăduire pentru popasul nostru pe pămînt. Aici

e rădăcina omului, care a călcat iarba cu grijă, care a privit cerul cu încîntare, care a pus întotdeauna înainte, înțelepciunea omului obișnuit. Ca să-l ridice, față de el a coborît, și atunci i-a cîntat, i-a pus în urechi și în lacrimi cinstea ei sufletească, arătîndu-i că totul este așa cum a gîndit omul, că inima și-a găsit cărarea, că viața are o frumusețe fără prihană și că egoismul e o născocire de moment, ce trebuie extirpat. Cîntecul are această putere ; el, prieten fără condiții, sprijinit pe toiagul lui de-o viață, calcă alături de pasul tău, vesel ca tine, trist ca tine, umbră nevăzută.

Prietenia familiei Petrescu i-a susținut și i-a trecut peste greutățile devenite supărătoare. Lipsurile de la un salariu la altul, chiria neplătită, unele nevoi mărunte ce se adăugau mereu l-au făcut pe Romeo Rădescu să-și caute un post mai consistent și într-o seară a plecat, în înțelegere cu Jana, la Corabia. Aici i se promisese mai mult, dar cînd a sosit și nevasta și au tras o linie să adune, au văzut că n-au schimbat decît locul. Atît. Ca să mai acopere din lipsuri, Rădescu dădea lecții de vioară fiului unui patron de restaurant. Lecții zilnice, contra mesei de prînz, pentru ei doi. Era început de toamnă și parcă se vorbiseră cu sărăcia, că ploile nu mai conteneau. De abia se mutaseră într-o casă cu grădină, unde piciorul se afunda lesne în pămîntul sătul de apă. Puținele lucruri aduse și-au găsit locul și farmecul unui mic univers în doi. Dar la Corabia, ca și în celelalte orașe colindate, problema cunoștințelor se ridica ca un gard de nuiele. Vezi dincolo de el, dar nu-i simplu să-l treci. Pînă la Corabia, Jana venise cu ajutorul unui mic șlep de pe Dunăre, dar aici, în miezul orașului, cine ar mai putea s-o conducă ? Îi trebuia o traversare morală, ca pretutindeni,

în care tinereţea şi cîntecul să-i deschidă noi uşi şi noi zîmbete. Începuse să obosească sufleteşte, începuse să se plîngă de lucruri de care altădată rîdea. Romeo avea ore la şcoală, ore de vioară acasă la patron, ziua trecea greu. Timpul pentru gospodărie era scurt, fiindcă toate cele ce se făceau în casă erau puţine la număr. Nu era gospodăria din strada Sineasca, unde nu mai dovedea cît era ziulica de mare. De la restaurant, unde lua masa de prînz, venea acasă şi privea pe geam. Ploaia sporovăia printre frunzele din curte, cîntul ei fiind o liturghie monotonă şi obositoare. Totul i se părea inundat. Şi casa, şi grădina, şi oraşul, pînă departe la Dunărea indiferentă. Şi gîndul a dus-o pe Dunăre în jos, înspre mare. Visa, şi-n vis se poate călători cum vrei. Numai ploaia o mai aducea în curtea casei, mai ales că-n seara aceea, Maria Tănase nu cînta la Radio şi galena ei şedea, ca fără suflet. Deci, hai pe apa fluviului, trecînd repede prin Turnu Măgurele, prin Zimnicea, prin Giurgiu. Nu le cunoştea, nu le văzuse niciodată, dar dorul ei de călătoare o făcuse să treacă peste toate, mîngîindu-le cu degetul arătător, de parcă el era elementul principal, el trebuia „să vadă" şi gata, inima se declara mulţumită. Unde a rămas ? A, da !... Pe coama Dunării care urcă spre Olteniţa, Călăraşi, Brăila şi-apoi la cotul fluviului spre Tulcea, frumosul Galaţi. Jana nu ştia mai nimic despre acest oraş, doar că undeva în chioşcul unui parc, un tînăr în haine de roşior, Ivanovici, compusese un vals, pe care-l cînta duminicile, pentru cine voia să asculte... Scrisese un vals dedicat Dunării, aşa cum făcuse mai de mult Johann Strauss, scriind aceleiaşi Dunăre albastră, un vals intrat în veşnicie. *Barca pe valuri* a lui Ivanovici curge la fel de iubită pe aceeaşi Dunăre albastră, şi Jana a fredonat începutul re-

frenului. Ce vals minunat!... Fără moarte!... Etern, ca și cel al lui Ivanovici, care-a iubit într-o seară Dunărea și apoi Dunărea l-a iubit, și-l va iubi cît va fi ea. Ce minunat e cîntecul care te păstrează tînăr, în amintirea generațiilor care vin. O, cît ar da, ca ea și cîntecul ei să rămînă undeva, cît de puțin, în amintirea celor ce vor fi, peste 50 de ani. Peste 50 de ani și Jana izbucni în rîs. Ce-i veni pe ploaia aceasta cenușie, cînd rîurile de cîmpie umflă Dunărea cea cîntată în lumea întreagă, să se vrea intrată în nemurire? Cine? Ea? Fata plutonierului adjutant Braia, din strada Sineasca, cel cu firma „La ieftinirea traiului“; ea, care cîntă romanțe, nu atît pentru plăcerea ei, cît pentru masa de seară, pe care o aștepta de dis-de-dimineață? Și, ca și cum ar fi vrut să învețe abecedarul nemuririi, reluă refrenul celebrului vals... *„Barca pe valuri tresare ușor, inima-mi bate...“* Nu, ploaia bătea la fereastră, țesînd peste grădină, pînză cristalină de apă... Pentru prima oară, o vagă deprimare intră în viața ei. O întrebare se ivise, ca o umbră în ceață. Ce va fi mai departe? Ce va face ea?... Pe măsură ce se întreba, răspunsurile întîrziau să vină. Mai bine să nu se întrebe. Alte fete la vîrsta ei își puneau întrebări în legătură cu moda, cu farmecul pe care trebuie să-l adopte vizavi de tinerii din jurul lor. La vîrsta aceasta, cînd cei 20 de ani îi strîngi într-o batistuță dantelată, cum se poate să te lași dominată de întrebări ce întristează inima? Cum, ce-o să facă?... O să facă... Răspunsul s-a înjumătățit, de parcă se-nchisese o ușă între ea și cuvintele ei. Pînă atunci, ce făcuse ca să-și marcheze drumul vieții? În casa părintească fusese copil de bază, de la mătură pînă la dulceața de vișine, de la cîinele din curte pînă la lăutarii cu viorile lor doldora de romanțe. La școală?... Ce fă-

cuse ?... Ce au făcut celelalte fete din oraș ? Unele au terminat după ea, altele înaintea ei și toate, din cîte știa, s-au măritat. S-au măritat cu bărbați mai chivernisiți, din moși-strămoși, cu case, cu acareturi cît cuprinzi cu ochii. Nu toate, dar destule aveau asigurate zilele pe vreme îndelungată, și apoi aveau copiii, care să le ducă numele și obiceiurile mai departe, pînă la sfîrșitul lumii. Dar ea ?... În școală se făcuse cunoscută cu lucrul de mînă. „Brodezi minunat ! Artistă te fac !..." Oare există și artiști la broderie ? Ea văzuse artiști doar la Teatrul Național, și pe la alte teatre în trecere prin capitala Băniei. Dar artist cu acul și arniciul ? Păi, la treaba asta, de cînd mama îi arătase prima împunsătură și pînă azi, cine privea lucrul ei, greu își mai deslipea privirea de pe fețele ei de masă, sau șervețelele ei. Acasă umpluse pereții cu marame în culorile pămîntului oltenesc... Și prin alte case din vecini, borangicurile ei aduceau ceva din sărbătoarea unui voal de mireasă. Își amintește că, pentru o serbare de sfîrșit de an școlar, îi lucrase din vreme sorei sale mai mari un șal. N-a prea vrut ea, fiindcă aceasta n-o primea la cîntat, că zicea că-i proastă, dar vorba bună a mamei a înduplecat-o. Îi făcuse un șal cu flori de mătase și cu mulți fluturași pe la umeri, pe piepți și pe spate. La serbare, Jana s-a răzbunat, că mai mare succes a avut șalul. A cîntat ea aria Cristinei poștărița din *Vînzătorul de păsări*, cu glas cristalin și cu tot soiul de învîrtituri pe tocuri, dar atunci cînd lua coliviile lui Adam și făcea piruiete în lumina reflectoarelor, șalul arunca sclipiri de soare în perdelele scenei. Toată sala aplauda îndelung, dar nu chiar unde vocea alerga pe înălțimile portativului. În pauză, cunoscuții i-au adresat ei felicitări pentru frumusețea șalului, iar cîte unii, nu prea înrudiți cu protocolul

artei, îi spunea Mariei : „Bravo !... Grozav șal !..." Ideea brodatului i se păru binevenită și, surîzînd, își schimbă locul de la fereastră, pe un scaun lîngă un sertar, unde avea acele, arniciul, bumbăcelele. Poate pentru Romeo, broderia aceasta, care să fie oferită celor din Corabia, ar fi un atac direct la orgoliul lui de muzician. La sărăcia lui de „elev" a lui Bach, aducea diverse argumente și povestiri. Toți marii muzicieni s-au luptat cu lipsurile acestea meschine, care tulbură creația și desfășurarea ei, dar toți au înfrînt barierele unei societăți strîmbe, făcînd să triumfe idealul lor artistic. Așa se va întîmpla și cu el... Și cu ei ! Jana îl credea, dar simțul ei practic de la „Ieftinirea traiului" o îndemna să pună umărul pentru urnirea acestui început anevoios. Și s-a hotărît ! Va lucra, ca în anii adolescenței, la Craiova, lucruri frumoase, cel puțin la fel de reușite ca laibărele acelea expuse la școală. Nu-i făcuse ea, mamei, un laibăr tivit cu panglici late, pe care-l purta la zi de sărbătoare ? Toate aceste amintiri i-au dat curajul de-a începe acest atac împotriva sărăciei. Romeo, ce să zică ? Ce argumente ar fi putut să aibă, cînd buzunarele lor erau mai mult goale ?... Ar fi putut să spună că e greu să oferi proaspeților prieteni asemenea obiecte de care nimeni să nu aibă nevoie, și să cumpere așa, dintr-un sentiment care-ar fi devenit penibil pentru ei doi. Ei, dar numărînd foile din plăcintă, n-o mai mănînci... Se va apuca de lucru și-o vedea ce-o ieși din treaba asta. Rău nu poate fi, mai ales că va căuta să-și îndoiască măiestria. Ploaia răpăia ca la tropice și Jana credea că Dunărea luase, de pe mal, chioșcul lui Ivanovici, cu fanfara lui cu tot. *„Chioșcul pe valuri tresaltă ușor..."* Legănarea valsului o făcu să adoarmă, cu noile proiecte în gînd.

Așa a plecat toamna, așa a venit iarna.

Planul cu broderiile nu s-a împlinit. Trebuia un capital investit în materiale și, pentru moment, Romeo se gîndea mai întîi la chiria casei, rămasă neplătită de la începutul anului. „Dacă am amînat-o, apoi s-o mai amînăm !" „Da, dar vine iarna și ne trebuie lemne". Au existat contraargumente mai puternice decît toate propunerile tinerei fete. Proiectul a rămas fără ecou, iarna a intrat în grădină, Romeo mergea la școală, văzîndu-și de profesorat, iar Jana, sătulă de toate cîte nu erau, mai asculta doar la galenă, glasul și cîntecele Mariei Tănase.

— Rău am făcut bărbate, că nu ne-am străduit mai mult pentru brodatul acela. Cu cîntatul cît o să mai facem ceva ? Ca mîine trec de polul de ani, și vocea e ca țambalul, se dezacordează. Peste-un an, doi o să scîrțîi, ca poarta grădinii.

— Pînă-atunci mai va... Peste 3 zile e revelionul și colonelul ne-a poftit la el. O să fie-un praznic ca dintre ani, că-l știi pe Ștefănescu, larg la mîncare și băutură. O să facem și muzică..."

Noaptea dintre ani întotdeauna e frumoasă. Straiul ei de sărbătoare îmbracă și sufletul și casa, și tot ce te înconjoară, făcînd mai ușoară despărțirea de anul vechi. Cine nu e vesel din fire, devine vesel, rîsul e contagios și mai ales paharul cu vin are efecte imediate. Jana, în mijlocul acestor oameni, cu examene de viață luate, cu afaceri care mergeau ca pe „roate", de la vinurile din Segarcea pînă la Maglavit și mai încolo, era stăpînită de ziua care va veni, de anul care începe, în viscolul de afară. Cînd a cîntat *„Foaie verde măr domnesc, am iubit și-o să iubesc..."* s-a prins în veselia tuturor, dar cînd spre dimineață romanța a pus stăpînire pe anul cel nou, inima ei s-a întristat...

•

Adio, clipe fericite
sculptate-n sufletu-mi pribeag...“

Toate privirile mesenilor s-au îndreptat către tînăra interpretă. În noaptea aceea se spunea înzecit „la mulţi ani“ şi optimismul căpăta loc de drept în orice ungher, dacă romanţa naviga tronînd peste orice...

„În clipa asta spun adio
trecutului atît de drag...

Cei care s-au apropiat de pian, amatorii şi cunoscătorii au prins a îngîna...

„Ştiu c-o să-mi fie dor de tine
şi poate-oi plînge cîteodat'...“

Glasul Janei, un fluid de tristeţi peste clinchetul paharelor, parcă-şi lua rămas bun de la această lume veselă şi mulţumită.

„O caldă strîngere de mînă
şi zîmbetul obişnuit...
uita-voi că mi-ai fost stăpînă
şi vom uita că ne-am iubit...“

Cine a înţeles sufletul fetei, din acea noapte în care totul sclipea ? Nimeni... Femeile cochetau cu oricine, că doar n-o să lase ocaziile ivite într-o noapte de An Nou, iar bărbaţii, cei care au agonisit mai multe revelioane în actul lor de naştere, vorbeau despre afacerile anului care abia intrase în lume. Cîteva mese, unde jocul de cărţi

dădea bătaie de cap, atrăsese lume în jur. O masă însă, mai mult decît oricare altă masă, acolo unde domnul Florea parcă făcuse legămînt secret cu norocul, cîștiga, cînta, vorbea, comanda băutură și spera ca anul care vine să-i aducă un cabinet ministerial. „Cu noroc, coane, la minister, dar aici ? Las-o-ncolo că ne usuci !“ Rîsetele și jocul au ținut pînă-n ziuă, cînd primii oaspeți s-au grăbit spre casele lor. Ianuarie era stăpîn absolut, că pusese orașului hlamidă de nea.

Conu Florea își conducea pînă-n ușă musafirii, urîndu-le cele cuvenite. Era vesel, cîștigase toți banii de la masa lui și, învăluit în fumul sărbătorii, dăruia cu generozitate musafirilor banii cîștigați. Totul se petrecea cu iuțeala clipei, în care oameni treceau din vara încăperilor în iarna străzii. În liniștea acelei dimineți, gîndurile Janei alergau ca fulgi de zăpadă în bătaia crivățului. Două mii de lei, comoara ei secretă făcea să-i bată inima, ca o pasăre legată. Ce putea face cu ei, ceva bun și definitiv, care să înlăture sărăcia, mesele luate prin vecini, cîntatul cînd nu-l dorești ? Cum să rupă vălul acesta provincial ? Privindu-și „comoara“, o idee i-a încolțit în minte. La început a răsărit timidă, apoi insistentă, obsedantă, pînă cînd teama a făcut-o să se privească-n oglindă. Singură, cu imaginea ei, a îndrăznit „Plec la București !“ Soțul dormea. Ea și-a pitit banii în cordonul lat al rochiei, a ridicat gulerul paltonului și a pornit-o spre gară. La ora opt și cincisprezece, trenul de București pleca din Corabia. La o fereastră, Jana privea întristată. Într-o mînă avea o batistă pentru lacrimi, iar în cealaltă înfășurată într-un batic, galena și casca. Drumul ei spre Maria Tănase...

3. * * *

„Te duci şi tu, şi-n urma ta
Dureri în suflet am să strîng,
Voi plînge şi te voi ierta
C-am învăţat să rîd, să plîng".

Cînd Jana a intrat în Gara de Nord, zăpada Anului Nou era subţire, ca glazura de pe torturile expuse în vitrinele cofetăriilor. Avea scrisă adresa surorii celei mari, dar luată de aerul sărbătoresc de pe calea Griviţei, n-a mai întrebat încotro e strada căutată şi a pornit-o, aşa, dusă de freamăt şi de goarnele patefoanelor scoase în uşile magazinelor. Era Anul Nou, dar sufletul Griviţei palpita de viaţă sărbătorească. „La mulţi ani 1936 !" La alte prăvălii, mai micuţe, scria în vitrine : „La mulţi ani, cu mulţi bani !", sau „Umple traista veche cu mărfuri noi !", „Cine ia de la mine, tot anul îi merge bine !". Magazinele mai mari erau închise, dar în vitrine mai străluceau beculeţele colorate, puse acolo de cu seară, ca să lumineze paşii Anului cel Nou, tînăr candidat la convieţuirea unui an de zile. Glasurile unor cîntăreţi, cunoscute Janei din casca galenei, umpleau strada albită. Reclame de discuri pretutindeni, reclame pe care Jana le privea încîntată, dar nu-i trecea prin minte c-ar putea fi şi ea pe unul dintre afişele acelea multicolore. Nu se gîndea, nu jinduia, n-avea probleme decît cu pantofii care-o strîngeau. Dar cum fie-

care magazin avea un cîntec ce-o atrăgea, Ioana s-a trezit departe, în sus pe Griviței, spre podul de peste șinele de tren. Bine-i la București... Trenuri multe, vin — pleacă, n-ai de ce să aștepți, cîntece pe toate străzile, voci alese, lume grăbită, plictiseala a rămas la provincie. În fața unei vitrine, s-a oprit să asculte mai cu atenție. *„Dă-mi gurița s-o sărut... / că pentru sărut e dată".*

Îi cunoștea bine glasul, dar n-avea nevoie să-l caute-n minte, că un afiș color anunța cu litere roșii : Jean Moscopol. Jana îi privea chipul. Ăsta ești ?... Față subțire, delicată, măslinie, ochi melancolici cum cerea tangoul, frunte lată. Avea glas, tocmai cît trebuia pentru melodiile cerute. *„Fetițo dragă, / o viață-ntreagă..."* etc., etc. Melodioare cu versuri oarecare, care nu se lipeau de urechile Janei, obișnuite cu versul mai adînc săpat în inima omului. Pe vizavi, la un gramofon cu o pîlnie cît anul vechi, Manole Stroici cînta *„tangoul de adio..."*, lăcrimînd în fiecare vers. Iarna, înserarea e pitită în fiecare fereastră, și cînd luminițele au început să sclipească pe străzi și-n vitrine, Jana s-a hotărît să caute restaurantul „Coșna", din preajma gării, acolo unde știa că-l găsește pe Petre Alexandru, partenerul și prietenul din Craiova. Cînd a privit în jurul ei, Jana n-a mai știut unde e gara. Parcă era pe toate străzile ce se încrucișau sub pașii ei și așa, într-o doară, după puțina-i cunoaștere o porni spre strada cu linie de tramvai. După un ocol, de-o prinse bine înserarea, s-a oprit la o intersecție, unde mult mai tîrziu a aflat că aproape pe dreapta era gara. Noaptea cădea singură într-un mare oraș, ea s-a apropiat de o mașină ce stătea în stație.

— Domnule șofer, ești liber ?

— Pentru dumneata, duduie...

— Am treabă pînă la restaurantul „Coşna". E departe?

— Aici la București, totul e departe... dar cu mașina mea scurtăm orice distanță.

Jana s-a urcat în mașină și duduitul motorului i-a dat simțămîntul unei siguranțe, pe care nu l-a avut pe strada mare, în freamătul bucureștenilor grăbiți. Se întunecase bine, și mașina alerga pe străzile unei periferii cu ulițe întortochiate.

— Dar departe-i „Coşna" asta !

— Cam e, dar acușica sîntem acolo.

Noi manevre, noi ocoluri, alte străzi, alte case, apoi o stradă cu lume multă și, în colțul ei, șoferul a oprit : „Am ajuns !"

Firma luminată a restaurantului întărea spusele șoferului.

— Cît costă drumul ?

— Două sute de lei.

În buzunar, Jana avea banii necesari, dar s-a dus să-l caute pe Alexandru. Îi zîmbi taximetristului și-i spuse să aibă o clipă de răbdare, după care a coborît și a intrat în restaurant. Undeva, lîngă garderobă, l-a zărit pe Alexandru.

— Ce faci, Jano ?

— Venii la București.

— Cu Romeo ?

— Singură ! Cu trenu !... De pe Grivița m-a adus o mașină, care așteaptă afară să-i plătesc. Cere două sute !

Petre Alexandru a căscat ochii a mirare și s-a repezit pe ușa ce da în stradă. „Dumneata ai venit cu fata asta?" Numai ce-a apucat șoferul să dea din cap afirmativ, că Alexandru l-a prins de rever c-o mînă, iar cu cealaltă l-a

pleznit, așa, ca de Anul Nou. „Escrocule !... Pungașule !... Două sute de la gară pînă-aici ?“ Poc, și iar poc, de s-a lipsit șoferul de eventualul ciubuc pe Noul An. Rămași singuri, Jana și-a spus păsul și, cum programul la local încă nu începuse, Petre a suit-o în mașina lui și a dus-o acasă. Sensibilă, mai puțin obișnuită cu greul și cu iarna, cu vocea fragilă de soprană, Maria făcea „casă“ cu orice gèn de gripă. „Bine-ai venit, soro. Bărbatu-tău unde e ?“ „La lecțiile lui de vioară... ca să avem ce mînca !“ Alte vorbe nu-și mai aveau rostul, că s-au înțeles din ochi.

— Ești de mult pe drum ?

— De dis-de-dimineață.

— Și unde-ai stat pîn-acum ?

— Mi-am scăldat ochii pe la vitrine.

— Ți-o fi foame.

— Nu, c-am mîncat azi-noapte de revelion.

— Și acasă cînd te-ntorci ?

— Nu mă mai întorc.

— Și bărbatu-tău ?

— Cînd mi-oi găsi un rost o să vie și el.

— Crezi ?

— Cred, că doar ne-am luat din dragoste.

— Măi fato, la sărăcie nici dragostea nu ține. Ce-o să faci ?

— Ce știi c-am făcut și pe-acasă... Brodez, cos, spăl...

— Dar cu cîntatu' cum mai stai ?

— Tot ca pe-acasă...

— Păi, aici nu merge așa. Trebuie repertoriu, muncă multă...

— Dar la cusut și spălat nu trebuie muncă ?

— Bine, bine ! Hai să mănînci ceva și om mai vedea noi.

*
* *

Peste actul ei de nesupunere față de monotonia vieții, a căzut o cortină de licurici. În întunericul zilelor, sclipea ceva nedefinit pentru modestia ei de fată, pornită să se lupte cu neajunsurile. „Ceva oi face !... Nu-mi ia nimeni acu' din mînă... brațe zdravene am... știu să potrivesc apa-n țuică... s-o mai găsi vreo cîrciumă și-un patron... altceva ce pot să fac ?... O să cresc vreun copil, la o casă mai pricopsită".

Plecase de-acasă să scape de griji și, aici, alte griji începuseră să-i dea tîrcoale. Anul Nou e o înlănțuire de zile sărbătorești, în care oamenii se adună, mănîncă și beau, vorbesc la întîmplare și mai ales cîntă fără voce. E o veselie căreia i se iartă tot, fiindcă dorințele omului sînt stropite cu lacrimile lui Bachus. Pînă în primăvară, Jana a preluat toată gospodăria sorei mai mari. Dimineața ducea la capăt treburile casei, iar după amiezele asculta, pitită într-un colț, repetițiile pe care le făcea aceasta cu diverse orchestre. Cîntece frumoase din evantaiul muzicii ușoare, ce se lipeau de urechea și inima fetei. Atît, tăcută să nu supere pe careva, ea știind că acel înscăunat sau urcat pe-un piedestal, nu suportă obiecțiile cuiva, nu dă drept la cuvînt și e și iute la mînie. Cînd rămînea singură era mare sărbătoare, că era în casă un aparat de radio cît un baldachin, care abia prindea Radio-București. Dar aici auzea mai bine decît la galenă, că-i părea cîntărețul mai aproape, melodia mai cuprinzătoare și totul era ca la teatru. Aici, în fața aparatului, asculta pînă-n noapte cîntece al căror versuri le nota cu grijă într-un caiet :

„De cîte ori am plîns,
văzînd că noaptea vine...
şi lampa singură s-a stins,
iubite, fără tine..."

Era prima întîlnire cu versurile scrise de Veronica Micle. Ştia despre poetă şi despre dragostea lui Eminescu pentru această ființă, care tot din dragoste a putut scrie :

„De cîte ori am tresărit
la fiece mişcare..."

Învăţase şi muzica acestui Ion Filip şi deseori, singură, o îngîna numai pentru sufletul ei. O romanţă în plus, o clipă de bucurie, care-i amintea nostalgic de casă şi de orăşelele abia părăsite, de prietenii rămaşi în urmă, la fiecare amănunt de pe parcursul anilor. Aparatul de radio îi oferea mai mult decît galena ei. Aici l-a descoperit pe Fănică Luca cu melodiile sale lăutăreşti, cu naiul lui dibaci şi vocea lui subţirică, vibrînd ca un fir de strună :

„Ce făcuşi mîndro cu mine,
că mi-ai luat somnu' cu tine..."

Cîntece de dragoste, cu aer periferic, căutate de mulţimea oraşului, erau toate scrise în caietul Janei, deşi multe din melodiile şi versurile lor, le mai scrisese o dată, atunci cînd o ascultase pe Miţa Fieraru, care avea cam acelaşi repertoriu. La fel de bogat şi de variat avea şi Miţa Creaţa, auzit încă de la Craiova. Cînd Jana a descoperit glasul lui Zavaidoc şi-a umplut caietul cu versuri :

„Frusinico ieşi în poartă,
cînd e noapte jumătate,
că eu vin pe-ascuns, vezi bine
şi de dor şi de ruşine“.

Jana îi asculta pe toţi, dar curiozitatea o împingea să meargă la localurile unde cîntau, să-i vadă la faţă. Maria Lătăreţu cînta într-un restaurant din spatele gării, Zavaidoc la alt local popular, iar Fănică Luca la restaurantul „Leul şi cîrnatul“. De Maria Tănase nu aflase mare lucru, dar ştia că are o orchestră cu care cîntă într-un local de prima mînă. A trecut ea, pe furiş, pe la cîteva cîrciumi mai răsărite, de i-a văzut pe aceşti răsfăţaţi ai mesenilor, şi-şi spunea în gînd, ce-nseamnă că ai glas frumos şi să te faci iubit de toţi amatorii de cîntec. În inima ei înmugurise un gînd, pe care nu îndrăznea să şi-l mărturisească. I se părea mult prea mult şi toate dorinţele acestea, în legătură cu cîntecul le aşeza undeva, într-un raft cunoscut numai de ea, un raft al inimii, policioară, cu dorinţa imposibilului. Cum să cînte ea într-un local, în faţa oamenilor străini ? I-ar bate inima ca un clopot, iar gura i s-ar lipi, ca un buzunar udat. Căutînd-o pe Maria, a intrat într-un local de pe strada Cîmpineanu. Se înoptase şi portarul restaurantului, ocupat cu altceva, n-a băgat-o în seamă. Jana, o dată intrată, s-a trezit între o uşă şi-o perdea de pluş, parcă anume pusă pentru timiditatea ei. Sala era plină de mese, dar cu clienţi mai puţini. Era o atmosferă neîntîlnită de tînăra fată, a cărei privire se oprise asupra estradei, unde un tînăr cîntăreţ, acompaniindu-se cu chitara cînta...

„Mi-ești dragă și oricît aș vrea
să șterg făptura ta din minte ;
tu stăpînești ființa mea
și toate gîndurile-mi sfinte..."

O nouă romanță ? Sigur, e o nouă romanță, fiindcă pînă atunci n-o auzise, nu o avea scrisă-n caietul ei și parcă un regret i-a cuprins sufletul. A băgat capul în despicătura plușului să vadă și să audă acest cîntec, care făcea să-i ardă inima rămasă acolo, la Corabia...

„De ești aproape, sau nu ești,
aceeași dragoste mă frînge ;
mi-ești dragă, fiindcă tu zîmbești
cînd sufletul în mine plînge..."

— Ce cauți aici, fetițo ?

— Am venit să-ntreb... cum îl cheamă pe dumnealui... cel care cîntă.

— Pe maestrul Alexandru Leon ?

— E maestru ?

— Compozitor !... Nu ți-a plăcut melodia auzită ?

— Ba da !... Pot să mai vin și-n altă seară ?

— Poftiți !... Rețineți masa prin telefon !

Jana a ieșit în stradă, rugîndu-se de urechea ei perfectă. „Hai ureche, ajută-mă !... Repetă ce-a spus omul acela cu chitara... Cum suna romanța lui, care m-a întors la omul meu din Corabia ? Omul acela, căruia i-am scris în fiecare zi, dar de la care n-am primit nici un rînd, nici o vorbă, nimic. Perdeaua de pluș i s-a așezat peste ochi și noaptea a încremenit pe strada aceea, care mergea la vale. Romeo o uitase... Uitase toate cîte i-au legat, și

sărăcie şi cîntecele şi planurile lor măreţe. Ce-o fi făcînd el ? La şcoală suplinitor, predînd muzica la cîţiva elevi care aveau alte preocupări decît „do, re, mi-ul“ lui. Mai dădea lecţii suplimentare, pentru masa de prînz ? Oricum, fără ea, lucrurile mergeau mai lesne. O gură în minus la mîncare... dar, tot o gură în minus la cîntat. Poate ar fi fost mai bine să rămînă acolo, la Corabia, lîngă omul ei, lîngă toţi prietenii aceia... Gîndul s-a frînt în două. De ce să fi rămas ? Văgăuna provincială înghite toate dorinţele şi nu lasă loc pentru o rază de soare unor tineri care se războiesc cu viaţa, înarmaţi c-o vioară şi o galenă cu cască. Cînd lacrimile au pornit la vale, pe obraji, gîndul s-a întors la romanţa abia auzită... „Hai ureche, spune...“

„Mi-eşti dragă, şi oricît aş vrea
să şterg făptura ta din minte...“

Plînsul i-a topit cîntecul şi gîndul, şi abia cînd a ajuns aproape de casă, batista şi-a încheiat rolul. Ochii i s-au mai zvîntat şi-a intrat în casă să-şi caute caietul cu versuri... *„Mi-eşti dragă şi oricît aş vrea... / să şterg făptura ta...“* În noaptea aceea pînă tîrziu, Ioana s-a gîndit la Romeo, la oraşele străbătute alături de el, la prietenii lăsaţi în urmă, la serile de cîntec, la... Deodată i-a venit în minte „invitaţiile“ de prînz şi seară sau zilele cînd Romeo venea acasă cu mîncarea luată pentru lecţiile lui de vioară. Furia acestei ultime amintiri a pus capăt gîndurilor ei nostalgice. În căutarea unui rost ea răsfoia ziarele, căutînd la rubrica „oferte de serviciu“, ceva care să-i dea curajul de a se prezenta personal. De la „oferte“, ea sărea la spectacolele Bucureştiului. Cîteva teatre muzicale şi

multe restaurante, în care cîntau orchestre cu renume şi tot cu cîte un fel de renume, cîte o cîntăreaţă sau un cîntăreţ. Auzise de la Petre Alexandru, că-n miezul pieţii griviţene cînta tot o Marie : Maria Lătăreţu.

— Vom merge într-o seară s-o ascultăm pe Maria. Merită auzită. La vorbele lui Alexandru, Ioana a devenit mai atentă. Parcă pe această Marie n-a auzit-o niciodată la galenă. Curiozitatea a împins-o înspre piaţa din Calea Griviţei. Cu chitara ei prinsă de gît, Maria cînta cu vorbe de parcă întrezărea războiul, ce bătea undeva la unele uşi de diplomaţi. Tică Lătăreţu, soţul ei, o acompania susţinîndu-i cîntecele din Gorj... *„Cu răbdare şi tutun / ţi-n prostie omu' bun, / Cînd el vrea de azi pe mîine, / codru' lui uscat de pîine !“* După ce sorbea din ţapul ei cu sirop de zmeură, Maria Lătăreţu privea o clipă spre taraful din spate. Semnal pentru alt cîntec :

„Foaie verde busuioace,
omu' vrea pe lume pace,
vrea copii în leagăne,
nu lacrimi, nu vaiete“.

Mesenii aplaudau, ca un acord total pentru versurile ei curate şi spuse naiv, de le mergea la inimă. Jana nota în minte, dar şi în caietul ei de gînduri, unde a găsit *„vrea copii în leagăne, nu lacrimi, nu vaiete“*. Deşi i-a plăcut mult Maria Lătăreţu, gîndurile Janei erau tot la cealaltă Marie, la Maria Tănase. Din pricina timidităţii ei înăscute, nu îndrăznea să-ntrebe în casă, pe sora ei sau pe Alexandru, sau pe oricare altul ce zăbovea la dulceaţă, unde o poate găsi pe Maria ei din galenă. Pe unde o căuta ea, prin ziare nu era, iar la radio, la orele potrivite, o auzea de i se to-

pea inima. Luată de treburi, care se înmulţiseră, gîndul acesta a intrat într-un con de umbră, dar nu total, că deseori îşi spunea că de-o uită pe Maria a lui Tănase cum a uitat Romeo de ea, atunci de ce îi trimete soţului lungi scrisori cu reproşuri şi păreri de rău ? Inima omului e uneori ciudată, că plînge pentru ce iubeşte şi tot atît de uşor uită. Dar nu uită că imaginea Mariei Tănase era în tot ce făcea Jana cu plăcere. I-a pus vorbele pe hîrtie, i-a învăţat melodiile, i-a desenat în minte o imagine serafică (ceea ce nu a greşit), i-a dat din suflet toate darurile lumii, pe care ea, fata din Sineasca, putea să le adune. Dar coincidenţele vieţii sînt întîmplări „aranjate" de providenţa care a întovărăşit-o în anii aceia tineri, că într-o zi, ca din senin, Petre Alexandru a pornit o conversaţie glumeaţă, pe seama ei. Jana tocmai servea dulceaţa după odihna de după amiază. Alexandru savura boabele din farfurioară şi gustul dulcelui i-a dat gustul vorbirii.

— Jano, tu ai făcut dulceaţa ?

— Eu... Nu-ţi place !

— Ba-mi place şi mă-ntreb dacă, mestecînd boabele-n cratiţă, nu le-ai descîntat cu vreun cîntec.

— Cred că le-am „descîntat", că eu cînt şi cînd mătur, darmite cînd...

— Bravo, fata mea ! Văd că, din toate cîte le faci, tot cîntecul ţi-e mai de preţ.

— Asta aşa e ! Dar pentru ce ştiu eu să cînt, văd că nu e loc în Bucureşti. Puţine melodii populare, sau astea-s bune numai la ţară ?

— Îs bune şi aici, dar numai la chefuri şi înspre ziuă...

— Atunci am terminat mai 'nainte de-a începe. La chef nu-s bună, înspre ziuă dorm... La provincie, cînd

cîntam romanțe, auzeam cum bate inima ascultătorilor. Spune-mi, te rog, pe-aici nu se cîntă romanțe ?

— Se cîntă, dar mai puțin... Cîțiva cîntăreți și lăutari în frac au întronat bostonul... Un fel de vals, pe care s-au așezat versuri mai pe înțelegerea unora.

Jana a tăcut, amintindu-și că atunci cînd l-a auzit pe Alexandru Leon i se păruse ei ceva ciudat. Romanța aceea a fost de fapt un vals ascuns.

„Mi-ești dragă și...“ Totuși a fost frumos, că i-a mers la inimă...

— Păcat, Alexandre, că romanța nu are loc...

— Las' că ești prea tînără pentru ea.

— Dar ce, romanța e numai pentru bătrîni ?

— Oricum... La noi s-a instalat părerea că romanța e a bătrîneții, sau în orice caz, a celor cu tîmplele argintii. Așa că, să trecem la muzica ușoară. Te pricepi la ea ?

— Parcă m-aș pricepe...

— Ai mai cîntat ?

— Am cutreierat tot soiul de melodii. Dar inima mea...

— Las-o-n pace ! Cîte melodii de muzică ușoară cunoști ?

— Cîteva.

— Pune-le titlurile pe-o hîrtie și după ce discut cu șeful orchestrei, te iau cu mine la „Coșna“. Vrei ?

— Să cînt acolo ?

— Nu acolo. La Radio.

— Aoleo !

— Ți-e frică de mine ?

— De Radio.

4. * * *

„Ziua trece, seara vine —
Ochii-mi lacrimi scurg mereu,
Eşti departe tu de mine,
Eşti departe, dragul meu...“

După trei zile, într-o după amiază toridă, în grădina restaurantului, Jana repeta cu orchestra localului. Inima îi bătea gata-gata să-i iasă din piept de teama genului, de frica instrumentelor, că ea în afara pianului nu mai cîntase cu viori, cu tobă, cu acordeon, cu saxofoane. Prea multe la un loc, dar urechea ei nu putea fi derutată. Prea era bine înzestrată de natură. Orchestra a pornit să cînte o melodie de Ionel Fernic, compozitor la modă la vremea aceea. La semnul dirijorului, care era şi prima vioară, Jana a atacat refrenul...

„Pe boltă cînd apare luna,
cînd e noapte,
printre şoapte,
atunci apare
şi minciuna,
cu cununa
ei de vis...“

Cu toată emoţia, glasul îi suna frumos şi sigur. Nici o notă n-o luase pe de lături, nici cu cuvînt repezit, sau mes-

tecat din greșeală. Cînta cu siguranța omului ce-avea meseria în sînge.

— Bravo fetițo, zise prima vioară, Costică Tandin, — cînd te-o auzi Fernic, te pupă.

Alexandru interveni ca s-o încurajeze, spunîndu-i că o să-l cheme pe Ionel Fernic, compozitul *Minciunii.*

— Și altceva ce mai știi ? o întrebă Tandin.

Fetei parcă-i fugiseră toate cîntecele din cap și tăcu. Atunci interveni Petre Alexandru, care era pe post de mîndru descoperitor de talente.

— Alt cîntec, Jano !

— Altul ?... Cel care mi-ai spus că-i din spectacolul acela...

— Aha !... Tandine, cîntă *Suflet candriu de papugiu.*

Cu un zîmbet, Costică Tandin completă : „Grădina Colos... Ion Vasilescu". Orchestra atacă introducerea acestui cîntec, care avea să dăinuiască peste decenii..."

„Suflet candriu de papugiu,
cine să-l înțeleagă ?..."

Glasul fetei flutura de fericire peste corzile viorilor, ieșite din moleșeala căldurii...

„Rîde plîngînd,
plînge cîntînd,
viața o ia în șagă..."

Cîntecul s-a sfîrșit în aplauzele orchestrei, care venise de hatîrul lui Petre Alexandru, cîntăreț de notorietate, foarte căutat la vremea aceea.

— Ia uită-te-n caiet, Jano și vezi ce-ai mai scris acolo. Răspunsul fetei fu o îngînare melodică a acelor zile...

„Azi noapte te-am visat..."

— Bravo ! Tot Ion Vasilescu...

„Și m-am trezit din somn plîngînd,
credeam că ai plecat rîzînd..."

Acompaniamentul a prins-o „pe drum", din zborul unui glas de farmec, ce se luase la întrecere cu toate viorile. Urmă o melodie de Gherase Dendrino, *Drum bun.*

— Bravo Jano, cîntăreață te fac.

— Numai o dată, cît ai spus că mă aduci Radio și apoi... unde ?

Băieții din orchestră i-au zîmbit aprobator, au lăudat-o, spunîndu-i vorbe de încurajare. „Bravo ! Frumos !..." Jana frunzărea caietul, căutîndu-și scrisoarea către Romeo, pe care o ascunsese printre cîntece. Momentul părea o pauză, deși era încheierea repetiției sau ceva nedefinit, fiindcă nimeni nu spusese obișnuitul „strîngeți instrumentele". Toți se ridicaseră spontan, să felicite fata pentru cîtă frumusețe ascundea în glas. În clipele acelea, în grădină intră un băiat oarecare, care se adresă direct lui Costică Tandin.

— Maestre Tandin, am aflat că azi faceți repetiție...

— De unde ai aflat, tinere ? îl întrebă amuzat dirijorul.

— Am sursa mea sigură : portarul de la „Coșna".

Toată lumea a rîs.

— Bravo ! El ți-a spus că repetăm azi ?

— Nu, replică băiatul. El mi-a spus că repetaţi în fiecare după amiază şi eu vin în fiecare zi. Azi v-am nimerit.

Din nou rîsete şi bună dispoziţie. Tînărul, elev la un liceu din Capitală, venise să propună o compoziţie a sa : *Ţi-am dat un telefon* şi întrebat de Petre Alexandru cine l-a trimis şi pentru cine, tînărul compozitor i-a răspuns: „Maestrul Ion Vasilescu, pentru dumneavoastră“, şi grăbit elevul a scos din servietă ştima, întinzîndu-i-o lui Alexandru.

— Pianist ? l-a întrebat Petre.

— La nevoie.

Băiatul, cu o politeţe necăutată, se aşeză la pian. Lucrarea suna veselă şi sprinţară, aşa cum era şi tînărul în dialogul avut pînă atunci. Tandin l-a pus să mai cînte odată cu refrenul fredonat de data aceasta de Alexandru. După ce s-a cîntat şi impresia bună i-a cîştigat pe membrii orchestrei, Alexandru s-a apropiat de Jana, care privea indiferentă la tot ce se petrecea pe estrada din grădină.

— Ţi-a plăcut, Jano ?

— Ce ?... Asta cu „telefonul“ ? Parcă... Mi-ar fi plăcut dacă băiatu' aducea vreo melodie de inimă, vreo romanţă, dar... Tînăr, el e cu gîndul la telefoane, la fete, la dragoste... Apoi, l-a privit în treacăt pe compozitorul acela care venea în fiecare zi, ca să prindă o repetiţie. Era subţirel, licean cu numărul matricol pe mînecă... Nu trăda nici o profunzime, care să-i dea Janei iluzia unui compozitor al cîntecelor visate de ea.

— Mai repetăm, Jano ?

— Cum spui tu !

— Atunci pe diseară, la local. Mulţumesc băieţi ! Iar dumneata tinere, lasă-mi ştima, te rog.

— Poftiţi şi vă mulţumesc !

O înclinare a capului şi un zîmbet oarecare din partea fetei, pentru „telefonul" lui, apoi Petre Alexandru, încercînd fără rezultat să descifreze numele de pe ştimă : „Cum te cheamă, tinere ?"

— Mălineanu.

Şi Jana i-a zîmbit, fără să bănuiască ce rol deosebit va juca acest tînăr în viaţa şi cariera ei...

*
* *

Cînd Jana a ajuns la holul Radiodifuziunii, inima îi bătea ca toba mare. Deşi îşi pregătise bine repertoriul, parcă totul îi fugise din memorie. Nu mai ţinea minte nici un cîntec, nici un vers, se topiseră toate, ca zăpezile primăverii. O emoţie puternică (de care nu va scăpa toată viaţa), îi pălise obrajii. Cînd va ajunge în studio, ce va face ? Ce va cînta ? Care a spus Alexandru că-i prima melodie ? O mie de întrebări îi alergau prin minte, fără să poată da vreun răspuns.

— Alexandre mai stăm mult ?

— Păi, aici e pe aşteptate.

Gîndurile au pornit iar în năvala lor, oprite doar o clipă. O să cînte... Ideea a rămas undeva, în aer şi i-a apărut în loc Romeo. Dac-ar ajunge cîntăreaţă, atît ca să i se ducă vestea pînă la Corabia, poate el şi-ar lăsa clasa de muzică şi ar veni la Bucureşti. Ar munci împreună şi viaţa ar fi altfel, mai pe înţelesul ei, că fiecare fată trebuie să aibe un cămin, un rost... Nu e neapărat nevoie să cînte, că nu ştie dacă reprezintă o meserie pînă la bătrîneţe. Acum o să cînte la microfonul acesta, care o sugruma numai la gîndul c-o să-i stea în faţă, dar apoi ? În urmă

cu puţine zile se dusese în centru, la magazinul „Demeter“, unde a lăsat cîteva modele de macrameuri lucrate de ea. I-a spus să vie pentru rezultat vineri. Mîine e vineri. Dacă directoarei i-a plăcut ceva ? Dacă îi va face vreo comandă ? Lovitură mare ! Îşi va umple timpul cu ceva plăcut ei şi, apoi, va cîştiga ceva bani. Asta îi va da curaj să-i scrie lui Romeo, de data aceasta fapte concrete, era doar un rost, un fel de aşezare care le asigura un început, pînă ar putea găsi şi el un post de suplinitor, la o şcoală în Bucureşti. Nu va face altceva. Tot muzică...

— Jano, la ce te gîndeşti ?

— La muzică...

Petre Alexandru a simţit nevoia s-o încurajeze.

— Stai liniştită ! Avem program bogat, bine ales şi dacă ai vreo emoţie... Sau n-ai ?

— Nu prea am... dar mi s-a uscat gura.

— Păi, la cîntat nu e bine. Linişteşte-te ! Te ţii după mine.

Pentru o clipă liniştea avea sorţi de izbîndă, dar cînd au fost anunţaţi să intre în studio, Janei îi venea să o ia la goană, să ajungă în stradă, sau oriunde îşi putea găsi salvarea. Studioul avea „o răceală“ de odaie monahală. Cîteva elemente care puteau fi bănuite că sînt rămăşiţe dintr-un mobilier, două scaune, o scară mică. În mijlocul studioului trona un microfon dominator, ca un satrap, legat de-un fir ce ducea dincolo, într-o cameră micuţă cu o fereastră mare, de unde erau „suspectaţi“ cu interes cei din faţa microfonului, cei cu inima pîrjolită de dogoarea cîntecului. Băieţii din orchestra lui Julea se instalaseră repede, oamenii fiind obişnuiţii unor asemenea concerte în studio.

— Jano, fii cu ochii colo, la becul roşu.

— Cînd s-o aprinde, ne taie ?

— Dimpotrivă, începem !

Pe lîngă microfonul suspendat pe-un picior de fier a mai apărut acum şi becul roşu. Destule treburi în viaţa unui cîntăreţ, gîndea Jana, nu e ca la mesele din Calafat sau Corabia, cu oamenii faţă-n faţă, cu zîmbete şi lacrimi, şi gata. Şi becul acela nu se mai aprinde... Orchestra e cam departe de ea. Oare Petre nu vede atîta lucru ? Aici, fiecare face ce vrea ? Măi, să fie, unde am nimerit ? La cîntările mele din familie, Romeo era alături, cîntînd la pian. Şi acum ?... Iar i-a venit în gînd Romeo... Iar. Şi becul acele e stins, ca un ochi închis. Băieţii din orchestră şuşotesc în surdină, iar dincolo de „fereastră", un băiat şi-o fată vorbesc şi rîd, pe rînd. Sînt tineri, sigur au vorbe de dragoste, aşa că grija pentru noi e mai la urmă. Poc !... S-a aprins becul roşu ! Liniştea a încremenit studioul. Membrii orchestrei au rămas ca-ntr-o fotografie. Toţi eram nemişcaţi, ca microfonul acela dictatorial. O înţelegere mută între Vasile Julea şi fata de dincolo de geam şi orchestra a pornit introducerea primei melodii. Semnul lui Petre a fost pentru Jana, clipa fără întoarcere a unei scufundări într-o rîpă nevăzută. Salvarea ?... A, da... Salvarea era numai în cîntec, în glasul ei, care o pornit...

„Foaie verde foi de dud, măi
În noaptea de moş-Ajun,
Mi s-a rupt căruţa-n drum,
Că n-a fost fierarul bun, draga mea..."

Unde-o fi orchestra, se întreba Jana ? Unde-o fi, că n-aud nimic ?

„Și-am rămas cu roatele,
Să se mire satele... măi, măi !“

Becul s-a stins și glasul de dincolo de fereastră li s-a adresat : „Ascultați, pentru verificare, apoi reluăm cîntecul de-a capo !“ Clipa de liniște ce-a urmat a fost spulberată de glasul ei și al orchestrei. Oare cum or fi instrumentele atît de aproape de vocea ei și a lui Petre ? Ce frumos sună ! Fata aceea, care mînuiește butoanele, face minuni. Are voie să vorbească și despre dragoste. Și iarăși se aude glasul fetei de dincolo. „Maestrul Julea, aveți grijă că țambalul e prea tare“. Da' de unde tare — gîndi Jana — că eu nu-l aud de loc... Becul roșu s-a aprins din nou și conform înțelegerii, că ce s-a imprimat a fost bun, duetul Petre și Jana au cîntat mai departe...

„Și-am să chem fierarii toți, măi...
Ca să-mi facă patru roți, măi

Să se mire-ntreaga lume, măi, măi !“

Becul roșu s-a stins iar și glasul de „dincolo“ a spus : „Bine. Diseară la ora 20 direct în emisie !“

— Aoleo, Petre, asta ce mai e ?

— Ce să fie ? Bine ! Deseară cîntăm !

*
* *

În seara aceea de vară, Jana a tremurat ca-n miezul iernii. Cînta într-o cameră că de-abia vedea orchestra, dar experiența lui Alexandru o făcea să nu murmure. De data aceasta cînd s-a aprins becul roșu, zîmbetul lui Petre i-a

dat curaj și Jana s-a trezit în lumea visurilor ei și a pornit, ca-n copilărie, pe malul gîrlei.

„Și să vie badea-ncoace,
Să-l întreb ce gînduri are,
De-i e gîndul tot la mine,
S-aibă-n viață numai bine, draga mea !"

Clipa de pauză dintre melodii a fost mobilată de zîmbete grăbite și arcuiri de sprîncene. Undeva, vorba spicheriței anunța melodia următoare. Gata ! Nici o mișcare! Numai inima bătea ca-ntr-o clopotniță... Orchestra a pornit introducerea, apoi...

„Bună seara mîndră bună,
„Bună seara mîndră bună,
Asta-i seara de pe urmă,
Care te mai strîng de mînă,
Mîndro cînd te-oi mai vedea, eu nu știu !"

La reluarea introducerii, instrumentiștii lui Julea se mișcau ritmic, ca-ntr-o horă desfășurată, ca florile-n vînt. Petre Alexandru se arăta bucuros și plin de curaj, insuflîndu-i și Janei puterea de-a continua.

„Și-aș pleca mîndră, m-aș duce
Nu mă-ndur de gură dulce,
Și-aș pleca mîndră și-așa,
Nu mă-ndur de dumneata,
Mîndro de te-oi mai vedea...
Eu nu știu !"

Frumusețea melodică, cît și cea a versurilor au împins-o pe Jana să-și dorească să țină cît mai mult concertul, deși știa cîte piese sînt în program.

„Și-eu mă duc, mîndră mă duc
La armată, nu la plug,
Eu mă duc mîndră de-acasă,
La armată, nu la coasă,
Mîndro, cînd te-oi mai vedea,
Eu nu știu !

O nouă clipă de repaus, din nou crainica postului de Radio anunță ce piesă urmează. Nu e vreme nici pentru o privire aruncată în jur. Petre Alexandru, cu mîna-n sus dă semnalul.

„Toată lume-mi zice lotru,
C-am furat un lemn din codru ;
Dar eu lemne n-am furat,
Numai scîndură de brad,
Să-i fac la mîndruță pat...
Că de-o fi să nu mă-nsor,
Mai bine să mor fecior...
Toată lumea-mi zice hoț,
Numa' mîndra-mi zice soț !"

Pentru melodia a doua nu era timp de gîndire în nici un fel, findcă era anunțată. Vasile Julea a ridicat arcușul, apoi l-a coborît pe strunele viorii, marcînd cîntecul...

„Foaie verde trei spanace,
Drag mi-a fost calea-ncoace...

Drag mi-a fost calea-ncoace,
Dar n-avui cu cine-o face,
Că pentru cine-o făceam,
Mi-a tras perdeaua la geam, măi !
Şi ridică mîndro, perdeaua,
Să intru să-mi iau mantaua,
Mantaua şi cu tunica,
Că m-apucă ziulica.

Un semn făcut de Julea şi acordeonistul s-a apropiat de duetul din faţa microfonului. O nouă introducere, un nou semn de încurajare din partea lui Petre. Jana înghiţea de parcă ar fi vrut să-şi rostogolească bolovanul instalat, undeva, de nu ştiu cine, tocmai pe coardele vocale. Dar nu mai era timp şi pentru aşa ceva.

„Piatra-i piatră de e piatră,
Şade jumătate-n apă —
O calcă calu' şi crapă,
Inima mea multe rabdă.
Păi, rabdă inimă şi taci,
Ca pămîntul care-l calci —
Tu le faci, tu să le tragi,
Că le tragi şi pătimeşti
Pentru-un pui care-l iubeşti, of !"

Orchestra a reluat alt refren, spre odihna soliştilor, mai ales pentru bătăile inimii, pe care Jana nu le putea potoli în nici un fel. Deşi ea, trăia clipa ei de fericire, nu putea să nu-şi spună-n gînd : „Înc-un cîntec şi gata !".

„Neică cît oi fi și-oi mai trăi,
Fată mare n-oi iubi.
Fata mare se mărită,
Rămîi cu inima friptă !
Păi, dragostea de fată mare
E ca fasolea din căldare,
Cînd nu-i pui un pumn de sare.

Jana simțea că se sufocă și își duse mîna la gît, ca semn alarmant pentru Petre, care cînta fără probleme. Acesta, cînd a văzut gestul disperat al fetei de lîngă el, s-a încruntat și cu o privire fără altă alternativă, a făcut-o pe Jana să cînte mai departe, fără greș.

„Nu are nici o gustare,
Și-apoi dumnezeu să te ferească,
De dragostea oltenească,
Te scoate la primăvară
Galben ca turta de ceară... of, of, of !“

Cînd concertul s-a terminat, și cînd becul roșu s-a stins, o respirație uriașă a ieșit din piepturile tuturor. Jana tăcea, pitulată lîngă un pian acoperit. Toți cei din studio se bucurau. Glasul crainicei de dincolo de fereastra ce da în studio, sună în megafonul interior : „Bravo, pentru fata care a cîntat. Foarte bine !“ Orchestranții, Julea și Petre Alexandru o căutau pe Jana din priviri, dar ea nicăieri.

— Unde-i Jana ? a întrebat Petre.

Jana era deja pe strada ce-o ducea spre casă. Doar așa să-și potolească inima.

*
* *

Acasă, în patul ei din colţul odăii, Jana a visat totul, refilmînd, clipă cu clipă, seara aceea bogată, cum nu a mai fost niciuna în viaţa ei. Cînta în gînd ! Zorii au prins-o cu ochii pe fereastră. Se vedea cîntăreaţă... Cu succese... şi atunci Romeo se va întoarce la ea şi, ca de obicei, se va scuza, aruncînd totul pe bietele lecţii de la liceul din oraş. A lăcrimat şi, apoi, şi-a amintit, că în dimineaţa aceea trebuia să meargă la magazinul de artizanat, să-ntrebe dacă modelele ei de broderii sînt pe placul patronului. O, dacă ar alege vreun model !... Ar fi o treabă... O comandă i-ar umple timpul şi şi-ar mai împlini din nevoi.

Peste ce a fost în seara debutului, s-a aşternut un văl de tăceri. De altfel n-avea cine să-i mai spună vreo vorbă, fiindcă la locul acţiunii nu a fost nimeni de-ai casei. Doar Petre, acum ocupat cu repertoriul plus necazurile tehnice ale maşinii, i-a spus că peste două zile va veni cu cineva care vrea s-o vadă. Aici s-a încheiat visul de-o seară şi totul a intrat în obişnuit : casa, gospodăria, emisiunile Radio. Peste două zile a sosit musafirul anunţat şi Jana a pregătit dulceaţa şi paharul cu apă rece. Petre, plin de gentileţe, îi tot spunea celui poftit, maestre, ceea ce atrăgea atenţia Ioanei asupra lui. Cînd a adus cafeaua, musafirul i s-a adresat zîmbind : — „Dumneata eşti fata de la Radio... Frumos ai mai cîntat. Te felicit !..." Invitatul n-a zăbovit, că avea treburi, cum spunea, cu Filarmonica. La plecare a strîns mîna fetei, care-l privea interogativ şi i-a spus : „Succes !". Cînd Petre a intrat în casă, a spus tuturor că Alfred Alessandrescu l-a informat că Radioul instituie un concurs de muzică folclorică şi că părerea lui e să o pre-

zinte pe fata, care a mai cîntat. Alessandrescu era la ora aceea dirijorul orchestrei Filarmonice a Radioului, căutător de talente din toate ramurile muzicale. Deci seara aceea de succes avea urmări încă neprevăzute, că ecoul nu încremenise. A doua zi, Petre a înscris-o la concurs și de-aici a început o muncă susținută pentru un repertoriu bine pus la punct. Repetiții intense cu orchestrele Costică Tandin și Vasile Julea, ambii craioveni cu tradiție lăutărească. Repetițiile aveau ceva din programul școlar. Ore fixe și strictețe, că nu se trecea la o altă bucată muzicală, pînă ce nu se știa bine cea începută. Notă cu notă, silabă cu silabă, nuanțele, culoarea. Mai tîrziu, mi-a spus Ioana că pe atunci se socotea în taină o mică actriță." Cum citeam versurile, căutam să devin eroul sau eroina melodiei". Am crezut-o, findcă puterea ei de a se detașa, intrînd în pielea personajului, nu era decît o transpunere actoricească. Ea a reușit, cu o forță nebănuită, să devină pentru cîteva momente, altcineva decît Eugenia Braia, fata dornică să cînte. A avut puterile unui mare actor, a unui Kean de pe malurile Dîmboviței, care-și desfășura dramatismul cu surîsul unui trubadur, ce a descifrat toate tainele cîntului. Un cîntec e o piesă de teatru în pastilă, cu două personaje și o întîmplare, obișnuit o dragoste, cea cu încrengătura deasă, de nu iese nimeni din ea. Cîntecul în general, dar mai ales cîntecul popular, ilustrează în versul lui, cu o simplitate cuceritoare, stări sufletești, unde interpretul și ascultătorul se regăsesc. Eludat artificiul, adevărul se instalează chiar și acolo unde e mai greu de recunoscut. Acest adevăr e o lege a transmiterii artistice, e marele căutat, pe care-l găsesc puțini, fiindcă mulți îl caută în afara lor, tocmai acolo unde — acest adevăr — nu umblă niciodată

că-i fragil, n-are pieptar să reziste pumnului moral, nici zîmbetului iezuit, nici vîntului încolăcit prin cabinete sau culise. Adevărul acesta e o lacrimă cu iz de busuioc, slab şi poate de aceea atît de puternic.

În preziua concursului, Jana stăpînea un repertoriu bogat şi bine strunjit. Muncise mult şi uitase broderiile, scrisorile pentru Romeo şi alte gînduri ce îmbogăţesc mintea celor tineri. Clipa ei o aştepta, undeva într-o sală mare, cu o comisie atentă în faţă şi cu o orchestră indiferentă în spate. Cine ştia ce e în sufletul ei ? Cine putea să-i oprească tremurul ? Cine să-i alunge pojarul inimii, care a venit de nu ştiu unde ?

*

* *

Într-o cameră mai mare a Radioului, edificiu modest la vremea aceea, s-a instalat comisia pentru audierea a peste opt sute de cîntăreţi de muzică popoulară. Comisia era formată din dirijorul Alfred Alessandrescu, dirijorul Theodor Rogalski, Ion Filionescu — pianistul lui George Enescu, Aurel Alexandrescu, prim solist al Operei Române, Valentina Creţoiu, de asemenea primă solistă a Operei, Alfred Pagoni. În afara lor, la masa comisiei mai erau o serie de siluete, care, prin apariţie, făceau inimă grea concurentului din faţa microfonului. Cînd a fost strigat numărul 513, Eugenia Braia Jana tremura ca creanga în vîntul toamnei. Orchestra era instalată după o cortină şi după cîteva întrebări asupra repertoriului, Rogalski a invitat-o să cînte :

— „Eugenia Braia, stai liniştită, că nu te mănîncă nimeni. Cîntă-ne ceva de pe Jiul matale...". Concursul dura de peste şase zile şi, desigur, răbdarea membrilor din comisie era destul de sensibilă. Atîtea chipuri şi glasuri treceau zi de

zi, ca un freamăt pe care ajungi să nu-l mai auzi. Dar concentrarea asupra obiectivului dat era obligatorie, lăsînd în afară pasiunea, veşnic de veghe, de a găsi vocea şi talentul căutat. Jana a cîntat, aşa cum ştia şi cum a învăţat. Fără artificii semi-coregrafice, fără mişcări căutate, fără să caute impresii adiacente. A cîntat cu transpunerea ei în rol, cu detaşarea de obişnuit, cu autenticitatea care a întovărăşit-o o viaţă. Mai tîrziu, mult mai tîrziu, cînd Jana devenise o cuceritoare Ioana Radu, şi cînta la „Potcoava", vizavi de Tribunal, l-a întîlnit pe Theodor Rogalski. Ocupa o masă la local şi frunzărea un vraf de partituri. S-au privit cu simpatie.

— Ce mai faci Eugenia Braia, azi Ioana Radu ?

— Bine, maestre.

— Mă mai ţii minte ?

— N-am cum să vă uit. Prima vorbă, primul îndemn... Dar nu v-am mai văzut de-atunci.

— Am fost plecat la Viena. Un concert cu orchestra Wiener Symphoniker.

— Aţi cîntat de-ale lor ?

— Nu numai. Am cîntat şi de-ale noastre... Dumneata ce cînţi ?

— Tot de-ale noastre...

Pînă să se afişeze rezultatul concursului ţinut de Societatea Română de Radiodifuziune, repetiţiile tinerei candidate au continuat. Repertoriul ei creştea, cu graba celui ce se dorea independent moral şi material. Într-o duminică, după o plimbare cu maşina la munte, Petre Alexandru a avut ideea, ca intrînd în Bucureşti, să treacă prin faţa Societăţii de Radio, să mai afle ceva despre rezultatele concursului. Trecuse mai bine de trei luni şi curiozitatea făcuse

casă cu nerăbdarea. Cînd au oprit, pe poarta sediului era „o listă mare, parcă o mai văd și-acum" îmi spune Ioana Radu. „Se înserase, și cu o lanternă ne apropiem să citim lista afișată... Pe hîrtia albă cît toate zilele, erau scrise doar două nume... Cine crezi că era ?... Eugenia Braia și Eugenia Nedelea... De ce-o fi trebuit o listă atît de mare, numai pentru două candidate ?... „Într-adevăr, un concurs cu toate barierele calității, care s-au ridicat și-au coborît în fața fiecărui viitor solist. O comisie ce nu s-a lăsat păcălită sau înduioșată de nici un artificiu al acestei meserii, în care ochiul și urechea pot fi înșelate cu o eleganță fluturată cinci minute. Un concurs înseamnă un act de cultură și dacă acel ce-l reprezintă nu are acoperire, nu poate duce la bun sfîrșit misiunea încredințată. Dacă membrii comisiei nu privesc cu atenție și cu pricepere prin culoarele acestei meserii superbe și amare, ei poartă răspunderea pentru un viitor apropiat, sau mai îndepărtat. E o mîndrie în Conservatoare sau în scurta întîlnire dintr-un concurs, să poți spune că pe cutare sau cutare element l-ai promovat, întrezărind în el un port-drapel autentic al talentului. Undeva trebuie să știi, să deții toate datele anticipate, care sprijină artistul de mîine. Dacă tu, membrul ales în comisie n-ai această putere pe care ți-o dă cultura, cu ce putere pui condeiul pe lista din fața ta ?... Un simț de geniu ? Se poate, dar e mai rar. Trebuie să fii Jules Renard, care întrebat ce e talentul, a răspuns : „Nu știu ce e talentul, dar îl simt dintr-o mie !" Scînteia scriitorului francez era rară și la el acasă, deci tot marea pricepere a omului preocupat de carte și de literele ei.

Din seara aceea, concursul era socotit încheiat. Grijile Janei de-abia începeau, că, de teamă, se întreba toată ziua ce va face de aici încolo. Peste trei zile o invitație o

chema la oră fixă, la sediul Societății de Radiodifuziune. Cum invitația era personală, s-a dus de una singură cu notele muzicale în poșetă, cu inima în batistă și cu vocea plecată undeva, pe pustiu. Ce-o fi, o fi !... Într-o sală pătrată, destul de mare, două fete, la două colțuri ale camerei, se priveau cu timiditate. Jana se întreba : „Oare fata asta e Eugenia Nedelea, aceea de pe listă ? Frumușică e... și dacă mă uit mai bine, pot spune că-i frumoasă... Înăltuță bine, cu mijloc bine marcat, ochi căprui-umbroși, ce luceau în albeața obrajilor ei... Dacă a fost și aleasă de comisie, fata asta mi-o ia înainte iepurește. N-o mai prind din urmă..." Cînd s-a deschis ușa camerei unde s-a sfătuit comisia, a apărut Theodor Rogalski și Filionescu. Amîndoi au privit fetele cu simpatie. Două, din peste opt sute... Filionescu s-a apropiat de Jana :

— Dumneata ești Eugenia Braia, aceea care a cîntat...

Și el a înșirat cîteva din melodiile cîntate. Le-a ținut minte, apoi le-a fredonat cu surîsul pe buze. „Te-așteptă-o cale lungă și grea, dar ai cu ce te lupta. Eu, acum, în locul dumitale mi-aș aduna o traistă de cîntece, cîteva costume populare, tot curajul de pe lume și gata !... Ba nu-i gata !... Ți-ar mai trebui un nume mai legat de brazdă... Eu ți-aș zice... Ioana Radu. Ce părere ai ?" Janei, știindu-l din comisie, încă îi mai tremura inima.

— Dumneavoastră știți mai bine, totul e să-mi poarte noroc...

— Norocul, fetițo, e aici sub eșarfa dumitale. Glas rar... Și-apoi depinde cum ai să-l păstrezi, că glasu-i un instrument care cere îngrijire aleasă.

S-au despărțit acolo și-apoi cînd s-au mai întîlnit în lungul anilor, Filionescu purta stema nevăzută a omului

care a descoperit un glas unic, încă neînlocuit, pe drumul cîntului românesc. Şi ea, şi cealaltă aleasă, au vorbit cu componenţii comisiei, apoi au plecat împreună. Li se deschisese porţile Radioului şi aceasta însemna un sigur început de drum. La staţia de tramvai s-au despărţit cu o oarecare strîngere de mînă. Atunci Jana nu ştia că le va lega o prietenie pe tot restul vieţii şi că aceasta va deveni o cîntăreaţă de primă mărime, sub numele de Rodica Bujor.

5. * * *

„De-aş fi vîntul cu miresme parfumate,
Ce hoţiş se furişează c-un fior...“

Ca să fie sărbătorită ziua aceea, ziua cînd Radioul i-a deschis poarta (şi microfonul), Alexandru i-a împlinit o dorinţă exprimată de Jana, de nenumărate ori. „Jano, fiindcă eşti premiantă, astă-seară mergem la teatru s-o vezi pe...“ „Pe Maria Tănase“. Dorinţa ei veche, de pe cînd îi asculta glasul în galenă, căutînd să şi-o închipuie în minte. Frumoasă, urîtă, sau aşa şi-aşa ?... Dar de cîntă, aşa cum cîntă, nu poate fi decît frumoasă *„că frumosul pînă seara, cîntă ca privighetoarea...“* Dar cum e totuşi ? Cum face, cînd scoate toate vorbele alea, altfel decît toată lumea ?... Cum e la chip ?... Cum îi sînt ochii ?... Cum e la trup ?... Cum se îmbracă ?... Cum vorbeşte ?... Şi alte cîte întrebări venite în mintea ei şi plecate fără nici un răspuns. Şi acum, peste o oră, ea se va instala într-un fotoliu din rîndul întîi şi o va vedea pe Maria-cea-fără-de-pereche. După emoţiile zilei de azi, seara o va încununa cu împlinirea unui vis neuitat, de-acolo, din strada Sineasca.

Cînd a bătut al treilea gong, inima Janei s-a umplut de-o căldură, care făcea să-i ardă obrajii. Cortina teatrului Alhambra s-a ridicat ca un fluture uriaş, scoţînd, în lumina

solară a reflectoarelor, paleta de culori a decorurilor. Toalete de la Paris, fete frumoase de prin mahalalele Bucureştiului, muzica unui tînăr cu părul alb, pe nume Ion Vasilescu, orchestră mare cu tot soiul de instrumente, pe scenă fracuri negre şi albe. În program, titlul revistei îi dădea Janei prilej de visare. „Constelaţia Alhambrei", cu o adevărată constelaţie actoricească : Lulu Nicolau, Elisabeta Henţia-Danovschi (soţia lui Oleg, maestrul coregraf), Lucica Georgescu, toate îmbrăcate de la o casă de mode de la Paris, iar Iordănescu-Bruno şi H. Nicolaide, legau cu un comic strălucitor, atmosfera unui spectacol fără cusur. În silueta acestei încrengături, Maria Tănase era vedeta mult aşteptată. Era prima ei apariţie pe scenă, căci pînă atunci cîntase numai la microfonul Radiodifuziunii române şi la local, apariţii de răsunet, pentru care a fost solicitată pe scena lui Vlădoianu.

Cînd a apărut Maria, aplauzele au primit-o ca pe o veche cunoştinţă. Jana era cu ochii pe ea, pe costumul ei românesc din Muscel, pe taraful ce-o urma în vîrful picioarelor. Glasul Mariei s-a pornit uşurel, colorat, ca un murmur de frunză pe creanga cea mai de sus...

„Uite dealu', uite via
Unde-o iubeam pe Măria..."

Jana cunoştea cîntecul încă de-acasă, din Craiova. Maria îl cînta frumos şi altfel. Altfel, poate asta era Maria Tănase... În pauză, Jana a cerut s-o vadă pe Maria şi cum avea cu ea pregătit de-acasă buchetul cu flori, Petre Alexandru a dus-o pînă în faţa cabinei şi a îndemnat-o să ciocănească-n uşă. Cabiniera a băgat capul pe deschizătură şi văzînd o fetişcană cu flori în mînă a înţeles repede

despre ce e vorba. „Un pic de răbdare, că doamna se spală..." Şi uşa s-a închis. Jana nu prea ştia ce să facă în asemenea situaţie. Moment derutant, că spălatul putea să dureze, iar pauza e scurtă de obicei. Îi lasă florile în pragul uşii şi... Dar ea ar fi vrut s-o cunoască, să-i spună un cuvînt, că nu degeaba aşteaptă de atîţia ani, de cînd o ascultă la casca din galenă. Pînă să-şi termine firul gîndului, uşa s-a deschis larg şi în rama ei a apărut Maria Tănase.

— Cine eşti domnişoară ?

— Eugenia... din Craiova... şi v-ascult de ani...

Maria a rîs larg în faţa încurcăturii fetei şi a poftit-o în cabină.

— Iubeşti cîntecul ?

— Iubesc...

— De mult ?

— De cînd mă ştiu...

— Mai ştii că ţi-e pe buze...

— Îmi cam e...

— Bravo !... Şi mie mi-a fost şi uite... M-am făcut cîntăreaţă !

Mata ce vrei să te faci ?

— Tot cîntăreaţă. Am dat examen la concursul de la Radio.

— Bravo, fata mea !... Cînd o să afli răspunsul să mă vesteşti şi pe mine...

Soneria sălii anunţa că începe actul doi şi, cu sfială, Jana s-a scuzat din vîrful buzelor, Maria i-a zîmbit cu înţelegere şi i-a spus cabinierei s-o conducă în sală.

— O să mai viu pe la dvs., i-a spus Jana şi vorbele s-au lovit de farmecul şi amabilitatea actriţei. Cînd în actul doi,

Maria a cîntat *Mi-am pus busuioc, în păr* și cînd sala a primit cîntecul și interpreta cu aplauze nesfîrșite, Jana i-a îmbrățișat succesul ca pe propriul ei succes, luîndu-l drept model pentru restul vieții. Cum s-a exprimat Maria ? Ce-a spus, că doar spune aceleași cuvinte împerechiate ? Aceleași comparații cu tîlc, pe care le spune orice cîntăreț ? De ce la ea, la Maria a lui Tănase, totul iese altfel ? Pentru acest — altfel — a urcat ea treptele nemuririi, ca o fecioară cu părul culcat pe spate, cu silueta fulguitoare pe drumurile țării, și totdeauna cu fruntea udată de izvoare ale munților românești. Cu toată vîrsta ei tînără, la începutul drumului, Eugenia Braia a înțeles că pentru acest meșteșug sublim, un rol principal îl joacă farmecul și puterea rostirii. Și privind-o pe Maria, Jana a avut sentimentul urcării pe plaiurile însămînțate cu versuri și melodii, care se nasc între apele Jiului și-ale Prutului, între murmurul Oltului și-al Crișului, de-a lungul Dunării lui Ivanovici și talazurilor însorite ale mării lui Ovidiu, poetul cel veșnic neîmpăcat. Și de-atunci, din seara Măriei și a „busuiocului", Jana devenită în timp Ioana Radu, a urcat în ploi și în vînt, cu marama fluturată de frunza verde, în caratele melodice ale naiului cu șapte guri.

Din seara aceea, imaginea Mariei a întregit frumusețea cîntului prins cu ani în urmă, în galena ei, bagaj sufletesc.

6. * * *

„Cîntă frunza, cîntă vîntul,
Cîntă primii ghiocei,
Cîntă cerul şi pămîntul
O romanţă, dragostei..."

(Romanţa dragostei)

Concursul Societăţii de Radio, şi mai ales faptul că a fost situată în fruntea lui, a determinat o schimbare vizibilă în viaţa Janei. În taină, începuse să se studieze în oglindă (întîlnirea cu Maria Tănase a lăsat discrete urme), să se privească „în adînc" pentru cunoaştere, să rostească versul cîntului cu smerenia eroinei din melodie, să se detaşeze, atunci cînd cînta, de toate treburile lumeşti, la care se înhămase de cînd sosise în Bucureşti, să se prezinte curajos, atunci cînd spunea : „Ioana Radu", că Eugenia Braia cea de-acasă trebuia să rămînă doar ca act oficial, cînd o merge la primărie să se... Of, doamne ce-o fi făcînd bărbatul acela al ei, care a uitat-o cu bună voie, el care n-a răspuns la nici o scrisoare de dragoste, de răzvrătire, de chemare ; el care era poate mulţumit că-şi consuma arta viorii, pe o ciorbă la restaurantul c-un patron deştept şi c-un fiu nătîng. Romeo al ei n-avea nimic din eroul shakespeareian, decît întîmplător, numele. A uitat-o acolo, într-un vagon de tren sordid, într-o gară nu mai puţin murdară şi întunecoasă. Dar peste aceste „amănunte" ajutătoare îşi căuta ţinuta şi pe ascuns sincerita-

tea, fără de care nu poate trăi un cîntec cu tristeţi, sau cu bucurii. Şi acest „examen", această confruntare cu oglinda a durat pînă în ziua cînd a primit o invitaţie din partea Societăţii de Radiodifuziune, pentru un mic recital în faţa microfonului. Inima i-a bătut ca o clopotniţă, iar graba îi încurca toate lucrurile. În ziua aceea a ajuns la redacţia de muzică populară, unde i s-a înmînat programul unde figura şi ea : IOANA RADU. Peste şapte zile era emisiunea şi acolo, în cabina aceea sub observaţie, în faţa unui microfon înspăimîntător, Jana (încă sub numele acesta, din obişnuinţă), îşi aştepta rîndul. Glasul prezentatoarei a trezit-o din tremur şi-a băgat-o în spaime mai mari. Dar n-avea ce face decît să asculte cu deosebită atenţie...

> „Aici Radio-România, pe lungimea de undă de 1875 m. şi Radio-Bucureşti pe lungimea de undă de 364,5 m. Muzică românească : La început — *Vino băditţă, bădişor* de Covalsky, — voce Raul Ionescu, şi *Doină* din nai. — La nai Fănică Luca".

Ascultîndu-i, Ioanei parcă-i pierise răsuflarea de atîta atenţie avidă ! Dar trăirea ei era mai prezentă ca oricînd, înghiţînd fiecare frază, fiecare vers, fiecare intonaţie. Şi apoi iarăşi glasul prezentatoarei :

> „În continuare : *Brîul lui Purdelea, Sus, Ano* şi *Hora boierească.* Voce : Zavaidoc"

Iarăşi minute grele pentru „premiera" Ioanei. Acelaşi trac, aceeaşi transpiraţie, aceeaşi nerăbdare, cînd... glasul din umbră anunţă :" Şi acum o tînără solistă, cîştigătoarea Concursului Radiodifuziunii : IOANA RADU, care va cînta : *Foaie verde, mărăcine.*

Țambalul și viorile s-au legat voinicește, îndemnînd-o pe Jana să treacă pragul tăcerii și al emoției...

„Foaie verde, mărăcine,
Spune măiculiță, spune
De mai am noroc pe lume,
De mai am noroc pe lume,
Mama mea..."

Teama i-a fost deszăvorîtă și Jana a prins curajul să țină pasul tarafului și-al instrumentiștilor, care-i zîmbeau cu un fel de „dă-i 'nainte".

„Eu ți-am spus și ți-oi mai spune,
Că tu n-ai noroc pe lume...
Noroc fuse, l-ai avut —
Singură ți l-ai pierdut
Mama mea
Ai trecut pe lîng-o baltă,
Ți-a căzut norocu-n baltă,
Mama mea...

După prima melodie, broboanele de năduşeală îi împodobeau fruntea, dar n-avea vreme de ele, că glasul prezentatoarei anunța cea de-a doua melodie...

„Foaie verde, foi de nalbă
Astă iarnă era iarnă,
Era iarnă și ningea
Și Gheorghiță tot venea.
Dar acum e cald și bine
Și Gheorghiță nu mai vine,

S-o fi supărat pe mine,
Pentru-un pustiu de iubire...“

Cînd a terminat cîntecul, s-a încheiat și emisia de „muzică românească“. O clipă de liniște în studio, apoi cînd la megafonul interior un glas a spus „Domnișoara Ioana Radu“, Jana nici n-a știut că i se vorbește ei. Au făcut-o atentă membrii tarafului, bucuroși de reușita fetei, care nu-și mai găsea nici poșeta și nici caietul cu versuri, zestrea ei din anii Craiovei.

Acasă, ecoul acestei prime apariții a fost destul de modest, pentru că nu avea cine să-i spună prea multe vorbe. În zilele următoare, ea a stat într-o așteptare aparent indiferentă, pînă cînd o nouă invitație o anunța că are noi recitaluri, de altfel notate în programul „Radio-Adevărul“. În așteptarea noii apariții, Jana, acum definitiv Ioana Radu, răsfoia revista cu emisiunile săptămînii. Pînă să-și găsească numele, citea „Pe marginea programului“ în care găsea mici articole care îi făceau plăcere.

„Simfonia Nr. 13 (cu acest număr fatidic este o poveste) în Sol major de Haydn. Concertul simfonic al orchestrei „Filarmonica“ transmis dela (scris împreunat) Ateneul Român va fi dirijat de d. Constantin Țurcan. Urmează „Moldova“, poem simfonic de Smetana, creație marcată și de faptul că la 9 Martie 1879, compozitorul ajunsese complet surd“.

Jana întorcea pagină după pagină, avidă pentru fiecare fapt neștiut de ea. „Doamna Roosevelt la microfon, pentru a veni în ajutorul operelor de binefacere pe care le patronează“. „În Franța transmisii regulate de comedie și muzică populară din toate regiunile, urmărind să re-

creeze pe auditori". 14,45 Taraful de lăutari moldoveni : Alexandru Heraru, voce dra Iulia Valoc. Jocuri moldovenești, executate la armonică de Dumitru Terleac. Apoi, pe altă pagină a revistei Radio — Muzică românească : „Of, zăc" — voce Maria Tănase ; „Fă-te neică prin grădină", taraful Ion Matache ; „Toată vara ți-am zis Dodă", orchestra Luță Ioviță. Pe altă pagină și în altă zi, revista cuprinde însemnări informative despre teatru : „D. Ion Marin Sadoveanu, directorul general al teatrelor și-a încheiat Dumineca trecută ciclul dsale de conferințe din istoria teatrului românesc". „20.20 : Orchestra de concert Radio, dirijată de Th. Rogalski, voce : dna Valentina Crețoiu-Tassian ; arii din „Armurierul" de Lortzing ; Scherzino de D'Ambrosio ; Arie din „Baba Hârca" de Flechtenmacher și „Suită americană" de MacDowell".

Răsfoind astăzi aceste reviste, un sentiment îndepărtat încearcă să se apropie. Astăzi, Ioana Radu va împlini șaptezeci de toamne, și la fiecare aducere aminte are un zîmbet nostalgic. „Nu pentru vremea care a trecut — îmi spune Ioana — ci pentru cîntecul nostru, pe care l-aș mai duce pe buze, încă șaptezeci de primăveri..." Altă pagină, alte rubrici, pe care Jana făcea uneori însemnări cu creionul roșu. „Gastronomie". — „Urmăreai această rubrică ?" — „Trebuie să mîncăm, ca să trăim". — „Văd o subliniere mai mare. Ce-i aici ? Vreo rețetă ? — „Nu. O glumă... Ascult-o !... O fetiță spune : vai, ce bine-mi pare că nu-mi place spanacul, că de mi-ar fi plăcut aș fi mîncat și nu pot să-l sufăr !" O altă rubrică și alte sublinieri : „Deanna Durbin a cucerit spectatorii pentru că a fost adevărată, firească, atît în gesturi cît și în vorbă. Publicul e dornic de un farmec simplu". 12.50 : Orchestra Petrică Moțoi : „Fascinație" de Ion Vasilescu : „Nopți întregi"-

blues de Olivieri, apoi „Învîrtita din Făgăraş" ; „Ţi-am adus, mîndro, cercei", voce Alexandru Grozuţă". Mai în subsolul paginii, acelaşi Petrică Moţoi cu orchestra lui, cîntă muzică uşoară : „Nu mă uita... eşti viaţa mea" de Mişu Iancu, voce Nicu Orăşeanu ; şi „Să-mi ghiceşti, băbuţo", voce Nicu Stoenescu. George Poenaru e anunţat cu canţonete italieneşti : „Suona e fantasia" de Capolongo, „Serenadă Medievală" de De Lucia, „Tu, ca nun chiagne" de E. de Curtis".

O tristeţe venită de nu ştiu unde, a făcut-o pe Jana să lase deoparte revista şi să încerce o scrisoare către Romeo. „Dragul meu soţ, ştiu că-mi citeşti rîndurile şi mai ştiu că nu vrei să-mi răspunzi, dar îţi scriu din nou, c-am cîntat la Radio şi cred c-am fost pe placul unora. Cred numai, fiindcă nimeni n-a scris nici un rînd, cerîndu-mă. Dar mai am programări în continuare. Tu tot nu vrei să vii la Bucureşti ? De ce ? Cel puţin scrie-mi..." Rîndurile aveau un gust amar şi atunci ea se refugia iar în paginile revistei... „Miercuri 22 mai... 14.45 — Muzică românească „Of, Didino" şi „Ca la chef", nai, Fănică Luca ; „M'am jurat de mii de ori" şi „Cine iubeşte şi lasă", voce Maria Tănase ; „Spune mîndro drept şi bine", voce Ioana Radu ; „Ardeleana din Banat", orch. Laie Arapu". Jana urmărea cu mare plăcere şi muzica uşoară, care pe acea vreme se intitula „muzică distractivă". Acest gen de muzică ocupa un spaţiu destul de mare în programul Societăţii de Radio. „Ce se mai cîntă ?" se întreba Jana şi apoi citea un glas tare. „Melodii" de Ritter ; „Carmencitta" de Serrano şi „Porumbiţa" de Yradier, cîntate de Rosita Serrano ; „Vechea baladă" de Mauclair, voce Lys Gäuty ; „Polca" de Niel ; „Cîntec popular spaniol", voce : Maria Basca ; „Vals" de Scotto — voce : Tino Rossi". De

cînd îi „descoperise“ vocea, Tino Rossi luase loc pe piedestalul adoraților. Cîntecele lui de dragoste, expuse cu claritatea acelui tenorino, n-a putut s-o lase fără nici o înflăcărare, care nu s-a putut stinge decît declarîndu-i-o. Mica artistă avea planuri mari. Îi va scrie pe adresa Radioului din Paris și, în funcție de răspunsul lui, va ști ce să-i scrie mai departe. Starul francez nu i-a răspuns, căci înclin să cred că era foarte solicitat la acea vreme. Jana a aflat dintr-un ziar, că eroul ei cu părul gominat și bine lustruit, cîntă la Casino de Paris, alături de supervedeta de atunci, Mistinguett. Socotind că adresa lui este Casino de Paris, Jana i-a scris din nou și, deși răspunsul se lăsa prea mult așteptat, ea a scris iar, și iar, și iar... Cînd a socotit că tăcerea acelui ciobănaș din Ajaccio ajunsese s-o deranjeze, și-a făcut părerea ce se cuvenea, a spus ceva fluturat pe buze și s-a întors cu gîndul la ai ei.

Scurtele emisiuni la Radio deveniseră micro-recitaluri. Glasul ei era căutat și cerut, iar ea, interpreta, stîrnea curiozitatea ascultătorilor, dar și a viitorilor colegi de breaslă. Pe vremea aceea, Jean Moscopol era un fin tălmăcitor al melodiilor bine siropate în refrene cu iubiri ciugulite, cu ochișori, cu mînuțe și alte diminutive, care frîngeau inimile fetișcanelor înamorate de cîte un fante, care cînta la mandolină și dădea ochii peste cap, asta vrînd să semene a „amoare“. Fruntea unei lumi de tragici sentimentali îl ascultau cu patos pe Cristian Vasile, alții pe Petre Gusti, Nicu Stoenescu sau Mircea Preoțescu. Ioana Radu luase avînt și urca ca o iederă pe zidul lunecos al succesului. Avea trei emisiuni pe săptămînă cu cîntece populare și uneori, mai rar, cînta romanțe. Pe atunci romanța nu avea căutarea și „prețul“ de acum, ea fiind răspîndită mai mult în pătura intelectuală, unde

eșecurile dragostei duceau spre ea, ca spre un exilir derizoriu și fulgurant al unui moment melodramatic. Căutînd-o pe Ioana în programele vremii, o găsim alături de orchestrele Vasile Julea și Costică Tandin, maeștrii consecvenți ai viorii, cîntînd alternativ cu Maria Tănase și Rodica Bujor. Cercetînd programele, toate seamănă undeva între ele. Aceeași suită de cîntece, pe care le diferențiau interpreții și personalitatea lor. Unul din programele timpului arată cam așa : „Aici lupii mă mănîncă", voce Ioana Zlătaru ; „Mînă, măi, că s-a-noptat" de Dendrino, voce : Ion Luican ; „Mahala și țigănie", voce : Maria Tănase ; „Foaie verde, mărăcine", voce : Ioana Radu. De trei, patru ori pe săptămînă, Ioana era prezentă în fața microfonului și, cînd nu repeta cu vreo orchestră craioveană, răsfoia revista Radio, unde găsea reclamele ultimelor cărți, sau își însemna în „Curierul spectacolelor", cinematografele și filmele la care dorea să meargă. Astfel, am găsit însemnate cu creionul roșu la „Colecția AVENTURA. — Romane de acțiune și pasiune. PALPITANT — A apărut : REGELE ARGINTULUI din NEVADA de F. Astor". O explicație în cîteva rînduri întărea un desen al unei diligențe oprite de cowboys mascați. „La hartă cumplită cu aventurierii lui Black Bart, gangsterul-nălucă și spaima transporturilor moderne de argint din vestul sălbatic. 9 lei, 112 pag. La chioșcari, librari, gări". „Spectacolele cinematografice ale unei săptămîni : ARO : Fetițele au crescut. — CAPITOL : Balalaica. — CARLTON : Fecioarele trăznite, — ELYSEE : Prințul Pojarsky. — MIORIȚA : Fiicele d-nei Masters și Paris Melody. — NISSA : Cei trei mușchetari și Pumnul de fier. — SELECT : Cavalcada Hollywood-ului etc. Acum, treburile Janei se împărțeau mai agreabil, așteptînd să vadă dacă va avea vreun angajament, indiferent de gaj,

numai gaj să fie, să iasă din lipsuri, și, mai ales, să capete o independență. Și într-o zi, ca în poveștile cu „prințul călare" a venit un cetățean cu vorbă grăbită și mișcări hotărîte. Era Mielu Teodorescu, patronul grădinii și restaurantului „Azuga" din Ploiești. A vorbit cu Petre Alexandru, căruia i-a spus că-i place vocea Ioanei, c-ar vrea s-o vadă cum arată și dacă i-o fi pe plac s-o angajeze pentru șase luni, începînd din miezul verii. Și în vreme ce vorbeau, Jana (că acasă nu-i schimbase prenumele) servea dulceața, iar mai tîrziu cînd Mielu Teodorescu se-mpăuna cu clientela elegantă și cu serviciul fără cusur al localului lui, Jana a adus cafelele. La plecare, Petre Alexandru a chemat-o pe Jana s-o prezinte patronului, dar numai ce a apucat să spună că ea e Ioana Radu și Mielu Teodorescu a privit, de parcă se credea luat „pe sus".

— Ce spui frate ?... Dînsa e Ioana Radu, a de cîntă la Radio ? Alexandru i-a răspuns rîzînd : — Fac dovadă imediat !

— Domnișoară ai intrat aici de două ori și nu te-am privit niciodată. Ai intrat pe furiș și-ai ieșit din cameră pe furiș. De ce ?

— Păi, cam asta sînt... Mai sfioasă.

— Ce sfioasă ?... Să vii la Ploiești și să te măriți.

— Sînt măritată.

— Și soțul unde e ?

— Asta mă-ntreb și eu...

Conversația s-a încheiat aici, deși drumurile lor se vor împleti pentru multă vreme.

7. * * *

„Pe sub fereastră-mi curge-un rîu.
Sînt lacrimile mele...“

Jana se despărțea de Bucureștiul care-i legase inima cu o mie de sfori : Radio, casa de discuri, săli mari pentru concerte, toți cîntăreții aceia cunoscuți pe toate străzile. Deși despărțirea de capitală era pe timp limitat, deci știa cînd se va înapoia, totuși inima lăcrima undeva pe versurile Mariei Cunțan... *„Pe sub fereastră-mi curge-un rîu, sînt lacrimile mele, / fetițele cu șorțu-n brîu / își scaldă fața-n ele...“*

Contractul — primul ei contract — l-a iscălit cu Mielu Teodorescu, la Ploiești. Casă, masă, mașină s-o ducă de trei ori pe săptămînă în București, pentru emisiunile Radio și tot în contract mai era stipulat, ca un apendice de haz pentru mai tîrziu, că patronul era obligat să-i dea cinci mititei pe zi, drept hrană pentru cățelușa interpretei. Casa era situată la distanță de alte patru case de restaurant, dar cum programul se încheia tîrziu, aproape de miezul nopții, o birje cu doi cai o ducea pînă-n prag. Înțelegere respectată de Mielu Teodorescu, mulțumit că începătoarea aceea îi umplea grădina, chiar peste numărul meselor prevăzute. Și nu era ușor pentru Ioana, că, în afara fap-

tului că era „nevăzută, necunoscută", pica, în acelaşi local, după cîntăreţul Cristian Vasile, o vedetă de primă mărime, pentru care se venea, seară de seară, cu maşinile din Bucureşti. „Ca dovadă — îmi spune astăzi Ioana — că veneam după un colos, e că eu primeam 900 de lei pe seară, iar Cristian primea 2.000 de lei. Pentru un loc la o masă în apropierea estradei unde cînta Cristian, soţii (sub imboldul strict al femeii), dădeau bacşişuri grase". Şi am întrebat-o pe Ioana : „Pe tine nu te căutau tot aşa ?" — „Nu, că eu luam microfonul şi dădeam înconjur grădinii".

Fie din gură, fie la un instrument, momentul artistic are nevoie de linişte şi multă dăruire. Căci arta, în general, are nevoie de linişte, ea este ca izvorul rămas limpede pînă îi e descoperit murmurul, pînă se apleacă să fie sorbit, cînd, fie însetarea cît de cerească, tot îi tulbură cîntecul. Restaurantul şi grădina „Azuga" din Ploieşti a fost o primă şi dificilă experienţă peste care a trecut, cu toate emoţiile debutului. Şi aici, Ioana a cîntat, la cererea clienţilor, tot soiul de melodii. Folclorul alterna cu cîntecele la modă, cînta piese cu iz popular făcute după modele cunoscute, care, de fapt, tratau subiecte periferice, cîntece cu ritmuri moderne, aşa cum îi învăţase, puţin mai înainte Cristian Vasile, interpretul preferat al compoziţiilor lui Ionel Fernic. Ploieştenilor le mai suna în urechi : *Prieteni, în seara aceasta...*, *Beau...*, sau numele fetei care reprezenta, sonor, marea dragoste a lui Fernic, *„Nunuţa numai tu, doar tu poţi să-nţelegi, / calvarul inimii întregi..."* Bietul Ionel Fernic, compozitor de talent şi împătimit unui sport ciudat la vremea aceea : paraşutism.

S-a stins stupid într-un accident aviatic, dar de cîte ori i-a cîntat Ioana *Ţiganca,* el, aşezat discret lîngă pian,

lăcrima ca în urma unei imagini fără de întoarcere... „Fetițo, cîntă pentru mine..." Și Ioana, de dragul acestui unic trubadur, i se alătura nostalgiei lui.

„E Rița fecioara cu ochii sprințari,
Cu sîni ca de piatră,
Născută-n alaiul a zece cobzari,
Regină pe șatră".

Și, încetișor, în murmurul viorilor și-n îngînarea lui Fernic, Ioana străbătea versurile lui Artur Enășescu...

„Dispare-n vîrtejuri, sar banii pe sîni,
Loviți de furtună,
Și geme ca vie, sub meștere mîini,
Lăuta străbună..."

În concertele de la Ploiești, Ioana cînta cu plăcere romanțele lui Fernic. Alcătuia un micro-recital din *Dă-mi mîinile să le sărut, De ce mă-ntrebi ?, Îți mai aduci aminte, doamnă ?... La umbra nucului bătrîn, Romanța celei care minte,* unde scepticismul lui Minulescu se asemăna, în toate, cu îndoielile lui Fernic. În vremea aceea, Cincinat Pavelescu — cu treburi oficiale în Brașov — venea uneori în Ploiești să o asculte pe tînăra fată, descoperirea nu știu cui, care-i cînta romanța... *„Îți mai aduci aminte, doamnă, / era tîrziu și era toamnă, / și frunzele se-ngălbeneau / și tremurau în vîntul serii... / îți mai aduci aminte... ?"* Am întrebat-o pe Ioana : „Cincinat a fost și un mare epigramist. Ți-a scris vreuna ?..." „Mi-a promis, dar de cîte ori asculta romanța asta cu *Îți mai aduci aminte, doamnă...*, uita ! Și nu mi-a scris nimic..." După plecarea

mea din Ploiești, a mai venit de cîteva ori, apoi, mult mai tîrziu, m-a găsit la „Potcoava" în București. Mi-a trimis flori și i-am cîntat romanța, care probabil c-a avut, pentru el, o apăsătoare „aducere aminte", c-a murmurat romanța cu mine și a plîns de unul singur, așa cum știu numai îndrăgostiții, care se despart într-o gară prea mică pentru marea lor dragoste. La localul din Ploiești, patronul angajase orchestra fraților Melak, originari din Lugoj. Era o formație bună profesional, cu un repertoriu variat și bine ancorat în climatul muzical din anii aceia. Pretențiile lor muzicale erau bine echilibrate cu atitudinea lor, dar mai ales cu ținuta lor vestimentară, căci schimbau trei costume pe seară : haine fantezii, spențere și fracuri. Concurau cu marile orchestre bucureștene, emițînd pretenții chiar mai sus ! Și nu erau prea departe, căci împreună cu Ioana Radu, formau un nucleu atît de atrăgător, că la „Azuga" lui Mielu Teodorescu veneau consumatori din capitală, din Brașov și Craiova. Li se dusese vestea.

Toate mergeau bine în viața Ioanei, era foarte solicitată. Într-o zi, cînd venise pe-acasă pentru emisiunea săptămînală de Radio, Petre Alexandru i-a înmînat o scrisoare din partea lui Romeo, care-i scria că e tot suplinitor la liceul din Corabia, că s-a săturat de sărăcie (care l-a împiedicat de altfel să-i răspundă la scrisori timp de un an de zile), și că acum, cînd s-a informat că ea cîștigă foarte bine, ar fi dispus să vină în București. Ioana s-a întristat profund, dar fără să afecteze emisiunea de Radio pentru care venise. A cîntat, poate cu o nuanță de tristețe în glas, fapt neobservat de nimeni și apoi, după programul de la microfon a plecat spre Ploiești. Pe drum a pretextat o migrenă, ca să-și motiveze lacrimile față de șofer. Ajunsă

acasă, concluzia era formulată în inima ei : n-au putut să facă toate scrisorile ei de dragoste, cît au putut face cei 900 de lei, gajul seral. A plîns, s-a necăjit, nopţi fără somn, zile de melancolie şi apoi... despărţirea.

După concursul de la Radio şi succesul de la Ploieşti, drumul unui cîntăreţ ducea firesc spre casele de discuri, care aveau o prezenţă activă, lucrînd direct cu teatrele muzicale din anii aceia. Răsfoind un catalog al casei de discuri „Odeon", remarcăm o mulţime de orchestre şi tarafuri cu cîntăreţi ceruţi de piaţa comercială. Unii au rămas, învingînd tăcerea anilor, iar alţii au intrat în penumbră, lăsîndu-ne numai cîntecele lor. Cine îşi mai aminteşte de Costică Frunză sau Mitroi Cercel ? De Luca Codin, Lina Culea, Lenuţa Creaţa, Miţa Fieraru, Ilie Tincu, Ion Bârneaţă ? În vreme ce, în acelaşi catalog, e semnalat Grigoraş Dinicu, Stelian Mâţă, Luţă Ioviţă. Cu muzica uşoară îşi desfăşurau talentele mai mulţi, că era mai intrată în gustul ascultătorilor, apoi era foarte ajutată de teatrele muzicale, care montau reviste grandioase, imitînd Parisul. Cîntecele acestor spectacole, erau girate de compozitori, care au stabilit şi istoria acestui gen. Teatrul „Alhambra" îl avea pe Ion Vasilescu, iar Teatrul „Cărăbuş era alimentat cu aceeaşi fervoare de Gherase Dendrino. Cîntecele lor, cerute de la premieră, erau imprimate de Gică Petrescu, debutant de mare talent, Ion Luican, un glas deosebit ; Petre Gusti îşi punea la dispoziţia discului, rotunjimea unui glas cald şi farmecul unei tinereţi, Rodica Bujor imprima la aceeaşi casă „Odeon", o serie de cîntece căutate, începînd de la *Na, guriţa şi te du* pînă la *Leliţo cîrciumăreasă,* un buchet de melodii care astăzi îşi trăiesc a doua viaţă, prin noi interpreţi. Pe prima pagină a catalogului, Ioana Radu

a imprimat cu orchestrele Frații Stănescu și Vasile Julea : *Dii, dii, dii murgule dii...* și pînă la neuitata melodie *Piatra-i piatră...* Discurile aveau întotdeauna mare căutare, iar cele imprimate de Ioana aveau viață scurtă în magazine. Nu luai la timp, nu le mai găseai. Ca și acum... În discoteca Societății de Radio am întîlnit discuri imprimate de Ioana Radu în urmă cu 46 de ani. *Dii, dii, dii murgule dii* — horă — disc 277461 ; *Am în vale patru boi* — horă — disc 277462 ; *I-auzi lele* — cîntec-disc 277462 ; *Inimă cu venin mult* — cîntec — disc 277462 ; apoi *La puțul cu cinci izvoare, Foaie verde micșunea, M-a îmbătrînit supărarea,* și de-aici un lung șir de melodii populare, care astăzi au rămas pietre de hotar. Alături, afișe cu succesele revistelor „Radio Tănase", „Pe frontul Alhambra numai noutăți", Super-revista „Constelația Alhambra", revista „De lemn Tănase", cîntece din comedia muzicală „De ce nu mă săruți ?", „Poftă bună la Tănase", șlagărele filmului „Doamna de la etajul II", la „Alhambra" revista „1.000 de ani pace", cîntecele din revista „Tănase — Istambul", melodiile din comedia muzicală „Dragostea pe note". Cîntăreții străini ai acelor ani inundau cu discurile lor piața românească. Pola Negri cînta *Tango nocturno,* Zarah Leander interpreta *La habanera, Der Wind hat mir ein Lied erzählt* (Vîntul mi-a adus o melodie) și *Paramata* (Închisoarea femeilor). Titluri pătimașe, stîrnitoare de alte sentimente, pătimașe și ele, din care n-a rămas peste timp, decît firul melodic al unui cîntec intrat în arhiva sentimentală. Dar, din melodiile acelor ani, cu aproape cincizeci de ani în urmă, cîntecele Ioanei au rămas cu tărie, purtînd sigiliul eternității.

8. * * *

„Cărăruie, cărăruie,
care duci la Bucureşti...“

După şase luni, Ioana n-a mai prelungit contractul cu Ploieştiul. Iordache Duhalmu, patronul restaurantului „Potcoava“ o invită să cînte alături de orchestra condusă de Spirescu-Olteniţa. Bucureştiul reprezenta o nouă experienţă, în capitală existînd alte exigenţe, alt gen de consumatori, alte orchestre, alţi interpreţi. Restaurantul „Potcoava“, situat vizavi de Tribunal, avea în apropiere destule localuri cu artişti şi voci atrăgătoare. În apropiere era localul „Zisu“, unde Jean Moscopol asigura, cu mare succes, afişul susţinut de orchestra Albahary, în alternanţă cu formaţia muzicală girată de Hönisberg. Pe strada Beldiman, la un cochet local cînta un duet feminin, ajuns celebru : Rada Moldovan şi Jenny Boerescu. Mai sus, pe calea Griviţei răsuna glasul şi chitara Mariei Lătăreţu, cînta Luţă Ioviţă, Avram din Ticuş cu orchestra lui ardeleană, Nicolae Tudorache cu taraful Găuţă din Ilfov, Marina Zlătaru cu taraful din Gorj. La marile restaurante, alte orchestre conduse de lăutari celebri.

Conform unei înţelegeri, Ioana a cîntat la „Potcoava“ timp de şase luni, după care — tot prin înţelegere — s-a

înapoiat în Ploieşti la localul lui Mielu Teodorescu. Filmul acestor şase luni s-a derulat sub auspiciile aceluiaşi succes. Emisiunile, făcute în cadrul microfonului de la Radio, o propulsau pe Ioana în spaţii cît mai largi ale ascultătorilor din ţară. Cererile insistente din scrisorile primite de postul de Radiodifuziune, făcea necesară prezenţa ei într-un local din capitală. Şi s-a întors la „Potcoava", în aceleaşi condiţii şi cu aceeaşi orchestră. Aici, în Bucureşti, era hotărîtă să se aşeze, dînd astfel meseriei un caracter mai statonic. Îşi va închiria o casă, îşi va cumpăra mobilă şi toate cîte sînt necesare într-o gospodărie. Dorea să realizeze un cămin, ce n-a putut face cu Romeo. Sigur că anii aceia de entuziasm ai dragostei dintîi n-o să-i mai întîlnească, dar o maturitate în felul de a trăi, se impunea. La plecarea din Ploieşti, Mielu Teodorescu a insistat să se reîntoarcă după şase luni, dar ea nu i-a lăsat decît o vagă speranţă. Totul depindea de Iordache Duhalmu, patronul restaurantului din Bucureşti şi de felul cum se va comporta. E adevărat că primele şase luni, cît a cîntat la „Potcoava", omul s-a arătat prietenos, dar cum era la mijloc interesul unui moment, nu conta pe aceste manifestări. Acum însă, nu se va mai întoarce la „Azuga" şi depindea de el va cît rămîne să cînte. Oare „Potcoava" lui va fi şi pentru ea un simbol al norocului ? Oricum, în cîteva luni de zile se va lămuri şi dacă nu şi nu şi nu... va căuta alt local. Doar în Bucureşti erau destule, şi fiindcă era la fereastra vagonului care-o ducea spre Bucureşti, mintea ei a început să colinde localurile în care ar fi putut să cînte...

La „Luxandra", pe strada Doamnei, cîntă Maria Tănase, local elegant unde vine protipendada capitalei şi unde Maria face program după ora 23, cînd ieşea din spectacolul de la „Alhambra". Pe calea Victoriei, la „Elisée",

cu un deosebit program de bar, cîntă Alla Baianova, siluetă și glas, ambele potrivite cu farmecul unui local nocturn. La „Femina" de pe strada Cîmpineanu își lansa romanțele Ionel Băjescu-Oardă, în același stil ca Alfred Pagoni, compozitor, poet, interpret care dialoghează cu publicul, după modelul lui Păstorel, improvizînd catrene, după rimele date din sală.

„În seara asta colosală,
Îmi cînt romanța mea banală,
Ce-o fredonează și craidonii...
Romanță de Alfred Pagoni !"

La restaurantul „Răcaru", actorul și interpretul de muzică ușoară, cîndva în duet cu Daia, C. Lungeanu. Apoi Cristian Vasile, inegalatul cîntăreț nimerit, dintr-o modă contagioasă, la muzică ușoară, el care făcuse clasa de canto-operă ; apoi, mai pe la marginea capitalei, Zavaidoc cel cu cîntece bătrînești și de mahala. La restaurantul „Roșianu" cîntă Ion Luican, un repertoriu amestecat de muzică populară și ușoară și mai spre marginea orașului, pe Buzești într-un cadru admirabil, cîntă Rodica Bujor. La „Cireșica" cîntă Petre Gusti, un repertoriu de succes. Greu să te strecori printre acești favoriți ai publicului, care ocupa mese din vreme, sau le reținea telefonic. „Undeva s-o găsi un loc și pentru mine..." conchise Ioana turneul ei imaginar. „Nu e nimeni bătut în ținte... Nu se stă într-un local cu anii..." Ioana a cîntat la „Potcoava" opt ani de zile, seară de seară, fără absențe, fără întrerupere. Sănătatea și dragostea pentru cîntec a ținut-o prezentă în farmecul melodiilor ei, construind, în tăcere, o personalitate unică în istoria muzicii populare.

Cînd a început să cînte la „Potcoava", atmosfera din local s-a schimbat ca prin farmec. Toată lumea avea aerul unei sărbători, care preludiază un „ceva" nedefinit, dar plăcut. Anunțată din timp, că „Ioana Radu va cînta din nou în localul nostru", lumea a umplut restaurantul. Interesul pentru cîntăreață a crescut pe măsură ce trecea timpul și „Potcoava" devenise un local de prim ordin. Orchestra sub conducerea violonistului Spirescu-Oltenița, schimba hainele pe parcursul unui concert seral, și asta după sugestiile Ioanei, care plecase din Ploiești cu imaginea orchestrei fraților Melak. Eleganța completa atmosfera și Ioana dorea costume cu motive populare la cîntecele ei folclorice, iar la romanțe dorea sobrietatea unor haine de culoare închisă. Se făcea întocmai, și programul era viu aplaudat. Actul de simpatie se contura din ce în ce mai mult, atît din partea consumatorilor de mese bune și de cîntece alese, cît și din partea conducerii restaurantului, care i-a oferit la început un contract pe un an, apoi pe doi și așa mai departe. Ioana cînta melodiile aduse, dar își și îmbogățea repertoriul. La local era nevoie, la Radio se cerea, la imprimările pe disc de asemenea. Repetițiile cu Spirescu-Oltenița erau zilnice, pînă-n orele prînzului cînd luau masa la „Potcoava". Munca era fără pauză și tot dusă împreună, lui Duhalmu îi veni ideea să-i cunune. La început a tatonat timid, dar cînd s-a lovit de elasticitatea celor doi, a trecut direct la propunere, care i-a fost primită. Romeo era departe, sau poate nici nu mai era în sufletul Ioanei, dar dorința ei de a-și echilibra viața, a făcut-o să accepte. S-a hotărît „o nuntă ca-n povești", o nuntă românească, în care costumul popular a fost notă dominantă, ca și țuica de Văleni, ca și frigăruile pe jăratec. Masă bogată, iar cîntecele din toată țara, parcă ve-

niseră să-i facă urări acestei interprete, care nu bănuia, nici pe departe, ce loc îi era hărăzit în suişul anilor ce vor veni. Nunta n-a fost lipsită de prezenţa marilor lăutari, care şi-au pus lăutele în slujba miresei. A fost un concert de zile mari, în care aceşti virtuozi ai arcuşului se întreceau în frumuseţe melodică. În aplauzele clienţilor, musafirii, veseli c-au nimerit la un asemenea eveniment, s-au suit pe estrada orchestrei. Fraţii Stănescu au cîntat o doină pentru mireasă şi o sîrbă pentru meseni. A urmat Vasile Julea, care venise cu orchestra condusă de el, prilej pentru un recital de cîntece populare şi romanţe.

Apoi, pe estradă s-a urcat un... pianist. Era Alfred Pagoni, care a spus că el nu a venit să cînte, ci la o mireasă care încîntă pe toţi, şi pe... el. Şi pentru ca Spirescu-Olteniţa să nu fie atît de sigur pe mireasa lui, el, Pagoni a venit să-i facă declaraţii într-un catren... Rîsete, aplauze... Pagoni s-a apropiat de microfon : — La nunta Ioanei, un catren al unui prim „ginere"...

„Te-ai cununat cu sîrba şi cu hora!
Şi cu Spirescu-i bună ambianţa,
Dar tu ai şi cu mine-o «cununie»,
Pe care ne-a făcut-o ieri... romanţa!"

Catrenele ar fi continuat, dar pe scenă s-a urcat violonistul Jean Marcu, o figură deosebită a anilor aceia, aducînd mirilor un omagiu al muzicii uşoare, un buchet de melodii la modă.

După un intermezzo, s-a suit pe estradă Victor Predescu şi fratele lui mai mic, Nicuşor Predescu, care au cîntat la două viori, melodii din repertoriul Ioanei. Orchestra lui Spirescu, fiind de faţă, a intrat în acest joc,

completînd atmosfera de sărbătoare. Înserarea devenise toiul nopții pe nesimțite. Vinul și muzica alimentau buna dispoziție, făcîndu-i pe toți cei din salon să cînte valsuri în acompaniamentul orchestrei Costică Tandin, venită de la localul unde cînta în fiecare seară. După potpuriul în 3/4, în sala luminată ca sălile vieneze de bal, și-a făcut apariția regele viorii din acele vremuri : Grigoraș Dinicu. Intrarea lui a fost primită cu aplauze, care au încetat în clipa cînd a spus la microfon : „În cinstea mirilor, de dragul lor !“ Vioara lui Dinicu a răsunat divin în tăcerea ce se lăsase, că toată asistența știa că „vioara lui Grigoraș“ trebuie ascultată cu sufletul. Doinele lui și celelalte melodii populare au primit atîtea aplauze, că puteai crede ușor că acel concert fără afiș nu va lua sfîrșit nicicînd. Într-un tîrziu, Grigoraș Dinicu a anunțat cu aerul lui bonom : „Pentru horele Ioanei voi cînta...“ Intenționat a lăsat în suspensie titlul melodiei pe care dorea s-o cînte, că sigur lumea cunoștea celebra lui horă. Însă în clipa aceea de răgaz, toți violoniștii-musafiri s-au urcat pe estradă. Cînd Grigoraș Dinicu a atacat *Hora staccato,* toate celelalte viori au prins strunele sub arcușul lor. Imediat s-a alăturat Spirescu-Oltenița și toate viorile orchestrei sale, ale lui Julea și Costică Tandin. „Păcat că nu s-a imprimat această «horă», mi-a spus Ioana, unică în felul ei, unică în noaptea aceea. Pe-atunci nu era ca acum, fiecare cu cîte un casetofon în poșetă...“

După „cuvîntarea“ viorilor, răsună un glas din mijlocul mesenilor, care a propus un dans după „hora miresei“ și de-odată jocul s-a încins, șerpuind în mijlocul salonului și apoi printre mese.

Cînd mesenii i-au cerut Ioanei să se suie pe estradă și să cînte, ea s-a lăsat ușor convinsă. Avea nevoie să spună

ceva, ca o descărcare a sufletului, aglomerat acum, cînd punea piciorul pe altă potecă. Şi a cîntat, la început singurică, apoi, uşurel, instrumentele s-au luat după îngînarea ei... Glasul îi suna ca niciodată, cu nuanţe luate de sub un clopot imens de sticlă...

„De ziua nunţii tale-ţi scriu,
acum, cîteva rînduri...
la nuntă n-am să pot să fiu,
şi de-aş putea, la ce să viu,
să mă mai vezi pe gînduri ?...“

Gîndul ei era la Romeo, imaginat undeva prin ceaţa şi depărtarea uitării. La el, care-i trădase dragostea...

*
* *

Războiul plutea peste Europa şi oamenii, printr-o corespondenţă nescrisă, forfoteau de grijă şi teamă. Se vorbea de un nou flagel, dar puţini credeau că va izbucni măcelul. Ceilalţi, cei mulţi, care nu cunoşteau adevărul subteran, sperau în raţiunea de-a fi. Ziarele trîmbiţau cu litere mari evenimentele zilei, oamenii le citeau, clătinau din cap, apoi mînaţi de treburile ce nu dau răgaz, mergeau mai departe. Teama zilei era estompată le localurile pline, unde vitrina bufetului arăta abundenţa, iar orchestrele goneau, în ritm de tango, tristeţea.

După aproape opt ani, Ioana a trecut la restaurantul „Princiar“ pe bulevard, lîngă str. Brezoianu. În acelaşi timp cînta şi la „Motanul negru“, sus, pe calea Rahovei, cam vizavi de „Bere rece, bere Bragadiru“. De-odată

s-a făcut tăcere... Războiul a intrat în toate casele. De-odată s-a făcut întuneric... Cînd se însera, oamenii erau cîrtițe ce lunecau tăcute spre casele lor. Ușile se țineau încuiate, ferestrele zăbrelite, totul plutea sub un acoperiș de beznă. Se mai cînta pentru unii, se mai dansa pentru alții, se mai petrecea, dar semnele desnădejdiei erau în ochii tuturor. O viață tristă, monotonă, al cărei capăt nu se vedea.

9. * * *

„Primăvara a sosit,
La căsuța mea cu flori"...

Se terminase războiul...

Pe marginea gropilor, unde căzuseră obuzele ce-au luat tribut vieți nenumărate, au apărut firele de iarbă ale unei primăveri neînvinse. Nu erau atîtea lacrimi pentru cîtă jale se așternuse, nu era atîta vaiet pentru cîtă singurătate intrase în case. Dar sufletul, marele orchestrator al trăirii și-a chemat ambasadorii înțelepciunii și-ai hărniciei, ai rostului nostru pe pămînt, al tăriei de-a lua totul de la început. În primăvara acestui zîmbet, actorii s-au adunat, și-apoi s-au împărțit, pe incomodele scene ale cinematografelor, în trupe gata să declare, cîntînd și dansînd, că pacea vestește o nouă viață. De la cinematografele din centrul capitalei pînă la cele de la periferie, grupările artistice și-au făcut prezența care s-a dovedit curînd, necesară și dorită. Oamenii voiau să cînte, să danseze și poate chiar să uite, deși uitarea era un artificiu al memoriei, fiindcă tot ea revenea cu dureroase amintiri ireparabile, cu izvoarele lacrimilor, pe care le credeau secate.

Pe scena cinematografului „Trianon" (astăzi „București"), orchestra condusă de Victor Predescu și cîțiva

cîntăreți de muzică ușoară. Prezentarea programului : Geo Barton. Pe Calea Griviței, trupa Titi Mihăilescu juca : *Pune-o floare la fereastră*. Tot pe-o scenă grivițeană, trupa de comedie cu Sandi-Huși (Giugaru de mai tîrziu) și începător în ale scenei, un tinerel cu păr ondulat, gata oricînd să transforme orice gest într-o grimasă comică : Puiu Călinescu. În fiecare cartier, la fiecare cinematograf, trupele deveniseră necesare, ca nasturii la palton pe vreme rea. Trupa lui Dan Boicrescu, a soților Florescu, a lui Stamate și Mișu Ghimpu, a lui Thomas (devenit mai tîrziu cineva — Tomazian) și încă mulți alții, cu ajutorul cărora s-a alcătuit mai tîrziu nucleul artistic al „Primului spectacol" la teatrul de Estradă, devenit astăzi teatrul „C. Tănase". Pe scena cinematografului „Moșilor", local aproape de str. Mihai Eminescu, într-o trupă cu mici vedete, era acolo și Ioana Radu. Era acolo ca să ajute lumea actoricească fiindcă numele ei strălucea. Din pricina modestiei, n-a comentat repartizarea ei în acel cinematograf sordid, socotind că e firesc să urce zilnic treptele ce duceau pe scenă direct din culoarul subsolului. De cîte ori veneam pe acolo, o găseam veselă, gata de glumă, de mici farse colegiale, care bineînțeles nu trebuiau să se repercuteze împotriva ei. Supărarea intră în legea candidă a glumețului și greu poți să-l împaci. Dar Ioana rîdea cel mai tare și deopotrivă cînta cît era nevoie, ca la local, de unde omul trebuia să plece mulțumit. Era primul ei contact cu scena, primul contact cu un prolog și-un final, unde apare tot ansamblul, mic sau mare. Nu mi-a spus niciodată vreo vorbă de nemulțumire, o amuza includerea ei artistică între dansatori și actorii de comedie, între să-

raci-bogați, fiindcă toți erau cu sufletele îmbibate de Euterpe, Thalia, Terpsicora cît și de muza sărăciei, atît de sărmană, că n-are nici nume. Petrică Dumitrescu spunea glume, Micșunica Gheorghiu cînta tangourile zilei, delicatul Toma Paraschivescu recita poezii, scrise în taină de el, Antonia și Puiu Golin dansau cu dăruire, Ioana Radu cînta melodii populare și romanțe. Cînta în aplauzele spectatorilor și n-o oprea din cîntec decît soneria pusă-n zbîrnîit de patron, care anunța ora filmului și totodată că e holul plin, ca o copaie-n ploaia toamnei. Gustul unic al scenei n-a părăsit-o niciodată. A început atunci, pe scena aceea fără decor, fără lumini, fără perdele și continuă s-o învăluie în fel de fel de amintiri și acum, cînd îmi povestește despre lupta pe care o dădea în cabină și în culise, înainte de a intra în scenă, lupta de a găsi „pielea personajului" din cîntecul ei, care — îmi spunea Ioana — nu e decît „o piesă de teatru cu muzică". La noi sînt actori mari, care își „separă" arta lor de muzică, declarînd-o sub nivelul prozei pure. Nu-i cred, ci mai de grabă fug de muzică de teamă că n-o pot atinge. Nu știu dacă muzica ține de vreo divinitate, dar sigur e divină. Cum poate fi ignorată ? Muzica nu lipsește din nici o copertă a vieții și cred că Ioana a intuit precis : ocolirea muzicii, nu e decît o neputință ascunsă (prost) sub un zîmbet. Dar timpul va rezolva și această haină, fără loc în garderoba teatrului.

Eforturile de a se întoarce teatrul pe scenele lui erau permanente. Unde se găsea un loc potrivit, adică vara o grădină, sau pe vreme rece o sală, imediat se înfiripa un ansamblu. În revista de teatru „Comedia", a lui Faust Mohr, se putea citi :

Tot în acele zile de căutări „La Fundația Dalles este deschisă expoziția retrospectivă a pictorului gravor Horațiu Dimitriu. Amatorii de *artă serioasă* au ocazia să admire ultimile lucrări ale regretatului pictor decedat". Mai jos, cu litere groase : Teatrul „COMEDIA" anunță „Luni 17 iunie, o premieră grandioasă : „BANCA NEMO" comedie în trei acte de Louis Verneuil — cu Marietta Sadova, Fifi Harand, Romald Bulfinsky, Niki Atanasiu, Ion Talianu, C. Antoniu, Chr. Etterle, C. Hociung, I. Constantinescu, Ion Manolescu, N. Antoniu, N. Cadet etc." O altă informație : „Eminentul profesor de dicțiune, Ion Livescu, președintele Sindicatului artiștilor dramatici și lirici, întreprinde o serie de conferințe sub titlul : Arta de a vorbi și Arta de a tăcea". Pe calea Griviței, la cinematograful Marna rulează „două filme bune" și trupa de artiști, în frunte cu Titi Mihăilescu. „La grădina MARCONI se repetă „Cinematograful", localizarea d-lui Paul Gusty, cu d-nii Ion Morțun și Ghibericon în rolurile principale. La grădina COLOS „Un vals ca pe vremuri" de Nicușor Constantinescu, cu G. Timică, Costică Toneanu, Ion Pulca-Dacian, Tanzi Căpățînă, Niculescu Buzău, Sylvia Fulda

etc." La cinematograful „Moșilor" : „Umbra lui Nick" și trupa de artiști, unde capul de afiș e Ioana Radu. „La restaurantul „Pescăruș" — direcțiunea : D. Andronic, — cîntă Jean Marcu".

TEATRUL DE ESTRADA

SALA ALHAMBRA

TELEFON 5-47-81

MARIA TĂNASE
IOANA RADU
PETRE GUSTI
ION LUICAN
ALEX. BOJENESCU
NICU STOENESCU
MICȘUNICA GHEORGHIU

300 SPECTACOLE

PRIMUL

150.000 SPECTATORI

SPECTACOL

2 acte și 12 tablouri de JACK FULGA, H. MALINEANU și H. NEGRIN

ANSAMBLU 100 PERSOANE

ULTIMELE ZILE
In fiecare seară ora 7,45
Duminica Matineu ora 4

Direcția de scenă:
PUIU MAXIMILIAN

Celebrul prestidigitator
TIHANYI
PROGRAM NOU

Taxa plătită la C. P. B. cu recipisa No [illegible]

Dar într-o zi, bunele intenții prind viață și toți actorii răspîndiți pe scenele cinematografelor sînt reuniți, cu dorința realizării unui mare spectacol. Și într-adevăr, marea speranță s-a numit „Primul spectacol", care învia genul estradei, ocolind cuvîntul — revistă — din nu știu ce curiozitate. Important, în acest elan, e că s-a născut un spectacol muzical, de care era atîta nevoie. Din augustul păcii și pînă la „Primul spectacol" trecuseră cîțiva ani, poate vreo cinci, în care timp orașul își căuta artiștii. Acum erau toți adunați pe-o scenă, sub îndrumarea lui Puiu Maximilian, regizor subtil al genului, anturat de condeiele lui Jack Fulga, H. Mălineanu, Nicușor Kirculescu și subsem-

natul. Coregrafia aparținea unei maestre B. Havaș, decorurile—Ștefan Hablinschi, costumele—Panny Maximilian. Afișul era bogat...

TEATRUL DE ESTRADĂ

Sala ALHAMBRA str. Sf. Dumitru Nr. 2 (în dosul Poștei)

Tel. 5.47.51

Prezintă zilnic la orele 7,45 seara precis
și la MATINEE la orele 4 după amiază.

PRIMUL
SPECTACOL

Textul : Jack Fulga, H. Mălineanu și Harry Negrin
Muzica : H. Mălineanu și Nicușor Kirculescu
Regia : Puiu Maximilian
în distribuție :

Marilena Bodescu
Al. Bojenescu
N. Bălănescu
Donna Carozzi
Mariana Cerconi
Petrică Dumitrescu
Petre Gusti
Titi Mihăilescu
Alexe Marcovici
Ion Negrea
Olguța Petrescu
Toma Paraschivescu
Duo Pappert
Ion Luican
Nicu Stoenescu
Sergiu Stanciu
Olimpia Vizitiu
Duo Vantino
Th. Terpu

cu : IOANA RADU
și
MARIA TANASE

Munca dusă pentru realizarea acestui spectacol a fost lungă și obositoare. Pentru un ansamblu de circa o sută de persoane, nu era simplu de găsit locul potrivit. Apoi, urmele războiului erau încă destul de vizibile.

Erau ani grei, ani de reașezare socială și lipsurile alimentare se făceau simțite și în lungile zile de repetiție. Ioana mai cînta la local, de unde își făcea proviziile ne-

cesare și venea cu buzunarele pline, pe care le golea în cabină pentru colegi. „Mîncați măi, că nu-i de furat. Le-am plătit cu banii jos!" Gluma ei creea o admirabilă voie bună, că pofta de mîncare nu trebuia stimulată, era evidentă. Acest prim spectacol s-a bucurat de mare succes.

MINISTERUL ARTELOR

TEATRUL DE ESTRADĂ

SPECTACOLUL No. 1

Textul:	Jack Fulga, H. Mălineanu și Harry Negrin
Muzica:	H. Mălineanu
Coregrafia:	B. Havaș
Costume:	Penny Maximilian
Decoruri:	Ștefan Hoblinsky
Direcția de scenă:	Puiu Maximilian – Tiți Petripăp

A avut o viață lungă și, după sute de spectacole, începuse repetiția pentru o altă premieră. Între timp, Ioana era mereu solicitată, dar ea nu părăsea teatrul, care îi devenise drag. Am găsit afișe în care a fost prezentă la toate concertele mari, organizate întru ajutorare sau la sărbătorirea vreunui coleg. Am în față un afiș, datînd din anul 1947, cînd Uniunea Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, îl sărbătorește pe Grigoraș Dinicu, pentru cei 40 de ani de muncă în cîmpul muzicii populare. Concert festiv, unde alături de sărbătorit apar Ioana Radu și Maria Tănase. Și-au mai dat concursul Rodica Bujor, Ion Lui-

Grigoraș Dinicu

ATENEUL ROMAN

Miercuri 23 Aprilie 1947

Orele 10 jum. precis

UNIUNEA SINDICATELOR DE ARTIȘTI, SCRIITORI și ZIARIȘTI

sărbătorește 40 ani de muncă în câmpul muzicei populare românești

a Maestrului

GRIGORAȘ DINICU

cu acest prilej va avea loc un

CONCERT FESTIV

cu concursul orchestrei

„BARBU LĂUTARU"

condusă de Maestrul

VICTOR PREDESCU

Victor Predescu

can, Nicu Stoenescu și Petre Gusti. Memoria programului ne arată că s-a cîntat : *Sîrba* lui Grigoraș Dinicu și *Ciocîrlia*, solo vioară, compozitorul. Ioana a cîntat două ro-

manţe şi cîntece populare. Rechemările în scenă n-au mai contenit şi, cum publicul nu putea fi refuzat, apariţia ei „pasageră" s-a transformat într-un micro-recital. Pentru atmosfera timpului, semnalez prezenţa orchestrei „Barbu Lăutaru", dirijată de Victor Predescu, care întregea ambianţa de sărbătoare, subliniind totodată prezenţa cîntăreţilor ce, o dată cu trecerea anilor, vor intra în pagina istorică a genului.

Solicitările nu-i mai dau răgaz Ioanei, care e chemată, căutată, ca un ornament preţios, alături de Maria Tănase, pe toate afişele acelor ani. Un afiş de acest gen îmi flutură înaintea ochilor.

UNIUNEA SINDICATELOR
de artişti, scriitori şi ziarişti

prezintă la

ARENELE ROMANE

intrarea prin str. Cuţitul de Argint,
sau prin Parc. – Tramvaie : 17 şi 20

10 SPECTACOLE EXTRAORDINARE
în cadrul „Fondului Creaţiei"

la care vor colabora :

Ansamblul de jocuri şi cîntece al Armatei

Orchestrele populare : *Barbu Lăutaru, Banu Mărăcine, Buciumul Ardealului, Ciocîrlia, 1 Mai, Floarea României, Rahova, 7 Noembrie, Săbărelul.*

Dirijori : *Victor Predescu, Ionel Budişteanu, V. Vărzaru, Nicu Stănescu, I. Urziceanu, Titi Niculescu, Ion Cucu-Bănăţeanu, Grigore Albin şi Anatol Albin.*

Solişti : *MARIA TĂNASE, Rodica Bujor, Micşunica Gheorghiu, Ion Luican, Petre Gusti, Al. Grozuţă şi IOANA RADU*

Ansamblul de dansuri al sindicatului

Fanfara sindicatului salariaţilor – dirijor : *I. Covalschi*

Corala sindicatului Municipal Buc. – dirijor : *St. Mureşan*

Preţuri populare : lei 20 50, 110, 150

Primul spectacol : sâmbătă 10 iulie

Cererile inundau agenda solistei, dar nu toate puteau fi satisfăcute, fiindcă obligațiile serale ale spectacolului jucat la teatru, puneau oprelişti oricăror dorinţe. Şi am scris dorinţe, fiindcă Ioanei îi era drag drumul cu potecile lui întortocheate. Fiecare plecare, undeva într-un oraş, indiferent unde, se armoniza cu sentimentul ei de nestatornicie, de căutări de locuri şi oameni, dar mai cu seamă de cîntece. Pretutindeni, ca în copilărie în strada Sineasca, aduna în carneţelul ei de care nu s-a despărţit niciodată, versurile cîntecelor, care intrau ca flori fără de moarte, în zestrea ei.

Anii se numărau în premiere, pentru care se muncea luni de zile pentru repetiţie. În afara alegerii repertoriale şi puneri de acord cu orchestra, probele la croitorie, montarea scenică după concepţia regizorală, apoi armonizarea la finaluri cu restul ansamblului, situaţii mai puţin cunoscute unui interpret, care și-a desfășurat cîntecul numai la microfonul unui local. De la simplitatea estradei de restaurant pînă la scenă, e un pas greu de făcut, uneori e o punte invizibilă, ce înspăimîntă. Teatrul luase avînt și odată cu schimbarea directorilor, alte idei și spectacole veneau să îngroaşe repertoriul teatrului. Nu toate ideile erau bune, dar pînă să se constate calitatea și eficiența, ele erau realizate cu destulă sudoare. Dar aceste experienţe își găsiseră o perdea (destul de străvezie), pe care nepricepuții în cauză au numit-o... progres ! În artă, stabilirea unei valori nu e un simplu act de cunoştinţă ! Pentru Artă îți trebuie timp, care să te îndepărteze, să te decojească de structurile și influenţele ce-ţi împiedică obiectivitatea. Scena, și de-ale scenei sînt ca tablourile ce-și descifrează frumuseţea numai privite de la distanţă. Spectacolele, unele peste altele, născute din raţiuni finan-

ciare, îngrămădeau afișele în vitrinele din calea Victoriei, sau pe tot întinsul țării. Planul financiar secondat de cel artistic punea în mișcare forțele estradei, de altfel așteptate pentru frumusețea mărturisită de atîtea ori.

TEATRUL DE ESTRADĂ

Teatru de Stat — București

Matineu și seara :

MI-E DRAGĂ VIAȚA

Spectacol muzical în 2 acte și 18 tablouri cu :

Aici, după acest „cu" urmează puncte, puncte, pentru că, după ideea cuiva (nu știu cine, că i-aș spune numele!), interpreții erau trecuți în ordinea alfabetică, de se trezea cititorul de afiș sau program cu Iovcita Elena (? ! ? ! ?) înaintea Ioanei Radu. Sigur că la toate aceste „inovații", Ioana zîmbea generoasă. „E înainte numa' pîn' la scenă. Și acolo ?..." Replica ei era o corectare netipografică, strecurată la adresa realizatorilor de afișe, care pun degetul neautorizat pe destinul unui hărăzit al scenei. Dar nu era timp de asemenea subtilități, că apărea alt afiș, bicolor, cu alt titlu, dar cu aceeași slujitori. „Estrada primăverii" avea toate adjectivele necesare ca să atragă lumea în sală. Actori de comedie, cu mare simpatie în inima spectatorilor, cîntăreți abia așteptați, cupluri de dans sau chiar trio-uri coregrafice, care stîrneau admirația sălii cu ținuta lor elegant-acrobatică : duo plastic-Raimonda și Lică Vantino, sau trio Gaby Pop, Andrei Spitz și Nic. Bălănescu, cei atît de admirați de Ioana, care mai tîrziu ceva, căzuți într-o „ambuscadă" directorială, au stîrnit sensibilitatea

și spiritul de dreptate al eroinei acestei cărți. Dar despre această întîmplare voi scrie mai tîrziu. Acum să mai cercetăm afișul, care e o veritabilă aducere aminte și o susținere morală, care te asigură că munca nu ți-a fost „pași pe nisip". Rămîn imprimate pe scîndura scenei și a memoriei o serie de siluete, ce-au dat ogorului artistic sufletul lor. Jana Costa, cea care înmănunchia perseverența, punctualitatea, hazul, frumusețea ; Titi Botez, un glas rămas drept model pentru viitorimea care vrea să mai învețe. Petre Gusti, voce caldă, repertoriu bogat ; Al. Bojenescu, glas studiat, cu frumoase arcuiri pe întinderile melodice ; Ion Luican, decanul cîntăreților, cu o largă activitate, solistul preferat al casei de discuri „Odeon". Direcția de scenă aparținea unui nume de prestigiu : Nicușor Constantinescu, și Ioana nu-i poate uita eleganța explicațiilor, felul dibaci în care te punea în pielea personajului, strălucirea cu care îmbrăca actorul și spectacolul în acele cortine, care te transplantau pentru două ore într-o lume împrumutată din toate visurile...

Alt afiș anunța, mai întîi pe cei interesați, „Estrada în Turneu". Se pleca în turnee lungi, cu trenul, sau în ieșiri scurte pînă a doua zi de dimineață, cînd se înapoiau la repetiție. În culise se comenta și ceea ce nu se știa. E o „înclinare" în teatru de a analiza și ce nu e, dar sigur e că într-o zi au plecat într-un mic turneu, trei formații : o formație spre Olt, în frunte cu Maria Tănase, a doua formație spre Brașov cu Petre Gusti, Nicu Stoenescu și Luigi Ionescu, iar a treia formație cu cîntece populare, deci un taraf și... Ioana Radu. Încotro ?... Cînd organizatorul nu spune unde se va cînta, înseamnă că locul acțiunii va fi undeva, într-un cămin cultural, departe de linia ferată. „Dar — îmi povestește Ioana — în ziua aceea am

fost convocați în Gara de Nord, unde de altfel ne-am îmbarcat. Nu bănuia nimeni că s-ar putea face vreo modificare «poetică» în itinerariul nostru". După un drum de peste două ore, formația folclorică a fost anunțată să coboare în stația care urma. Și au coborît într-o haltă în însoritul Bărăgan...

10. * * *

„Trenule maşină mică,
Unde-l duci pe Ionică...?

Toţi erau convinşi că organizatorul cel discret a greşit şi a „*sunat*“ coborîrea mai 'nainte. Deşi obişnuiţi cu popasuri neprevăzute, de data asta membrii tarafului se arătau nedumeriţi.

— De jur împrejur, numa' cîmp... Unde cîntăm şefule ?

Organizatorul, cu aer optimist, că altfel cum să conducă mîna de speriaţi, care-au înţeles că va veni un autobuz să-i ducă pe drum de ţară pînă undeva într-o comună, le-a spus că a descoperit el un sat grozav cu oameni amatori de muzică şi, bineînţeles, doritori s-o audă... pe Ioana Radu.

— Bravo — îi replică Ioana — unde e autobuzul ?

— Apare îndată, îi răspunde organizatorul.

— Îndată, îndată, îi spune Ioana, numai să nu se prefacă-n surcele.

— Aoleo !... Asta înseamnă să se ciocnească de vreun copac ?

— Nu, ferească... Să nu se prefacă-n mai multe căruţe şi să ne duci prin gropi pînă-n seară.

— Coană Ioană, doar mata ai mai mers cu mine... Nu fac cu d-astea !

Cînd soarele își desfășura splendoarea lui toridă au apărut două „căruțe fără paiațe", care i-au încărcat pe artiști. Mirarea și eventuala indispoziție a fost înlocuită cu nerăbdarea de a ajunge și curiozitatea artistului de a afla cu cine își va „înfrunta" arta.

— Dragi copii, a luat cuvîntul organizatorul, în comuna Frunze vom cînta pe stadionul de fotbal.

— Au așa ceva ? întreabă un glas.

— Au !

— Au și bănci ?

— Au !

Arșița și praful parcă au prelungit drumul, dar atunci cînd povestirea aparține unui trecut îndepărtat, totul are zîmbet și, desigur, regretul că acum nu mai poate repeta acele drumuri și acele spectacole. Dar atunci, la vîrsta aceea, cînd toate întîmplările au un surîs care încheie orice zi, ce-a putut însemna decît o amintire mai bine imprimată pe firul vieții.

— Cum te cheamă unchiule ? îl întreabă Ioana pe săteanul care conducea căruța.

— Frunză.

— Frumos... Porți numele satului.

— Ba nu, el pe-al meu.

— Da' de unde vine treaba asta ?

— De la cei din sat, că numele de Frunză e cît frunza !

— Pe toți îi cheamă Frunză ?

— Nu pe toți... Mai sînt unii pe care-i cheamă Frunzișoară.

— Și-aveți stadion ?

— Mare !... Tot satul v-așteaptă acolo.

Stadion, tot satul amator de muzică, numai Frunze și Frunzișoare, Ioanei i s-a părut ceva nu lipsit de interes. Organizatorii au o meserie în care fantezia joacă un rol prim, că el trebuie să descopere locuri neștiute și să „intre" în casele și inima ascultătorilor. Dacă iese și un spectacol bun, bravo lui. Gîndurile o făceau să nu simtă toate hopurile și nici arșița ce încremenise cîmpia. Lăutarii făceau glume pe seama organizatorului sau al „limuzinei", care-i ondula la fiecare zece metri. „E calu' șchiop", zicea țambalagiul ! Ba nu !... — răspundeau viorile — sînt vitele nepotcovite". Acordeonul avea noblețea lui și intervenea în totalitate : „Sînt de părerea dvs. că șoseaua e pavată... cu gropi !" Din glumă în glumă, căruțele au ajuns la marginea satului, unde copiii făceau de „gardă", să vadă dacă vin artiștii sau nu vin. Cînd după o lizieră de copaci au apărut căruțele „mesagere", copiii au pornit în fugă să traverseze satul, anunțînd cît îi ținea gura ; Au sosit !... Au sosit !..." Oamenii ieșeau în porți, vînturînd basmale, iar bătrînii, cu simț diriguitor, le indicau drumul, subliniindu-l vocal : „La stadion !..." Cel mai mîndru era organizatorul, de parcă ar fi fost satul lui. Din urmă veneau sătenii, urmînd căruțele, era doar evident că aveau același drum. Șoseaua, care șerpuia din sat pînă la stadion, se strecura printr-o pădurice săracă, apoi peste o apă îngustă, călărită de un podeț, făcut nu chiar după regulile vreunui constructor, apoi se tîra prin două întinderi cu porumb.

— Cale lungă pîn' la stadion, constată Ioana.

— Acolo-i teren neînsemînțat, răspunde cel ce-și mîna caii. E cam depărtișor, dar e bine. Teren ca-n palmă, fără

pomi, fără mlaştini. Cine vrea să-şi dea sufletu', apoi să vie-aici să tot alerge după minge.

Ca pe Bărăgan...

Ioana s-a ridicat în picioare, în mijlocul căruţei şi s-a uitat în urmă, unde şirul sătenilor se îngroşase, de parcă era năvală.

— Sat mare, spuse Ioana.

— Şi mai sînt încă la stadion, o lămuri cel cu hăţurile.

— Multe Frunze şi multe Frunzişoare, conchise Ioana.

Cînd au intrat pe stadion, tot terenul era ocupat de zeci de căruţe venite din satul Frunze, dar şi din satele alăturate. Pe fiecare car un ciorchine de oameni.

— N-avem scenă, doamnă Ioană — observă acordeonistul.

— Nu-i nimic, îi întoarse vorba Ioana, cîntăm din căruţe.

Apare organizatorul, care nu scapă de şotiile muzicanţilor.

— Mai ai vreun fotoliu de orchestră, meştere ?

— Nici măcar o strapontină, maestre !

Soarele ardea ca-n cîmpie şi de jur împrejur nici un petic de umbră. Copacii erau departe, pe unde nu trecea şoseaua şi nici stadionul. Căruţele aşezate într-un cerc împrejmuit cu praf, păreau gata de filmare pentru o producţie din far-west, în care convoiul indian e figuraţia unui erou, de data asta fără pistol, dar cu o staţie de microfon şi o desagă cu cîntece.

— Cînd începem, nene organizatorule ?

— Curînd, că mi-e teamă de ploaie.

— Păi, e senin ca sticla.

— Asta mă bagă-n sperieţi !

Din căruța ei, Ioana vrea să-l liniștească : „Eu m-am pregătit și pentru vreme d-asta... O să cînt *Aoleo, ce ploaie vine de la Cluj !* Cei din jur s-au amuzat, dar nimeni n-a crezut într-o variantă cu ploaie, că doar prea era senin. După ce s-a instalat microfonul și a sosit și cîrdul de ascultători porniți în urma căruțelor, organizatorul, conform unei tradiții ivite de nevoie, s-a suit pe-un car și a anunțat cu glas de stepă : „Dragi săteni din satul Frunze, acum, aici, de față cu dvs. va cînta marea noastră cîntăreață — Ioana Radu !" Vuetul uralelor s-a pornit mai înainte de a se auzi numele solistei, așa că un bătrîn mai ne-mpăcat cu zgomotul, s-a apropiat de căruța unde era Ioana și-a întrebat-o : „Spune, fata moșului, dar Ioana Radu cînd vine ?"

În asemenea „exprimări artistice", acordeonul ține loc de uvertură, preludiu necesar, de data aceasta, pentru liniștirea copiilor și a cailor prinși în conovăț. A cîntat apoi țambalul secondat, pe ici, pe colo, de viori și atunci cînd acordeonistul a anunțat că va cînta Ioana Radu, uralele și aplauzele au speriat caii de-au mișcat căruțele din loc. Și-a început Jana noastră cu *„Foaie verde micșunea, / dorule și-o boală grea, / ieși de la inima mea, of / Păi, foaie verde mărăcine, / draga mea, plînge pămîntu' sub mine, / ca copilu' de trei zile... of ! / Foaie verde și-o lalea, / nici o boală nu-i mai grea / ca dorul și dragostea... of, of, of !...* Aplauze și strigăte de bucurie ! Ioana, încurajată (și-a uitat tracul acela leșinător), atacă a doua melodie: *„Geaba-i lună, geaba-i stele / dacă nu-s mîndrele mele..."* Sîrba dă loc la strigăte și șuiere de voie bună, care transformă stadionul într-o sărbătoare cîmpenească. *„Păi, foaie verde maghiran, / mă căznesc puică-n zadar, / să fac pelinu' zahar... /* și iar : *„I-auzi valea cum ră-*

sună... / Eu cu mîndra n-o duc bună / i-auzi valea, sună valea / şi mîndruţa-mi ţine calea... /, apoi „*Foaie verde foi mărunte / de-aş trăi ca bradu-n munte... / n-aş avea supărări multe... / Păi, supărarea şi oftatul / astea două mi-au pus capul... /* Nu s-a oprit nici la sîrba aceasta și a luat alta de la capăt... „*Inimioară stai pe loc că-ţi pun lacăt la mijloc, / Geaba-mi pui lacăte mie / inima face ce ştie, / Cîte lacrimi am vărsat / of, of, aş face-o fîntînă-n sat / un izvor cu cinci izvoare, / să bea lumea trecătoare, inimioara mea... /* Ritmul aplauzelor devenise ritmul cîntecelor, care se legau ca usturoiul pe funie. Una după alta, spre bucuria tuturor, inclusiv a cîntăreţei şi tarafului, care acum nu mai regretau drumul și toate neajunsurile lui. „*Mai vino seara pe la noi, Ionele dragă / lampa e aprinsă, poarta e deschisă / mama s-a culcat, iar eu te-am aşteptat /*. Șirul cîntecelor nu s-a întrerupt nici cînd înserarea cuprinsese cîmpul şi stadionul. Zadarnic spunea organizatorul „Pierdem trenul !... Pierdem legătura cu Bucureştiul !...", cîntecele Ioanei n-aveau sfîrșit, n-aveau tren, n-aveau decît bucuria satului și a sătenilor care aşteptau să răsară luna, să lumineze cîntăreaţa şi veselia. Dar luna nicăieri ! Ba era, sub un buchet de nori aduşi parcă de hora lui „*Geaba-i lună, geaba-i stele...*" Cînd a început să picure, cîntecul Ioanei îi prinsese pe toţi în mişcare legănată. „*M-am jurat că n-oi mai be, leliță Ioană / Dar eu nu mă pot ţine, leliţă Ioană !*" Un fulger şi-un tunet au anunţat ploaia cea mare, ploaia aceea pe care dădea vina că vine de la Cluj. Cine a apucat, s-a băgat sub căruţe, cine nu, a rămas neclintit, ca taraful şi ca solista... „*Of !... de la moară pîn' la gară / toate carele coboară... / numa' caru' lu' Mărin / încărcat cu rosmarin / şi în vîrful carului, of ! / stă Marin cu draga lui...*" Cîţiva

săteni și cu organizatorul au improvizat, dintr-o rogojină, un „acoperiș" pentru solistă și taraf, care a înțeles hazul și farmecul totodată al momentului. „Două de-astea n-am apucat în viața mea, mi-a spus Ioana, totul era ca într-un film, în care regizorul vrea să coloreze secvența și să ude eroii".

Cînd s-a terminat concertul, a încetat și ploaia. Era tîrziu, se înnoptase bine și felinarele căruțelor păreau licurici cu gaz. Noroc că printre nori, luna, probabil și ea spectatoare de-acolo de sus, la acest concert, a luminat drumul de-ntoarcere, care „nu mai avea gropi cu praf, că le năpădise apa" și desigur, mai amortiza din hurducături. A doua zi, la repetiție, s-a povestit cu mult haz despre acest turneu, în care toate căruțele au fost „fotolii de orchestră".

— Și dacă ploaia noroia drumul de nu v-ați mai fi putut întoarce, ce-ai fi făcut Jano ?

— A, făceam o treabă bună, ca la turneul acela din Gorj. Rămași peste noapte, am făcut un soi de clacă, de unde am venit bogată în cîntece. Femeile din sat cu melodiile, și eu cu caietul și condeiul. Multe cîntece am adus atunci. Aici, în satul Frunze, cred că eu am fost singura care regretam că s-a oprit ploaia, dar n-am spus nimănui nimic, că unora din taraf le intrase apa-n pantofi. Am uitat să-ți spun un amănunt. Turneul l-am făcut într-o zi de 13...

Și am rîs amîndoi...

*

* *

Cu toate greutățile întîmpinate, munca dusă la teatru devenise dragă tuturor. Oamenii simțeau că ceea ce s-a

ridicat acolo ca mişcare artistică, le aparţine. Era al lor şi trebuia păzit pentru creşterea de fiecare zi. Spectacolele aveau succes, repetiţiile se închegau, perspectiva căpăta culori încurajatoare. Ioana legase prietenii cu toată lumea din acea cetate a cîntului şi dansului, şi de multe ori, din amiciţie, dar şi din curiozitate, ea se instala într-un colţ, în culise, şi-şi privea colegii. Şi, ca o bună spectatoare, rîdea, aplauda de-acolo din colţul ei, unde încurca maşiniştii la schimbarea de decor. Cînd Petre Gusti „încerca tăria" unei piese noi, îi cerea Ioanei să stea „de pîndă" la perdele, ca apoi să-i spună cum a fost, dacă merge, dacă să scoată melodia, sau cine ştie ce observaţie îi vine în gînd. Ioana se conforma şi apoi luată de iureşul aplauzelor din sală, uita orice limbaj critic ajutător pentru Gusti, care aştepta să audă vorba salvatoare. Dar ea nu era „arbitru" numai pentru melodiile populare, căci la fel se posta şi la balet, şi la cupletele comicilor. Prinsese drag de toţi şi zi de zi intra în taina „sertarului" meseriei.

În spectacol era şi un număr de prestidigitaţie a unui actor de circ, care răspundea la numele de Haiduc, dar pe afiş pentru „atmosferă" purta pseudonimul ! Mephisto ! Scris cu „ph", pe care îl împrumutase din limba franceză, fără să ştie că e de-acolo. Lucra foarte frumos, făcînd adevărate scamatorii, în care se dorea „cel mai mare de pe glob". Arta lui o amuza pe Ioana, care-l privea cu prietenie, îl lăuda, dar nu găsea atîtea cuvinte, ca pentru trio de dans acrobatic : Andrei Spitz, Gaby şi N. Bălănescu. Un trio de dans, care îşi etala eleganţa mişcărilor, ascunzînd efortul sub zîmbete. Număr de talie mondială. În conversaţiile din cabină, Ioana şi cu Maria vorbeau în termeni admirativi despre acest trio, care creea

senzații în fiecare seară. Glumele lui nea Titi și ale partenerei lui de scenă și de viață, tanti Cleo, făceau deliciul sălii, dar și al celor din cabine și culise. Nea Titi Mihăilescu nu atingea ca înălțime nici un metru și jumătate, iar tanti Cleo, nevasta, abia îi ajungea la umăr. Hazul lor începea de la apariția în scenă, apoi cînd începeau să-și joace scheciul, nimic nu mai putea stăvili rîsetele din sală. Cînd nenea Titi juca rolul soțului venit acasă amețit de parfumul unei țuici, rîsetele spectatorilor erau deja pornite, nu se mai aștepta vorba. Tanti Cleo era soața care pîndea de cu seară și, pasă-mi-te, ceasornicul din decor arăta miezul nopții. Dialogul, cu toate rigorile banalului, era momentul comic al spectacolului, fapt ce-a făcut-o pe Ioana să-i propună Mariei să intre amîndouă odată, în locul soților Mihăilescu. „Tu cine-o să fi ?" a întrebat-o Maria și Ioana s-a declarat total pentru rolul mătușii Cleo, că, spunea ea, va face rodajul unei soațe înțelegătoare, pentru atunci cînd se va remărita, dac-o mai fi cazul. „Tu, Mărie, joacă-l pe nenea Titi, dar în scenă să stai în genunchi". Fiecare actor și fiecare număr din program devenise în aparență o „proprietate personală" și dacă o dată, din motive de sănătate lipsea cineva, deci lipsea și numărul lui, grija Ioanei se încheia moralizator : „Stricăm spectacolul, copiii. Înșelăm spectatorul... Furăm la cîntar, ca tarabagiii ! Nu e bine !... Trageți cu aspirinele, care țin afișul !..." Și a doua zi, Ioana venea cu buzunarele pline de aspirine. De la portar pînă la cea mai mică balerină, treceau prin „furcile tandre" ale Ioanei, care-i întreba despre muncă și viață, despre necazuri și dragoste, „fiindcă, spunea Ioana, viața are cele mai importante mărunțișuri. Nu le bagi în seamă, te costă !"

Am scris aceste rînduri despre legăturile sufleteşti ale celor ce alcătuiau afişul, pentru o întîmplare hotărîtoare în viaţa Ioanei. Se putea scrie rece, ca un proces verbal, rezumat cu haz sau fără haz, în cîteva rînduri, dar ca să o scoţi pe Ioana Radu din schema teatrului, cu specificaţia aliniatului D., care însemna „scos pentru incapacitate profesională", astăzi mi se pare „o glumă" demnă de reţinut. Aici fac o paranteză, fiindcă i-am povestit Ioanei că celebrul tenor, de faimă mondială, Iosef Schmidt a fost scos din postul lui de cîntăreţ la o biserică, pentru că nu-i satisfăcea pe cei care diriguiau treburile. Tenorul, plecat din locul unde îşi cîştiga pîinea, a ajuns cea mai celebră voce a anilor '30—40. „Scoaterea ta din teatru, i-am spus, echivala cu trîmbiţele destinului, care te anunţa ca pe-o unică artistă a genului tău iubit". Dar ce s-a întîmplat ? Nimic deosebit ! Gravele gafe ale unora care, puşi la cîrma vasului, pînă nu-l scufundă, nu se lasă ! Pe-atunci era director al teatrului de estradă, I. Coman. „De mortuis nihil nisi bene" spune o zicere latină, dar oricît aş vrea să spun „numai de bine", nu pot ascunde un adevăr care a intervenit, poate nefavorabil, în viaţa Ioanei. Doritor de reforme pentru teatru (şi pentru silueta sa directorială, că mai toţi directorii vor s-o aibă), a hotărît să transforme trio-ul Spitz-Gaby-Bălănescu, într-un duo. Unul mai puţin i se părea o idee demnă pentru arta pe care o patrona. Anunţaţi de direcţie, cei trei în cauză au intrat într-o panică ce-a alertat tot ansamblul. Cum să strici un asemenea număr, realizat într-o muncă de ani de zile ? Cum să dai afară un om ? După care morală ? Şi apoi, dînd afară unul, înseamnă că-i loveşti şi pe ceilalţi doi. Moral, dai afară trei. Scoaterea din schemă, înseamnă o vătămare a spectacolului, căruia îi va scădea nivelul artistic. Trioul

acesta avea publicul lui ! Toate aceste argumente le-au adus Ioana și cu Maria, cînd au discutat cu directorul. Ceilalți actori așteptau în cabine rezultatul întrevederii, contînd pe diplomația acestor două Vedete (cu V mare), care iubeau teatrul și oamenii lui. Cum s-a derulat filmul întrevederii în biroul directorial nu-l cunosc în amănunt, dar se pare că atît Ioana, cît și Maria, au avut argumente tari, care-au lăsat oarecare urme vineții, prilej de revoltă în atitudinea răposatului Coman. Cînd cele două interprete au ieșit din biroul lui, oamenii le-au năpădit cu întrebări, dar, firește, era prea devreme pentru a fi obținut un rezultat. „Cînd am fost chemate la director, îmi povestește Ioana, tocmai mîncam cu Maria niște măsline abia cumpărate. Așa că, revenind în cabină, am reluat «masa», de data aceasta mai înfometate... deh !... ca după un efort !"

Întîmplarea nu putea rămîne fără urmări. Directorul trebuia să-și apere autoritatea, dacă nepriceperea nu l-a putut ajuta. Alerta lui s-a învîrtit în jurul ofensei (sau chiar mai mult !) adusă conducerii, decît în spațiul punctului nevralgic : trio de dans ! Nimeni nu lua de la capăt această disensiune, ci de la povestirea despre demnitatea directorului. Chemate la Minister pentru elucidare, din două cîntărețe, a venit numai una : Ioana Radu. Maria Tănase a spus „cîtă vreme trebuie pierdută pentru hachițele unui nechemat ? Du-te tu și dac-o mai fi nevoie, m-oi duce și eu... Umplem oala cu degetaru' și ăsta o varsă. Treabă e asta ?... Lămurește-i Jano, că oamenii de-acolo vor să te-asculte..." Și Jana noastră s-a dus, pregătită să spună tot ce avea de spus. Despre trio de dansatori, bine înțeles, și nu despre „pledoaria" ei de care parc-a uitat, că doar n-a pus semințele unui război cu spaime atomice.

— Ne-am spus fiecare păsul și gata !

— Da, dar se pare că nu-i „şi gata", că cel în cauză se simte „lovit" în ceea ce reprezintă.

— Lovit ? mă-ntreabă Ioana. Ce să-i fac dacă are pielea sensibilă. Eu nu-s dermatolog ca să ştiu... De la început am luat toată vina în cîrca mea. N-avea rost s-o mai încurc pe Maria, care se amestecase mai mult de gura mea. Mi-am spus, mare lucru un director de teatru ? Văd că au destui, de vreme ce-i schimbă mereu. Dar pe noi, opt sîntem pe tot Bucureştiul şi alţii nu s-au mai ivit. Acum, fie ce-o fi !..."

— Şi ce-a fost ?

— L-au despăgubit ! I-au dat libertatea să mă dea afară din teatru.

— Avea mai multe ca tine.

— Ce ştia el, dacă-n mintea lui a vrut să facă un duo din trio ?

— Motiva „inspiraţia" lui ?

— Da. Atunci cînd i-am spus că Bălănescu (cel care o prindea pe Gaby, cînd era aruncată de Spitz) e pregătit pentru acest număr dificil, mi-a spus că are el băieţi mai voinici, în balet, care o pot prinde la fel, dacă nu mai bine. Şi-atunci, Maria Tănase, l-a întrebat ce va face dacă balerinul dumisale o va scăpa pe Gaby, ce se-alege de ea ? Praful !... Calm, jignit, gata să dea sfaturi, ne-a spus că atunci o va înlocui şi pe Gaby. „Dar multă putere ai la condei ! Pe cînd şi la minte ?" A sărit ca ars şi i-a dat un brînci Mariei. Era mai firavă din fire, a încercat totuşi să-l ţină şi atunci eu am sărit s-o ajut. Mai departe nu mai ştiu ce-a fost. Atîta îmi amintesc, că-i o întîmplare de peste treizeci de ani, că Maria a ieşit pe uşă, iar el pe fereastră.

— Observ că te-ai mîniat rău.

— Da, dar și el, fiindcă m-a dat afară ca necorespunzătoare. Atît de necorespunzătoare, că cei de la minister m-au repartizat la cîrciuma „Fierea", undeva pe șoseaua Iancului, o cîrciumioară care mergea prost și mi-au spus că mă trimit acolo ca s-o populeze. Am cîntat la „Fierea" asta, împreună cu Fănică Luca. Lumea auzise de apariția noastră și, de la o seară la alta, numărul clienților creștea simțitor. Atunci, Cooperația restaurantelor a aruncat o privire mai miloasă și a trimis localului o responsabilă care a schimbat tot, de la fețele de masă pînă la firma localului, pe care l-a botezat „Bucegi". Cel mai frumos revelion din viața mea l-am petrecut acolo. În jurul lui Fănică Luca și al meu, s-a făcut un program artistic cu dansuri și cu cei mai buni cîntăreți din suflarea genului. Spectacolul a avut un asemenea ritm, că noi, cei de pe scenă, n-aveam timp să ne spunem între noi o urare pentru noul an. Totul se contopise într-o conversație veselă, cu întrebări puse din scenă și cu răspunsuri date din sală. Un dialog perpetuu, de seară pînă dimineață. Văzînd, cei în drept, că pe unde calc merge bine, m-au mai trimis tot „disciplinar" și la „Izvorul rece" unde am cîntat cu orchestra Kahane. Buni muzicanți, buni colegi, bun program... Amintiri frumoase.

Și, în șirul acestor amintiri, ne-am întors iar la anii cînd estrada își încetățenea munca, cînd punea în program să cînte (în locul Ioanei) pe Viorica Vrioni, actriță cu veleități muzicale, dar în nici un caz folclorice. Deși interpreții de cîntece populare erau puțini, n-avea cine să-i numere. Și-atunci ?... Cîntă cine are glas ! Sentințe hilare, care-și găsesc ușor locul în panorama cazarmistică a lui Brăescu.

După plecarea de pe scena Estradei, a fost un moment de debusolare. La local nu mai cînta, alte locuri nu erau potrivite cu cîntecul folcloric și problemele existenței se făceau din ce în ce mai băgate în seamă. Atunci, în mijlocul noianului de întrebări, a apărut o invitație să cînte la circ. În programul circului se făcuseră, cu destul succes, spectacole muzicale. Aproape toată suflarea cîntăreților a trecut prin arena aceea, unde poți întoarce un camion. Pe Ioana n-o atrăgea să apară acolo, dar nevoia o împingea din urmă. Și, cum pe afișul circului trecuseră numeroase nume sonore, Ioana a prins curaj și a iscălit un contract. „Îmi trebuia curaj de tigroaică să intru în arenă, sau o inconștiență de elefant. Dar probabil că am avut ceva din amîndouă, c-am intrat în arenă... Clipa primului impact poate constitui subiectul unui roman psihologic. Pînă la perdeaua despărțitoare, aceea care-ți ascunde arena și publicul, am avut curaj. Dar cînd am trecut de perdea, parcă m-am simțit în fundul unui crater, care, deodată, din pricina aplauzelor a devenit incendiat. Ardea circul și eu în golul lui, fără puterea de a mă salva. Privesc împrejur și văd oameni înveseliți din nu știu ce motiv, cînd totul arde ; mă uit spre cupola circului, trapezele se legănau încă după salturile unor zburători fără plasă, care m-au îngrozit dintotdeauna. În drum spre arenă, pe culoarele circului erau cuști cu animale exotice și fioroase, care, cu toată îmblînzirea, greu suportau cușca și grilajul. Această priveliște serală mă handicapa în tot ce îmi propuneam de acasă, în materie de curaj și indiferență. La atacul orchestrei am cîntat. Nimic din ce am cîntat nu s-a potrivit cu lumea înconjurătoare, dar succesul n-are îngrăditură, n-are prejudecăți. Am fost bisată

pînă la oboseală, dar am cîntat fără să-mi mai fac gînduri". În serile următoare, Ioana s-a mai obișnuit cu imensitatea din jurul ei și aștepta clipa cînd trebuia să urmeze, după o călăreață de optzeci de kilograme, care sărea ca o rîndunică, de pe un cal pe altul, de n-o oprea nici goana cailor și nici gravitația pămîntului. Intra cu îndrăzneală, arborînd un surîs mecanic, luat din panoplia surîsurilor artistice. După un șir de spectacole, Ioana cunoștea reacția spectatorilor, și apoi se împăcase cu ideea că tracul e o maladie intratabilă și că trebuie înfruntat cu o aparență de veselie, luată de nu știi unde. După un număr bun de apariții, arena nu i se mai părea o gură de căpcăun, iar între ea și spectatorii așezați ca un colier în jurul arenei, întinsese fire nevăzute. Liniștea căutată părea să fi intrat pe o portiță și colegii de cabină numai rîdeau de teama ei, de celebră „vedetă de circ". Minimalizarea și acele răutăți erau ușor uitate, atunci cînd cîntecul ei isca un freamăt de pădure, într-o noapte de furtună. Circul îi e o amintire frumoasă și acum, iar viața trăită cîteva luni de zile în mijlocul acelor „circari", e o duioasă aducere aminte. De la ei a luat curajul și felul de a privi acest curaj, de la ei a învățat tenacitatea lucrului bine făcut, felul deschis de a fi unii față de ceilalți, simplitatea și cinstea. O mie de calități, de care omul are nevoie în desfășurarea vieții, și pe care cu greu le vezi în altă parte. În strînsă legătură cu animalele, circarul își construiește un climat natural, o reîntoarcere la puritate. Curajul Ioanei răsărit în viață, era socotit de ea ca o înfrîngere definitivă a eternului trac, curaj care a rezistat pînă cînd i s-a spus la cabină, că-n seara aceea a venit un oaspete ales: Cristian Vasile. Numele lui, această figură unică a muzicii ușoare românești, apariția lui din penumbra în care se re-

trăsese, a făcut-o pe Ioana să constate că tracul, acel trac care o moleșea de parcă voiaja la Ecuator, a revenit cu toate drepturile lui la bîlbîială. Actorii, în jurul ei, se bucurau de această vizită și desigur, ea îi înțelegea. L-a admirat ani de-a rîndul pe acest cîntăreț, intangibilă vedetă mai bine de douăzeci de ani, l-a ascultat la Radio, pe discuri, în local, fără a fi îndrăznit să-i adreseze un cuvînt. Mai tîrziu, cînd interesele profesionale i-au adus aproape, cînd steaua lui își pusese perdea de mătase, el rămăsese același mare artist, conștient de valoarea și farmecul său. Și acum Cristian, cel pentru care se făceau cozi la ușa localului pentru un loc, era aici, în circ, față în față cu Ioana. „Nu, nu puteam intra, nu puteam cînta... Nu puteam, pur și simplu !" Toate argumentele, toate insistențele n-au reușit s-o convingă să intre în arenă. Tracul era mai puternic decît toate rugămințile. Mi-a mărturisit că o paralizie ciudată pusese stăpînire pe ea și explicația ei mi s-a părut și mie stranie, la o interpretă care a cîntat ani de-a rîndul în fața tuturor, indiferent cine. Explicațiile ei țin de-o sensibilitate destul de greu de stabilit căci, din lungile noastre conversații, am înțeles că doi mari artiști au copleșit-o cu prezența lor : Maria Tănase, cînd era o stea care urca spre zenit și Cristian Vasile, cînd steaua lui cobora spre amurg. Cum Ioana n-a fost convinsă să-și ia inima în dinți, un funcționar al circului, prezent în seara aceea, l-a rugat pe Cristian Vasile să stea în hol, cît va dura apariția Ioanei. Ce gînduri au intrat în dialog cu el, cu fostul cîntăreț al unor șlagăre de neuitat, ale melodiilor atîtor compozitori, trubaduri cu care și-a legat visele? Nu știu ce și-a spus în tăcere, deși intimidarea Ioanei era un omagiu de admirator, adus unui admirat. Discret, cu o motivare oarecare față de cei prezenți în hol,

Cristian Vasile a ieșit și a dispărut în noapte. Mai tîrziu, peste timp, Ioana a căutat-o pe Rada Moldovan, soția lui Cristian, să-i explice starea ei de atunci, dar toate vorbele au venit cu întîrziere. Cristian, inegalatul Cristian își luase tolba cu cîntece și-o pornise pe drumul nimănui, să-l întîlnească pe celălalt trubadur, pe Ionel Fernic...

11. * * *

„Inimă, de ce nu vrei să-mbătrîneşti?
Nu ţi-e de-ajuns cît ai iubit
Şi cît ai suferit ?“

Datele problemei s-au schimbat.

Plecată de la Estradă, cu cîteva contracte pasagere, totul părea o derută într-o viaţă ordonată. În întunericul din faţă, într-o zi s-a aprins o luminiţă, care a fost un început de bogată activitate. Turneele... În anii aceia se înfiinţau, în fiecare judeţ, orchestre filarmonice şi orchestre populare. Era o luptă deschisă între ele în a se face utile şi cunoscute. Cîntăreţii, fruntea genului, erau solicitaţi şi, odată intraţi în hora acestor călătorii, toate potecile căpătau aer de sărbătoare. Ioana, în fruntea cererilor, era în aceeaşi măsură, vrednică. Avea putere şi timpul necesar, nu ţinea afişul vreunui teatru, cum făcea Maria, şi toate aceste turnee erau binevenite. Cutreiera ţara, cînta şi culegea cîntece „nescuturate de rouă“, cu care îşi întregea „zestrea folclorică“. Activitatea febrilă, în cadrul unui meşteşug pe care-l mai iubea cu ardoarea tinereţii îi umplea spaţiul acela, care o speria. Era un timp de linişte totală, „o lenevie care nu rima cu temperamentul meu“. Parcă nu era bună ieşirea din „jocul vieţii“, din programul unei activităţi cu prea puţine pauze. Într-un

turneu și-a revăzut zilele și nopțile petrecute după ce a plecat din teatru și de pe estradele restaurantelor. După ani și ani, derulați între munca dusă acolo, pe estrada unui local, cu o orchestră alături de tine, să te oprești brusc, ca frîna motocicletei ei, părăsită și ea, i se părea o incizie dureroasă. N-o durea, dar avea lacrimi în ochi și dorea, în chip ascuns, să se reîntoarcă la „uneltele" ei și la toate îndeletnicirile tinereții. Cînd practici un meșteșug pe care l-ai iubit, despărțirea e la fel de grea, ca de un om drag. Nu te obișnuiești în nici un fel cu gîndul că ușa se va închide definitiv în urma ta. Odată plecată cu diplomații retrași, nu mai e loc nici să vii să-ți vezi prietenii, să-ți vezi cabina, culisele, scena, ogorul cu iluzii, să-ți amintești rîsetele și lacrimile. Nimic ! Te-a dat afară Icsulescu, venit de cine știe unde, atîrnîndu-ți un act de acuzare în piept, și tu, cu glasul și dragostea de cîntec, stai la gura sobei, așteptîndu-l pe cel cu mai multă minte, să șteargă „măreția" celui mai dintîi. La fereastra autobuzului, Ioana debobina o peliculă nu de mult intrată în filmoteca ei. Pe lîngă faptul că nu mai avea unde cînta, se îmbolnăvise. Ce să facă ? Toate încercările se loveau de diferite opreliști și orice gînd venit peste noapte, a doua zi, în fața unei evidențe, se spulbera ca fumul de țigară. „Prietenii mă-ndemnau să ies la pensie. Sănătatea era destul de șubredă și, sigur, argumentul suprem e întotdeauna starea fizică. După numeroase eșecuri în a-mi găsi un loc, mi-am făcut formele de pensionare. Ce mi-am spus, o să mă obișnuiesc și fără cîntec, deși cu el m-a crescut mama..." Așa și-a spus Ioana, dar nu a fost deloc așa, fiindcă un gînd atît de puternic, pus în sertarul vieții, se răzvrătește, îți ia liniștea, te pune pe jar, se răzbună și atunci viața ta seamănă cu un ceainic pus pe plita încinsă : fierbe pînă-i

sare capacul. Au venit turneele cu diverse orchestre și golul din viață se umplea cu cîntece. Un funcționar pus pe fapte mari n-a vrut să-i acorde pensionarea și-atunci, — își amintește Ioana — s-a dus la oamenii de răspundere și le-a spus care-i situația ei, ca sănătate. „Dacă nu m-ajută nimeni, cînt în tramvai. Iau un acordeonist cu mine și ce-o fi cu obrazul, doamne ajută !" Acum, privind minunata priveliște pe care i-o oferea călătoria în autobuz, a zîmbit. A spus vorbe de disperare, dar iată că zilele vieții nu seamănă între ele. Azi tristețe, mîine iese soarele, întunecatele gînduri de ieri, azi au altă culoare și așa, umbrele se risipesc în lumina zilei. Ioana și-a zîmbit și, ca să îndepărteze orice privire întîmplătoare, s-a trezit întrebînd : „Mai avem mult de mers ?" Dar ce conta cît mai aveau de străbătut, cînd priveliștea era un tablou din miezul verii, pictat parcă de Grigorescu ? În fiecare oraș avea două spectacole, iar în sate cîte un spectacol, urmat de dialoguri cu țăranii mai în vîrstă, care știau cîntece bătrînești și doine. Ioana le asculta și le scria în caietul ei ajuns de pomină, că toată orchestra i-l cunoștea, și dacă vreunul întîlnea prin sat vreo bătrînică, posesoare orală a vreunei melodii, o aducea de mînă ! „Am găsit-o pe mătușica... E bună pentru caietul matale". Și Ioana scria versurile... Noroc de urechea ei care-i imprima melodia, ca un casetofon din zilele de azi. Fiindcă Ioana a practicat acestă meserie cu peste cincizeci de ani în urmă, natura atotștiutoare a înzestrat-o cu tehnica cea mai perfecționată. Urechea a impus-o în toate orchestrele, cu ea a corijat instrumentele și pe instrumentiști, grație ei a avut tăria unei replici, dată unor nechemați, care, fiind membrii (cine i-o fi pus ?) în vreo comisie, puneau întrebări neobrăzate. Și atunci i-a venit în minte ziua cînd se făcea verificarea atestatelor...

Cine verifica? A, da... Funcționarii de la O.S.T.A. (O.S.T.A. era un oficiu teatral, avînd ca obiectiv organizarea de turnee artistice). La această verificare s-a prezentat toată suflarea celor c-o melodie-n piept și cu dorința de-a fi sus, pe scenă. Dorințele fierbinți trebuie respectate, fiindcă nimeni nu știe de unde va răsări scînteia aceea, căreia îi spunem simplu și comod : talent. Și s-au adunat aici, în capitală, toți cei în cauză, răzlețiți pînă atunci pe toate apele și cîmpiile țării. Și atunci, cei de la O.S.T.A., au chemat în fața „judecății" artistice și pe Ioana Radu. Voiau oamenii să se convingă dacă ea mai merită sau nu, să i se dea pe mai departe carnetul de liberă profesie. Era o „exigență" a comisiei, care trebuia satisfăcută cu orice preț, doar oamenii aveau împuternicire directorială, dată cu atîta grabă, că s-a uitat pe cea artistică. Înainte de a o chema pe Ioana, în fața comisiei a fost chemat Alexandru Grozuță, absolvent de conservator, glas care a traversat cu demnitate scena Operei din Cluj. Grozuță s-a urcat pe scenă, purtînd în brațe un maldăr de partituri.

— Numele dumneavoastră ?

— Alexandru Grozuță, a răspuns omul cu glas pierit. Nu se aștepta la o asemenea întrebare după o prezență pe scenele țării, de peste douăzeci de ani. „Deci nu sînt cunoscut... Ia să fiu mai atent cu tovarășul, care e inspector la o instituție diriguitoare !"

— Cunoașteți notele ?

— Da... Sînt absolvent de conservator.

Afirmațiile lui în legătură cu asemenea for de artă n-au avut nici o rezonanță în urechile celor din fața sa.

— Vă rugăm să descifrați o partitură.

Grozuță, artist cu o educație specială, s-a supus, a luat două pagini din vraful adus de el și le-a „citit", de parcă avea înaintea ochilor, abecedarul. După Grozuță a fost chemată Ioana Radu, artistă emerită.

— Numele dumneavoastră ?

— Dacă întrebați pe cei din sala asta, toți știu cine sînt și cum mă cheamă, și tocmai dvs., om din conducerea breaslei, nu știți ?

În sală s-au pornit rîsetele, apoi tăcere, fiecare, așteptînd întrebarea a doua.

— Citiți notele ?

— La ultimele concerte, unde am intervenit în orchestrații, Grigoraș Dinicu, maestru de necontestat, mi-a spus : Bună urche ai fata mea !... Și atunci m-am „culcat pe-o ureche". Iar dacă vreți să știți cum cînt, mă puteți asculta de trei ori pe săptămînă la postul de Radiodifuziune.

În aplauzele asistenței, Ioana a ieșit din scenă și a plecat.

*

* *

Peisajul s-a păstrat frumos pînă în satul unde trebuia să aibă loc spectacolul. Oameni harnici, care îndrăgeau cîntecul, veniseră toți la căminul lor, un local micuț unde erau circa o sută de locuri pe bănci. Sătenii împrejmuiseră căminul cu alte cîteva sute. Conducătorul orchestrei semnalează faptul și propune să se dea două spectacole, unul după altul.

— Sătenii par cu dare de mînă, așa că pot cumpăra cîte un bilet. N-o fi foc !

— Ba e foc, a spus Ioana. Dacă spectacolul doi n-a fost organizat de la-nceput, nu e bine. Așa că facem altfel. Nu

dați drumul nimănui în cămin, și ne mutăm noi în mijlocul lor.

Dar scena ?...

— E, că te-nvățași la înălțime ! Iute, mișcarea și mutarea...

Pe-un loc gol, înclinat, ce mergea pînă-n malul unui pîrîu, s-a dat un concert de pomină. Un soi de amfiteatru pus la dispoziția tuturor, la-ndemîna satului și a celor care au cîntat toată vremea, îngînînd-o, de drag, pe Ioana. La veselie mare, plecările sînt mai grele și, spre seară, autobuzul făcea drumul înapoi. După o serie de spectacole, timp de două săptămîni, a urmat trenul care a adus-o pe Ioana acasă. Revederea cu forfota capitalei i-a făcut plăcere, dar cînd a ajuns acasă, vechea problemă a singurătății a intrat pe ușă odată cu ea. Era obișnuită de-o viață cu un cămin, cu un om alături, să aibă cui povesti, cu cine să rîdă, și acum ? Acest „acum" dura cam de mult și singura scăpare din monotonie au fost turneele. Dar asta nu poate dura o viață. Un telefon, o nouă solicitare pentru o colaborare cu altă orchestră din regiunea... Vestea i-a alungat gîndurile și, ca de obicei, oboseala a adormit-o. La fiecare revenire între zidurile casei ei, concertul singurătății o punea în derută, la fiecare plecare în turneu, imaginile singurătății intrau sub capacul pianului, „tovarăș" de viață stabil și statornic. Spirescu Oltenița murise de mult.

Și tot frămîntîndu-se în jurul unui gînd, dînd ocol, ca o verighetă, a apărut Nicky Popescu.

— Stimată doamnă, eu mă însor cu cîntecul românesc !

— Atunci cumpărați un disc.

— Răspunsul acesta e un refuz ?

— Dar declarația dumitale era o cerere în căsătorie?

— Sigur că da ! Nu sînteţi dvs. cîntecul românesc ?

Cum conversaţia se petrecea în mijlocul unor amici, toţi l-au aplaudat pe Nicky Popescu pentru metafora lui, cît şi pentru dialogul tranşant. Veselia i-a cuprins pe toţi invitaţii, care se considerau martorii acestui eveniment. Dar, de undeva, din mijlocul camerei, Calboreanu a spus : „Mă opun... dacă nu mă luaţi pe mine naş !“ Cu gîndul la singurătăţile care o îngrozeau, Ioana a schiţat un zîmbet, pe care toţi, şi mai cu seamă viitorul ginere, l-au primit ca pe un acord, unde vorbele nu mai aveau spaţiu.

Era timpul să nu se mai deschidă, fără teamă, capacul pianului.

12. * * *

„Stai tinereţe pe loc !
Hai, mai stai doar o clipă !
Voi, ani frumoşi
Nu zburaţi pe a vremii aripă..."

Nuntă ca-n poveşti, se grăbeau să declare unii musafiri, care în culoarea vinului descopereau dulceaţa vieţii şi a miresei. În mijlocul acestei veselii contagioase, Ioana era bucuroasă, socotind că a pus în cui singurătatea. Totdeauna şi-a dorit un cămin, dar cu cît a fost mai arzător gîndul, cu atît era mai vitregă împrejurarea. S-au dus prea devreme într-o lume neştiută, lăsînd-o pe ea să-şi ducă mai departe destinul. Da, acesta era drumul ei, drumul cîntecelor mereu întărite de vreme, de dorurile omeneşti, de seva pămîntului de unde le-a cules. Dacă e adevărat ce gîndeşte, fără să aibă curajul să mărturisească cuiva crezul ei, atunci o să-ntîmpine bătrîneţea cu toate cîntecele ei tinere, aşternute în părul încărunţit. Gînduri la răscruce de drum, şi tocmai în noaptea acestei veselii, cînd paharele se ridicau urînd fericire celor doi căsătoriţi.

I-a curmat firul gîndurilor, glasul cu rezonanţe de pădure, prietenul nelipsit în clipe grele, care a ridicat paharul plin. Cei din salon au făcut o linişte impunătoare. Doar vorbea Calboreanu...

— Onoraţi meseni, cu paharul ridicat în onoarea celor care azi şi-au legat vieţile, cu paharul plin în cinstea celor ce-şi veselesc inimile la acest ospăţ fără de-asemănare, aşa cum e fără de-asemănare glasul sărbătoritei, acest glas care ne fărîmă inimile, acest glas care tot el ne unge sufletele... Dacă în astă seară ar fi fost aici, printre noi George Coşbuc, el n-ar fi scris *Nunta Zamfirei*, ci ar fi scris... „Nunta Ioanei". Permiteţi-mi, acum, aici, să iau eu locul lui George Coşbuc, citind la nunta dragei mele Ioana, cîteva versuri din cea a „Zamfirei"... Aplauze şi voci care-l aprobau pe vorbitor, strigînd : „Bravo Calboreanu !... Bravo !" Şi Calboreanu a citit :

„E lung pămîntul, ba e lat,
Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-i,
Şi-avea o fată — fata lui —
Icoană-ntr-un altar s-o pui
La închinat.

Aplauzele sălii.

. . . .

Iar cînd a fost de s-a-mplinit
Ajunul zilei de nuntit,
Din munţi şi văi, de peste mări,
Din larg cuprins de multe zări,
Nuntaşi din nouăzeci de ţări
S-au răscolit.

Aplauze, orchestra devine un fundal al acestei recitări;

Iar la ospăț! Un rîu de vin!
Mai un hotar tot a fost plin
De mese, și tot oaspeți rari,
Tot crai și tot crăiese mari,
Alăturea cu ghinărari
De neam străin.

Aplauzele sălii abia sînt potolite.

Și zic : — „Cît mac e prin livezi,
Atîția ani la miri urez!
Și-un prinț la anul blînd și mic,
Să crească mare și voinic, —
Iar noi să mai jucăm un pic
Și la botez!".

Acord general, veselie totală, urări cu glas tare, de nu mai înțelegeai decît un singur lucru : bucurie mare!

Artistul poporului George Calboreanu a sărutat-o pe Ioana, asigurînd-o de prețuirea și prietenia lui, cuvînt ținut cu sfințenie pînă la sfîrșitul vieții marelui actor, acest unic voievod al lui Delavrancea, care s-a dus să-ntîmpine „apusul de soare". Dimineața, cînd Ioana a plecat spre casă, Romeo era în ceața și depărtarea uitării. El trădase dragostea.

13. * * *

„E mult de cînd te-ai dus,
o veşnicie,
cîţi ani în părul tău au nins
şi cîte flori din crîng, de iasomie
s-au stins, s-au stins...“

(Amintiri...)

— Nu... Nu sînt superstiţioasă : Dimpotrivă, ce superstiţii cunosc, le combat cu amuzament. De exemplu : numărul 13. La concursul de la Radio am avut numărul... 513, la Loto am cîştigat cu lozul numărul 13 şi, dacă ai observat, pe poarta casei mele e scris numărul 13. Odată, la un recital, am făcut (cu intenţie) 13 bisuri. Cînd am fost în Statele Unite, m-a amuzat cînd am văzut că-n blocuri etajul 13 era numerotat cu 12 bis, iar eu am avut premiere în zilele de 13, unde m-am bucurat de mare succes ; să nu uit, ziua de pensie e tot 13.

— Deci, trăiască 13 !

— Ce n-aş da să am iar 13... ani !

— Vorba romanţei *„Aş vrea iar anii tinereţii...*

— *...dar cu mintea mea de-acum“*

Şi amuzîndu-ne de această suită de „13“, care-i punctează viaţa, Ioana trece pe platoul unor amintiri care şi-au păstrat locul de vîrf, în ciuda anilor care s-au suprapus. Ea povesteşte, cu farmecul nealterat al rostirii ei colorate, clipe derulate după ani, cînd înţelege mai bine unde tinereţea şi sentimentul ascensiunii i-au grăbit sen-

tințele, ca apoi să-i pară rău. Intolerantă pe făgașul artei, practica refuzul cu paloșul unei rostiri aspre. I se propuneau numeroase romanțe pe care să le lanseze, fiindcă puterea ei interpretativă hotăra destinul unei lucrări. Nu primea însă nici o piesă muzicală dacă nu avea vibrație, care spune cîtă viață are. De la această emoție cu care Ioana dialoghează de-o viață, ieșeau dureroasele refuzuri și inevitabilele nemulțumiri. Ioana iubește muzica, dar nu într-atît ca să se lase tîrîtă în ieftinătate melodică, iar în ce privește versul, spulbera cu vorbe directe strofele fără idei, expresiile tocite, refugiul unui sentiment în deșeurile limbii, limbă superbă de sonoritate latină, cu o muzicalitate în afara sferelor. „Gratuitatea unor versuri duce la compromiterea speciei. Romanța, ca și doina, ocupă vîrful genului. Muzica trebuie să fie într-o înțelegere totală cu tăria poeziei. Altfel nu se poate, nu durează, nu trăiește ! Fapt dovedit de-a lungul anilor". Și aici Ioana, parcă obosită de cît a vorbit mereu, pledînd pentru ținuta artistică a acestor „piese de teatru în pastilă", cu un rol important în viața omului, conchide : „nu se poate trăi fără cîntec" spune ea și întărită-n crezul ei, e gata oricînd să dovedească faptul că muzica e grîul sufletului și în același timp dascălul nevăzut al generozității noastre.

— I-am trimis acasă pe mulți care veneau cu plînsori neadevărate. Nu vreau plîns de dragul lacrimilor. Asta seamănă c-un actor care, ca să te impresioneze, plînge el. Și-atunci ți-e milă de el și nu de eroul jucat și-n loc să plîngi și tu, zîmbești...

— Dar cu „mînia" tinereții cum e ?

— E o mînie fără minte ! Să exemplific. Sînt ani mulți de-atunci, dar nu uit... Cîntam la „Princiar", tot cu Spirescu. Lume multă, lume aleasă, de la care primeam

flori, seară de seară. Adunate formau buchete, pe care nu le puteam duce acasă. Pentru aceşti admiratori atenţi, cîntam cu toată eleganţa învăţată de la fiecare şi de la nici unul. Sigur e că plăceam şi conducerea restaurantului mă complimenta şi chiar mă admira. În serile cînd apărea cîte o figură mai de seamă, ministru, cărturari, actori cu nimbul vedetei, eram anunţată la cabină. Într-o seară, la o masă organizată, cîţiva actori în frunte cu Maria Filotti. Ea era un incontestabil „cap de afiş", care onora scena românească. Voiam să-i fac o impresie deosebită şi i-am spus lui Spirescu să atragă atenţia orchestrei, că vreau ţinută şi claritate în execuţie. La apariţie am fost primită cu aplauze multe, inclusiv aplauzele mesei cu artişti. Asta mi-a dat o bună dispoziţie şi-am cîntat limpede, ca pentru mine. Orchestra călca pe urma mea cu acordurile întregi, duse pînă la capăt, frumos, de parcă eram la o imprimare la „Odeon". Într-un intermezzo muzical, am întors privirea către orchestră şi am văzut că tînărul de la pian, cu o mînă îşi făcea acordurile, iar cu cealaltă scria note pe o hîrtie c-un portativ improvizat. Mi s-a părut ciudat cum cîntă doar cu stînga şi totul suna armonic, nu lipsea nimic, dar... Cum îndrăzneşte să facă aşa ceva, deşi pianul îl cam ţinea în umbră ?... M-am supărat foc şi în pauză i-am cerut lui Spirescu să-l înlocuiască pe acest tînăr. El a pledat, spunîndu-mi că e un talent şi că ar fi păcat, dar nu m-am lăsat convinsă. În seara următoare a cîntat altcineva, nu atît de tînăr, nu cu părul negru şi gominat ca Rudolph Valentino şi nici cu mustaţă ca Clark Gable. Responsabilul localului m-a întîmpinat cu priviri interogative. „Aveţi alt pianist ?...Păcat că nu l-aţi păstrat pe Sile Dinicu... Un talent, un băiat de mare viitor..." N-am

înțeles decît mult mai tîrziu, cînd Sile a ajuns o primă baghetă a acestei țări... Nepricepută, și n-aveam voie să fiu.

: : : : : : : : : : : : : : : :

Povestirile Ioanei au totdeauna haz, fiindcă asta face parte din felul ei de a privi oamenii și viața. Nimic dramatic, ce-ar putea umbri seninul unei zile, nici chiar unele amănunte triste care formează în ansamblu trăirea și popasul pe acest pămînt. Pe pajiștea unei vieți sînt urcări și coborîri, unele dureroase, dar tonicul ei sufletesc le barează cu puteri de nu știu unde. Astăzi, cînd cea de-a șaptezecea toamnă s-a instalat în oglindă, Ioana nu deschide porțile sufletului decît unei prietenii lipsite de artificii, iar durerilor, inerente vîrstei, le zîmbește cu gustul toleranței și cu humor, fiindcă e convinsă că „marele creator" lumesc a fost un humorist. Nu vrea tristeți ofensatoare, nici întîmplări edulcorate, fiindcă nu trăiește din prăbușiri. Își poartă aureola întîietății, cu demnitatea de Regină a Romanței. Asta însă, n-o împiedică să rîdă retro de faptele, nu total conștiente, ale tinereții.

— Mai povestește-mi, Ioano, cîte ceva din pățaniile cu haz.

— Ți-am spus întîmplarea de pe Transfăgărășean ? Și cum nu o știam, firul povestirii s-a legat repede. „Eram în turneu dincolo de Făgăraș. Călătoream cu mașina mea, o Dacie care mă ajuta în toate. Grație mașinii, odihna mea era mai întregită, că mă îmbrăcam ca pentru scenă, mă fardam, revizuiam tot ce-mi trebuie și mă suiam în mașină. În orice loc anunța afișul, eu eram la ora exactă la scenă. Într-o pe seară plec la volanul mașinii, mai gră-

bită ca de obicei, pentru că trebuia să trec muntele peste Gutîi. Pe întinsul şoselei maşina luneca uşor, iar peisajul de la înălţime mă fermeca. Abia se însera... Dar tocmai cînd noaptea începuse să cadă peste munte, maşina face un ţac ! şi se opreşte. Măi să fie ! Ce-o fi asta ? Nu mergea claxonul ! Întrebare la care nu aveam răspuns, fiindcă tehnica mea începea cu spălatul parbrizului şi se termina cu el. Cînd mă întrebam ce să fac, o maşină mă ajunge din urmă. La volan, un tînăr care se opreşte şi se apropie cu intenţia de a mă ajuta.

— Ce s-a întîmplat ?

— Din senin s-a oprit claxonul şi aici e mare nevoie.

— Mda !... Deschideţi vă rog, capota.

Deschiderea capotei era deja o problemă tehnică. Unde naiba o fi maneta care deschide capota ?...

— Domnule, fii amabil, deschide-o dumneata că eu nu ştiu de unde.

Tînărul s-a uitat la mine ca la o extraterestră, m-a fixat insistent, apoi a izbucnit : „Fire-aţi să fiţi de... (puncte, puncte maschează un cuvînt nu tocmai plăcut) Ce cauţi noaptea pe vîrful muntelui, dacă habar n-ai de nimic ? Nici capota nu ştii s-o ridici ? Bine că te-ai vopsit pe ochi !“ Şi dă-i cu vorbe despre nepriceperea mea, despre biata mama, despre aşa-mi trebuie şi cîte mai cîte. A plecat şi m-a lăsat în drum. Îmi pierise tot curajul şi, în afară de poziţia mea de solitară sus pe munte, mă îngrijora absenţa de la spectacol. N-am avut onoarea să-l cunosc pe cel ce se îngrijeşte de destinul meu, dar, dintr-o lizieră apropiată, iese un sătean cu doi boi. L-am oprit, i-am spus povestea cu maşina şi i-am cerut o mînă de ajutor. Omul, paşnic şi înţelegător, fără să-mi ceară vreun

detaliu tehnic, a legat boii de bara mașinii și m-a dus pînă în satul apropiat.

— Aici, în satul dumneavoastră, e vreun om care are mașină ?

— Nu, dar e unul care are bicicletă.

— Păi, nu-i tot aia.

— Nu, desigur nu-i ! La mata sînt patru roți și la el doar două.

Omul cu boii l-a adus pe biciclist, care mi-a curățat bujiile, mi-a controlat aprinderea și m-a pus „pe roate". Am plecat de-acolo spre spectacol, cîntînd tot drumul *„Trece-un car cu boi pe drum / scîrțîind din roți alene / și amurgu-nsîngerat / cade lin peste poiene..."*

*

* *

Prin aprilie 1957, în sala Dalles era organizată „o seară Ion Vasilescu". Era o sărbătorire a compozitorului și organizatorii (Uniunea compozitorilor) au adunat în cabinele scenei, cele mai căutate glasuri ale genului. În afara Ioanei era Maria Tănase, Gică Petrescu, Nicolae Nițescu, Petre Gusti, Nicu Stoenescu, Dorina Drăghici, Gaby Pascu și poate și alte voci mai la începutul meseriei. Cu puțin înainte de începerea „serii de cîntece", Ioanei îi veni gust de o mică farsă. Odată cu plăcerea comediei, ea a și trecut la „sforile farsei", trăgîndu-le în momentul cînd fiecare e preocupat de febra intrării în scenă. Calmă și apreciată pentru calmul ei (deși era numai o fațetă impusă de... frică), Ioana s-a dus la Maria.

— Ce cînți, dragă, astă seară ?

Maria, cu ochii-n oglindă, îi răspunde ca și cum e bine cunoscut cîntecul repartizat ei.

— Ce să cînt ? Nu știi ? *Busuiocul.*

— Vezi de treabă, îi spune Ioana, cu toată seriozitatea. *Busuiocul* mi-a fost repartizat mie. Cică e nevoie și de-o altă voce...

— Cum asta ?... Vorbești serios ?

— Păi, m-aș ține de glume cu cinci minute înainte de intrarea în „groapa cu lei ?“ Dacă-ți spun că-i „Busuiocu'“ e „Busuiocu' !“

— Dar parcă tu cîntai romanța *În micul orășel...*

— La-nceput așa era, dar mai apoi...

— Nu te cred, dar mă duc să cercetez...

Și Maria, intrată în alertă, și-a grăbit pieptănatul, ca să se ducă la regizor. Ioana a ieșit calmă pe holul dintre cabine, unde s-a întîlnit cu Gică Petrescu, pe care l-a întrebat cu candoare ce cîntă.

— *Cel mai frumos tango...*

— Imposibil, dragă Gică. Cred că le-ncurci, sau nu ești informat. Tangoul acesta îl cînt eu. Se vrea altă interpretare... Du-te la regie și vezi care e situația, că eu intru prima și... îl cînt. Gică a ieșit ca o furtună, iar Ioana și-a continuat promenada prin cabine. Noua „victimă“ : Petre Gusti.

— Ce cînți, Gusti dragă ?

— *O, mio bello Napoli.*

— S-a dus. Ești neinformat. După dorința organizatorilor, piesa aceasta mi-a fost distribuită mie.

— Glumești.

— Ai să vezi că intru prima în scenă, și-ți suflu bucata. Treaba ta. Gusti n-a crezut-o, dar s-a dus să-l caute pe regizor pentru elucidarea situației, că ce-și spunea el : „dar dacă e așa ?...“. Pînă la deschiderea cortinei,

Ioana a mai încurcat în jocul acesta și pe Gaby Pascu și pe Nicu Stoenescu. Cînd orchestra a atacat începerea și cînd Ioana Radu a intrat în scenă, la culise toată distribuția aștepta să o audă. Ioana știa, și cu seninătate a început să cînte :

„În micul orășel uitat de lume
Acolo ne-am iubit noi de copii ;
Jucîndu-ne ne-am spus vorbe frumoase,
Pe care tu azi poate le mai știi...“.

Cei din sală o admirau, iar cei din culise, zîmbind, îi arătau pumnul, simbolul răzbunării.

*
* *

De-abia intrase liniștea în case și în sufletul oamenilor. Spuneai „pace“, dar parcă nu-ți venea să crezi. Nu camuflaj, nu bombardamente, nu goană spre casă la vremea înserării. Ferestrele își dezlipiseră „zăbrelele“ de hîrtie și lumea mergea la restaurant, căutînd clipa de desfătare. Unii a inimii, alții a farfuriei pline. Fiecare cu pretențiile și nevoile lui.

Ioana cînta la elegantul local „Motanul negru“, restaurant construit în formă de vaporaș, dar fără pretențiile totale ale marinei. Localul era situat vizavi de Bragadiru și clienții erau nelipsiți, gata oricînd s-o asculte pe Ioana Radu, după ce treceau mai întîi pe la vitrina bufetului unde, cotidian, apărea cîte jumătate de vită, disecată „cu toată măiestria“. „Într-o seară am fost anunțați că, a doua zi, la masa de seară va veni un musafir neobișnuit : Yehudi Menuhin“. Marele violonist era în țară, venise să-l

vadă pe George Enescu, profesorul lui de la-nceputuri. Între timp a avut și două concerte și, la dorința lui de-a asculta muzică folclorică, a fost adus la „Motanul negru". Pentru vizita deosebitului oaspete se făcuseră pregătiri la bucătărie, dar mai ales în repertoriul orchestrei. Ioana își aranjase cîntecele așezate pe zone și era pregătită pentru eventualele întrebări ale unui asemenea maestru. În pregătirile ei, ca și ale celor din orchestră, era un disc cu lucrări executate de Menuhin, într-o copertă cu chipul lui. Pentru a fi cît mai în temă cu arta viorii, Ioana și-a petrecut toată dimineața ascultînd discul la patefon. A urmat masa de prînz, odihna de după amiază și apoi, ca-ntotdeauna, graba pentru a evita întîrzierea. Sigur că în febra plecării discul n-a fost uitat, ci dimpotrivă, pus cu grijă în coperta lui, ilustrată cu chipul divinului Menuhin.

După concertul de seară, după ce ilustrul musafir declarase că bucatele „Motanului" erau de primă calitate, gazdele lui apropiate au fost de acord că-i momentul pentru autografe. Cîțiva oameni de condei, în cunoștință de cauză cu o zi înainte, au schimbat cîteva cuvinte cu musafirul, și-au luat autograful pe discurile aduse, apoi au urmat cei ai casei, cei care aveau discul, căci unii membri ai orchestrei s-au dus cu partitura instrumentului lor, unde era scrisă romanța *La umbra nucului bătrîn,* ca să-și pună alături iscălitura Yehudi Menuhin. Stăpînă pe discul ei (și mîndră totodată !), Ioana, în dorința de a-și controla memoria, a scos discul să recitească numele pieselor imprimate, însă cînd s-a uitat la disc, s-a întunecat. Ușor de imaginat ce s-a întîmplat ; din grabă, schimbase discul. Sîngele i se urcase în obraji și nu știa ce să facă. Discul lui Zavaidoc și coperta ilustrată cu Yehudi Menuhin. Amețeli de tangaj pe mare, în valurile emoției... „Poftim, Ioana Radu,

i-a spus unul din companionii ilustrului muzician, dumneata ar fi trebuit să fii prima". Cînd s-a apropiat de masa musafirului, același membru al Uniunii compozitorilor a prezentat-o pe solista noastră, pentru care Menuhin își exprimase admirația. Acum dorea ca interpretul de limbă engleză să-i repete cîntăreței toate cuvintele elogioase spuse de el. Apoi, la întrebarea dacă a ascultat discul lui și ce anume i-a plăcut mai mult, Ioana cu discul ținut la piept, ca pe-o comoară unică (își spunea în gînd : Ce mă fac dacă scoate discul să-mi arate el care piesă e mai grozavă ?), ea i-a răspuns că toate piesele de pe disc constituie o artă înmănunchiată, așa cum un buchet e minunat că-i format din flori frumoase. Menuhin a fost încîntat de răspuns, totuși i-a recomandat Ioanei să asculte cea de-a treia piesă de pe disc. „Acasă, i-a replicat cîntăreața noastră, că aici e mai puțin comod". Și-au zîmbit unul altuia, și s-au despărțit. În cabină, din îndemnul nealterat al humorului, ea s-a uitat pe discul lui Zavaidoc, să vadă care-i cea de-a treia piesă... Pe disc scria : *M-ai lăsat cu buza friptă*, cîntec de mahala.

*

* *

Directoarea magazinului „Muzica" din calea Victoriei era prietena Ioanei. Într-o dimineață, cînd soarele pardosea străzile, s-a dus să-i facă o scurtă vizită, să mai audă noutăți de-ale femeilor și să afle dacă discurile imprimate de ea au căutare. Conversația lor consumase primul punct, cînd au intrat în magazin doi bărbați tineri și eleganți. Directoarea, care-i cunoștea, i-a primit cu zîmbete. Cu unul din ei discuta în limba franceză. După cîteva fraze lămuritoare, înainte de a-l instala în fotoliul de audiții, s-a apro-

piat cu el şi l-a prezentat Ioanei. Amîndoi au murmurat numele şi cum străinul era grăbit (de altfel se mişca foarte liniar şi energic) s-a dus să se aşeze pe fotoliul indicat.

— Îl cunoşti, Ioano ? a întrebat-o prietena.

— Parcă, de la local... Nu vine seara pe-acolo ?

— Nu cred ! E Gilbert Bécaud.

— Cîntăreţul acela francez... L-am confundat.

— A venit pentru muzică folclorică.

— Şi asta ascultă acum ?...

S-au scurs cîteva minute bune, în care figura lui Bécaud exprima clar insatisfacţie. Directoarea a sesizat şi a cerut să-i schimbe discul, dar după alte cîteva minute, zîmbetul lui ilustra aceeaşi stare. Nu-i plăcea. Un alt disc, cu folclor din altă zonă, apoi alt disc cu instrumente populare. Omul se declara nesatisfăcut.

— Ce fac ? se întreba directoarea.

— Pune-i muzică franţuzească !

Dar, peste zîmbetele celor două prietene, a apărut Bécaud care, cu mişcări febrile, căuta ceva în buzunarul de la vestă. „Un moment“ spuse celebrul cîntăreţ şi apoi scoase din buzunărel o hîrtioară cît un bilet de tramvai pe care era scris ceva cu creionul. „Voila, madame !“, şi-i întinse notiţa, pe care era scris : IOANA RADU.

Ioana i-a oferit un disc de-al ei, l-a invitat seara la local, el a invitat-o la Paris şi anii au trecut, ca o toamnă, care oricît de frumoasă ar fi, nu poţi uita că frunzele cad şi nu se mai întorc niciodată.

*

* *

Sînt mulţi ani de-atunci. Era cunoscută în lumea muzicii, un glas fenomenal, de obîrşie din America latină :

Ymma Sumak. O cîntăreață care a cucerit lumea, demonstrînd că urcă cu vocea, ca alpiniștii, și coboară ca speologii. Un ambitus nemaiîntîntîlnit, dacă cumva avea numai unul singur. Cînta melodii din folclorul indian, amintind (sau chiar imitînd) păsările cerului ei și dihăniile junglei. Ymma era o revelație care emoționa pe toți ascultătorii, deci era firesc să impresioneze și inima Ioanei, care o asculta, îi aduna discurile și tot ce se putea ști despre asemenea glas. Într-o zi, a aflat din ziare că Ymma Sumak va da o serie de concerte la noi, în București. Era un vis pe care-l dorea împlinit, pe care nu-l va rata orice s-ar întîmpla, căci se întîmplau multe. De exemplu: turnee, concerte serale, ieșiri neprevăzute, imprimări la ore care să coincidă cu orele de spectacol etc. Ymma Sumak cînta acompaniată de o formulă orchestrală destul de modestă, în care soțul ei era chitarist și dirijor, dar glasul ei „acoperea" moral tot, și nu-i mai trebuia spectatorului nimic altceva. Cererile de bilete erau peste capacitatea sălii (și sala avea 3.000 de locuri) și cu greu se mai putea obține vreun loc. În seara primului concert, atunci cînd avea și Ioana locul rezervat din timp, o chemare urgentă și fără amînare a pus-o in situația de-a absenta. A regretat, dar concertul următor avea loc în ziua ce urma, așa că absența nu reprezenta un fapt ireparabil. Dar, (că există totdeauna un „dar" !) în seara următoare nu i s-a putut găsi nici un loc. Sala plină pînă dincolo de uși, lume pe dinafară, împrejurul sălii, o situație în care nimeni n-o putea servi pe Ioana, măcar cu un singur bilet. Nu i-a mai rămas decît cel de-al treilea concert, care nu putea fi pierdut în ruptul capului. Bun !... Hotărîtă în vorbă, hotărîtă în fapte, „mă duc oricum", și alte asemenea cuvinte, dar nu sînt locuri și pace ! „Mă duc acolo, la ușă", amenință Ioana și intru

peste orice ușă închisă. Om de fapte, la ora potrivită, Ioana s-a dus la concert, postîndu-se la „intrarea artiștilor".

— Cum să stați dvs. aici, doamnă Ioana, îi spune portarul sălii.

— Nici nu vreau să stau! Aștept un „mai mare", care să mă introducă în sală.

— Dar nu-i nici unul mai mare.

— N-aveți d-ăștia?

— Ba avem, slavă... Dar sînt toți în sală.

— Și nu vrei mata să chemi vreunu' pîn-aici?

Portarul a înțeles situația și s-a dus să caute. După puțin timp a venit urmat de... (Viața are glumele ei, pe care niciodată nu știm unde să le încadrăm!) ...Sile Dinicu.

— Sărut mîna. Am auzit că vrei să intri... Te rog, poftim! Nu sînt locuri în sală, dar noi, cei de la Radio avem locuri în culise. Vrei să stai cu noi?

Ioana l-a privit pe admirabilul Sile, acum dirijor al orchestrei de concert al Radioteleviziunii, și și-a amintit de clipa cînd ei i-a displăcut că o acompania c-o singură mînă.

— Cum merge, Sile Dinicu?

— Bine... foarte bine.

— Cred și eu, dacă ai patru mîini. Cu două acompaniezi, cu două scrii.

Concertul sud-americancei a fost conform așteptărilor. După spectacol, Sile i-a prezentat-o Ioanei pe Ymma Sumak. Conversația a fost dusă în jurul cîntecelor folclorice, de care Ymma avea nevoie pentru soțul ei, compozitor care utiliza mult temele populare. Ioana a plecat mulțumită că-și făcuse placul inimii. Pînă la ușă a condus-o Sile, care uitase de mult prima lor întîlnire.

*
* *

La localul unde cînta Ioana („Princiar"), cunoștințele care făceau cîte un popas muzical, cu aluzii și la bufet, lăudau piesa *Casa păpușilor* a lui Ibsen, și în special pe actrița Carmen Stănescu, în rolul Norei, soția lui Helmer. Stîrnită de admirația prietenilor, Ioana s-a dus într-o seară să vadă ‚păpușile" lui Ibsen și, mai ales pe Nora. Într-adevăr, spectacolul s-a desfășurat în toată strălucirea piesei și a actorilor. Scenele Norei cu Torvald, scene de acuratețe sufletească, dialogurile duse cu avocatul Krogstad, înțelegerea profundă a rolului, toate i-au dat Ioanei deplină satisfacție și, întorcîndu-se la local, a comandat vizavi, la florărie, un buchet de proporții și i l-a trimis actriței. ,,După faptă și răsplată..." îmi povestește Jana (că așa i-a rămas numele, pentru noi, intimii) și apoi mi-am văzut de treabă. A doua zi de dimineață, că diminețile unui cîntăreț de local sînt cam pe la prînz, sună telefonul. Act reflex și ridic receptorul, unde aud o voce veselă feminină :

— Alo... bună dimineața !

— Bună... Cine e ?

— Nora !

— Nora cui ?

— Nora lui Ibsen !

Aici Ioana s-a lămurit cine e la capătul firului, dar cum gluma îi e în degete din totdeauna, a întins puțin jocul cuvintelor.

— Ibsen ?... Ăsta e vreun client de-al meu ?

— Nu, doamnă... e de-al meu !

— Aha !... Și vrei să mi-l dai mie ?

— Nici nu mă gîndesc, că-mi aduce un succes, ca o romanță cîntată de Ioana Radu. V-am telefonat să vă mulțumesc pentru minunatul buchet de flori. E atît de mare, cît pentru trei premiere !

— Lasă florile, că ele cresc pe cîmp, dar actriță ca mata n-avem prea multe. Fii sănătoasă și să ai succese mari și cînd mai ai vreo premieră, anunță-mă și pe mine, că las cîrciuma pentr-o seară și viu cu drag să te admir...

— Mulțumesc !

— Și eu... și sărută-l pe Torvald, că și el e bun...

Într-o seară, la „Cina" apar trei violoniști celebri : David Oistrah, Constantin Silvestri și Ion Voicu..., își deapănă Ioana firul amintirilor cu haz. „Eu eram tocmai la microfon și cîntam melodii populare. Cei trei ași erau la o masă în apropierea mea, îi vedeam deci bine și puteam să văd că mă comentează. Dar mă gîndeam că pe „foaie verde" al meu tot eu sînt stăpînă, chiar dacă ei sînt de neînvins. Totuși conversația lor continua, cu clare priviri spre mine. Măi să fie, îmi zic, n-o fi ceva pe dos pe-aici, de se uită așa insistent ? Le zîmbesc, deși nu mi-e felul, dar la asemenea „buchet" de negăsit pe lume... Ciudat, îmi zîmbesc și ei, la fel, cu aceeași amabilitate. Îmi zic : Am încurcat-o dacă nici intuiția mea de femeie nu mă ajută să descifrez ! Și fiindcă în panoplia mea de arme clasice e și romanța, trec imediat la o romanță, să-i fac să-și uite paharul, dar și vorba. La vremea aceea, romanța mea „de lovitură" era *Te-aștept pe același drum.* Îmi caut toate resursele dramatice, cer orchestrei un pianissimo și atac aproape în șoaptă... Pînă la sfîrșitul romanței, nici-

unul dintre cei trei, nu-i vorbă că nici unul din salon, nu și-au luat ochii de pe mine, dar cu tot succesul, în tăcerea de gheață a restaurantului, singurul care șoptea ceva lui Oistrah, era Silvestri. Mă enerva, dar mă făceam că nu văd. Cînd am terminat, aplauzele au umplut golul tăcerii și îl văd pe Oistrah că se apropie de mine, urmat de Silvestri. Îmi zic : Iar Silvestri ! Explodez !... Dar Silvestri, zîmbitor îmi spune :

— Toată admirația noastră... Marele meu prieten David Oistrah vrea să te felicite călduros. Așa m-a autorizat să-ți spun... Și Oistrah mi-a strîns mîna, iar cu privirea îl îndemna pe Silvestri să-mi spună mai departe că...

— Mi-a mai spus c-ai o interpretare rar întîlnită, c-a înțeles romanța și i-a plăcut mult de tot.

— I-o fi plăcut, dar dacă înțelegea și versurile...

— A înțeles perfect. N-ai văzut că i-am tradus vorbă cu vorbă ?"

*
* *

Într-o seară, pe vremea cînd cîntam la „Continental", intră și se așează la o masă George Vraca, regizorul Șahighian și George Calboreanu... Așa își începe povestirea Ioana, într-o după amiază cînd ședeam de vorbă „la o cafea", cum spunea Victor Ion Popa. „Toți trei bine aranjați, în costume de culoare închisă, zîmbitori, și cu aer generos. Ce se petrecea, am aflat un pic mai tîrziu, cînd m-au invitat să beau o cupă de șampanie cu ei, deoarece spuneau că e ziua lor de naștere și că vor să sărbătorească ziua și coincidența ei. Mie — îmi spune Ioana, mi-a plăcut motivarea, dacă o fi fost numai atît și le-am făcut o felicitare în triplu exemplar, ciocnind cu fiecare pentru frumoasa zi.

— Ce ne cînţi pentru această zi? m-a întrebat George Vraca.

— Una pentru toţi?

— Nu, cîte una de fiecare... Ca să se potrivească! a intervenit Şahighian. Sau poate ai un cîntec să ne satisfacă pe toţi?

— Am un cîntec pe versurile lui George Coşbuc: „*Pe umeri pletele-i curg rîu...*"

— Frumos, interveni Calboreanu, asta înseamnă că ne preţuieşti. S-o ascultăm, dragi colegi de scenă.

— Şi de pahare goale, interveni Ioana cu intenţii vizibile de humor.

— Dar sînt pline — replică Vraca.

— Să le golim deci!

Le-am cîntat, şi de la masa lor, cu discreţia care-i caracteriza m-au îngînat... „...*Să-mi cînte lumea cîte vrea! / Mi-e dragă una, şi-i a mea / Decît să mă dezbăr de ea, / Mai bine-aprind tot satul...*"

— Bravo, Ioana Radu — mi-a spus Calboreanu. Te mai răsplătim c-un pahar, cum spune zeul Bachus.

— Nu se mai poate, că n-am voie!

— Te opreşte bărbatul?

— Nu, că nu mai am!... (Spirescu îşi lăsase vioara şi pe mine şi s-a dus acolo, de unde n-a mai venit nimeni...)

— N-ai?... Auziţi, fraţilor, ce spune cîntăreaţa noastră.

— Să-i căutăm un băiat pe măsura talentului ei, a spus Vraca.

— Mă prind să-l caut, a replicat Şahighian.

— Bine! a hotărît Calboreanu! Şi eu o cunun!

Ne-am amuzat, apoi s-au dus spre teatru, unde aveau repetiţie de noapte cu Şahighian. Mai tîrziu, eu m-am mă-

ritat și mi-am găsit singură băiatul, dar Calboreanu s-a ținut de vorba spusă, m-a cununat, făcîndu-mi nuntă ca-n povești, grație personalității și prezenței lui".

*

* *

Întîmplările mărunte se succed ca mărgelele dintr-un colier, căruia i s-a rupt ața. Zile de succes, zile de repaus, în care gluma juca rol principal. Mai ales zilele de turneu, cînd mereu schimba decorul, scena și oamenii. Uneori turneele erau lungi, cînd lipsa de comoditate poate fi însorită cu glume, cu farse, sau cu indiferență, cînd armele proprii intrau în eclipsă. Sigur că nu se pot uita turneele lungi, de aproape șaizeci de zile, făcute împreună cu Ștefănescu-Goangă, cu Vasiliu-Birlic sau cu tenorul Dinu Bădescu. Cu toți spuneau glume mici, trecătoare, fiecare cu tabietul său, în care comoditatea era dominantă, ca o pălărie de soare cu boruri mari, dar ceea ce-i de neuitat sînt clipele cînd acești titani intrau în scenă. „Goangă electriza sala" îmi spune Ioana, „iar cînd Dinu Bădescu cînta cîte o arie dintr-o operă, eu, ascunsă în perdelele de la culise, plîngeam... Cum e posibilă atîta frumusețe ?... De unde vine atîta frumusețe ?... Din glas ?... Din creier ? Din tainele încă nedescifrate din noi ?... Sigur, vin din noi, din această minune care e omul... Altfel nu-mi explic nimic, nici vioara lui Enescu, nici versul lui Arghezi, nici sclipirea Mariei Tănase..."

*

* *

„Pe vremea cînd cîntam la Ploiești, am fost invitată împreună cu niște magistrați, de Nicolae Iorga, la Văleni,

unde el iniţiase celebrele cursuri de vară. M-a invitat cu un taraf, fapt străveziu că va trebui să cînt".

Aşezată la masă alături de marele om, Ioana a fost total intimidată.

Restul vizitei a fost numai cîntec şi voie bună. Ioana a primit toate laudele şi, la plecare, profesorul i-a strîns mîna şi i-a spus : „Parcă vocea d-tale e tot de pe-aici, de prin Vălenii-de-munte, că e curată, precum apa de izvor".

*

* *

Cînd Ioana a fost trimisă în Bulgaria pentru o serie de concerte folclorice, şi-a spus în gînd că sînt prea multe spectacole pentru cîte cereri vor fi. Gîndul acesta l-a împărtăşit şi lui Nicu Stănescu, viorist, şi lui Fănică Luca, număr solistic cu vocea şi cu naiul. Dar aceste conversaţii erau duse la fereastra vagonului, care intrase de mult pe teritoriu vecin. Frumuseţea văilor cu trandafiri parcă i-a dus în altă parte şi nici n-au ştiut cînd au ajuns la Sofia. Din informaţiile luate de la cei care i-au primit, au aflat că ei vor fi alipiţi unei formaţii asemănătoare. Două viori, ţambal, taragot şi o cîntăreaţă. A doua zi : spectacol. Sala plină. S-a cîntat şi lumea a apreciat, aplaudînd fiecare cîntec în parte. Ioana conta pe politeţea orăşenilor, aşa că a stat liniştită în cabină. Dar cînd a intrat în scenă cîntăreaţa din ţara alăturată, interpreta de folclor bulgar, sala s-a sculat în picioare, ascultînd-o cu o solemnitate nevăzută pînă atunci. Ce-o fi însemnînd aceasta ? s-a întrebat Ioana. Şi Fănica Luca a spus că se vor lămuri ei pe parcurs, dacă e o datină sau o stare de admiraţie. Pe tot parcursul turneului prin ţara vecină, Ioana şi Fănică Luca, s-au bucurat de succes. Lumea în sală cerea cu insistenţă

romanța *Dor de răzbunare* și *Ciocîrlia*. Ei cîntau, spectatorii aplaudau pînă la ovații, bisau. Dar cînd intra cîntăreața lor (păcat că Ioana nu-și mai amintește numele interpretei), toată lumea din sală se scula în picioare, participînd la cîntec, transformînd concertul interpretei într-un concert al lor, al tuturor.

— Și tu te temeai că sînt prea multe concerte, că n-o să aveți cui cînta.

— Tu ai scris versurile romanței *„Aș vrea iar anii tinereții, dar cu mintea mea de-acum..."* Ei, asta era ! Aveam prea puțină minte.

Turneele pot fi asemănate cu jurnalele personale, în care nu scrii și le pui în sertarul amintirilor, bazîndu-te pe memorie, care în ani se supraaglomerează. Imagine peste imagine, unele pălesc și rămîn doar cele ce îți sînt conforme spiritului tău, vesel sau mai puțin vesel. Ioana nu mi-a spus nimic ce ține de lacrimă și doar popasul nostru pe pămînt are destule meandre cu tristeți, pînă la durere. Ea nu a uitat aceste întorsături amare, dar le-a înfășurat în albul anecdotic, unde zîmbetul, chiar dacă mai are un colț de tristețe e totuși zîmbet.

Cînd după treizeci de ani, Ioana s-a întors pentru un concert la Maglavit, cîntecul ei a fost nostalgic. Și-a amintit de anii tinereții, de oamenii cunoscuți și risipiți pe cine știe unde, de casa lor de lîngă „monument", de cîntecele ei „spuse" cît o ținea gura, de sărăcia de neînvins, de lecțiile de vioară contra masă, de tot ce trebuia uitat. Dar ne naștem realizatori de filme, pe care le luăm la cererea noastră, cînd inima simte nevoia să se plesnească peste

obraji. Concertul de la Maglavit s-a bucurat de succes. Orașul s-a mărit, oamenii dornici de cîntec, o frămîntare de oraș. Seara, înaintea plecării, trupa a fost invitată la gospodăria colectivă, care oferea o masă ad-hoc. Nici în acest oraș amintirile n-au scutit-o pe Ioana de clipele acelor ani. Toate figurile bine imprimate în inima ei, se perindau pe drumurile acestea. Vin dinspre Calafat și lunecă pe drumul spre „minunile“ acelea învăluite în praful ostenelii, de vorbele puțin gîngave ale „sfîntului“ Petrache Lupu, biet vizionar, care tăcea de ani de zile și cînd a grăit o dată, a stat de vorbă cu fețe cerești. Mare tevatură a fost atunci la gara din Calafat, pe drumurile din oraș și mai ales pe bietul Maglavit, sediul unor minuni gata să fie împărțite oricui credea și nu controla. Gîndurile Ioanei s-au oprit aici, mai ales că primarul s-a așezat alături de ea.

— Ești de pe-aici tovarășe primar ?

— Chiar de-aici !

— Atunci spune-mi, te rog, l-a cunoscut pe șmecherul ăla de Petrache Lupu ?

— Cum să nu !... Eu sînt fiul lui cel mare.

Noroc că popasul era pe sfîrșite.

*
* *

În urmă cu ani, a rulat pe micul ecran un film despre viața lui Napoleon. În rolul mamei împăratului, juca compatrioata noastră : Elvira Popescu. Surpriza și plăcerea au determinat-o pe Ioana să-i scrie cîteva rînduri de admirație, fapt ce nu-l prea făcea de obicei. Dar acum parcă sim-

țea nevoia unei exprimări de rezonanță românească. Nu după multă vreme, Ioana a găsit în cutia de scrisori răspunsul așteptat. Cîteva cuvinte amabile scrise pe o foaie ruptă neglijent dintr-un caiet. Cum se poate așa ceva ? Și Ioana a socotit o jignire și a ținut să-i comunice Elvirei Popescu, că aici, la noi acasă, ea Ioana Radu e o artistă prețuită, că e o cîntăreață de folclor și că scrisoarea primită nu o satisface, informînd-o că bănuiește că secretara nu a fost deloc atentă. Și a expediat-o. Răspunsul Elvirei Popescu a fost la fel de amabil, dar de data aceasta scris pe o carte de vizită de proporția unui plic.

ELVIRE POPESCO

Mes vœux les meilleurs

*

* *

În iarna anului '54, zăpada s-a așternut cu furie peste oraș. Din cauza nămeților, Bucureștiul devenise de nerecunoscut. Mașinile și tramvaiele nu mai circulau, iar oamenii făceau de-a dreptul ascensiuni. Curajoșii își făceau pîrtie, iar ceilalți, mai puțin voinici, umblau pe urmele lor. Cinematografele aveau orar redus, restaurantele la fel, că de cum se-nsera, locuitorii orașului fugeau spre case.

Intr-o seară, Ioana e chemată la telefon, la local.

— Alo ! Cine e ?... Mai tare că s-au înzăpezit şi telefoanele.

— Nu m-auzi ?... Eu, Goangă !... Ştefănescu-Goangă!

— A !... Ce faci nene, că nu te-am văzut din primăvară. Ce-i cu mata ?

— Ioano... rău !

— De ce ? Te-a prins iarna-n munţi ?

— Mai rău ! M-a prins iarna-n casă !

— Şi n-ai curaj să ieşi.

— Asta n-ar fi nimic ! Stau liniştit pînă-n august, dar sînt gata să mor. Sufăr...

— Bolnav ?

— Mai rău !

— Îngheţi ?

— Mai rău ! Îmi dau sfîrşitu' !

— Stai nene, nu-l da ! Dacă m-ai sunat, înseamnă că-ţi pot fi de folos cu ceva.

— Ioana tatii, eşti singura care poţi.

— Aoleo ! Zii ce trebuie să fac şi fac.

— Aşa te vreau, fata mea... Uite, pînă nu mor... trimite-mi ceva de-ale gurii... că mor de foame.

— Păi, de ce nu spui omule ? Îţi trimit curînd.

— Da ?... Bravo ! Că mi-e o foame de leşin. Ce-mi trimiţi ?

— Ce mănînci mata seara, aici la mine, la local. Treizeci de mititei şi patru-cinci fripturi.

— Excepţional ! Să trăieşti, să fii sănătoasă ! Fii atentă, uşa blocului nu se prea deschide, dar dacă omul trimis se suie pe nămeţii de sub geamul meu de la etaj, poate să-mi dea mîncarea pe fereastră.

— Bine, nene Goangă, îţi trimit un chelner ca să te servească ca la local.

— Mii de mulţumiri, Ionico! De tacîmuri nu-i nevoie că am! Iarnă uşoară!

Cum a închis, telefonul a zbîrnîit din nou.

— Alo!

— Tot tu eşti, Ioano?

— Tot eu, nene Goangă. Mai vrei ceva?

— Nu, mulţumesc! Vreau să-ţi spun că pentru mîine poate să fie acelaşi menu. Te sărut!

*

* *

— Cîndva, înainte cu ani, am avut un cîine atît de deştept, că speriasem toată mahalaua. Era dresat de mine, aşa cum m-am priceput şi veneau prietenii şi vecinii să-l vadă.

— Ce făcea? Spune-mi un fapt mai neobişnuit.

— Neobişnuit?... Să vezi şi să nu crezi!... Mergea singur la baie. Dar cum mergea? Deschidea singur uşa, o închidea... şi apoi... auzeam torentul apei.

— Şi ce-ai făcut cu el?

— La un concert dat în cadrul ministerului de interne, unde cîinele meu a făcut o asemenea demonstraţie, un colonel m-a sfătuit să-l dau unui grup de grăniceri care au astfel de cîini. Mi-a spus că acolo are o îngrijire specială, o asistenţă medicală, o hrană bună, o şcoală, în orice caz condiţii pe care nu i le puteam oferi eu. I-am spus colonelului: „Cum să-l dau? Mi se rupe inima!"

— Şi ce-ai făcut cu cîinele?

— L-am dat! A urmat despărţirea, pe care el a înţeles-o ca un om. Nu ştiu şi nu voi şti niciodată, dacă patru-

pedul meu a înțeles însă c-am făcut-o spre binele lui...

După un an, auzisem numai vorbe bune despre el. Ajunsese campion european la sărituri și aport. Era unul din cîinii celebri ai unei unități de grăniceri. Cînd n-am mai răbdat de-atîta dor, i-am cerut colonelului care l-a primit, c-aș vrea să-l mai văd odată pe Nero, să-l văd și să mă vadă, să știu dacă îi e dor de mine, de casă, de joaca lui de altădată. Și colonelul mi-a împlinit dorința și într-o zi m-a anunțat că mi-l trimite pe faimosul Nero. Bucuria a fost mare (aș putea spune emoție), și, ca în trecut, cînd ședea în pragul casei, i-am pregătit o tavă mare cu chiftele. La ora anunțată, continuă Ioana să povestească, cîinele meu drag mi-a intrat în curte. L-am privit, m-a privit, dar nu s-a dezlipit de gradatul care l-a adus. La toate vorbele mele a stat neclintit. Mă privea ca pe o străină, care nu știa pentru ce-l răsfață. Mi-am spus în gînd că se răzbună, pentru că l-am dat de lîngă casă, fără să mă gîndesc la el, care mă iubea. Măiculiță, poate acum se socotea un îndrăgostit jignit. „— Nero, băiatule, ți-am făcut chiftele. Uite colo, o tavă plină !..." Nici n-a întors privirea. Constatam că atît eu, cît și chiftelele îl lăsau indiferent. „Ce se-ntîmplă cu el, tovarășe sergent ? Nu mă mai cunoaște ? Ce i-ați făcut ?..." „Nimic rău, tovarășe !" Apoi, mîngîindu-i ceafa puternică, i-a spus : Nero, du-te ! În clipa aceea cîinele a devenit altul. S-a apropiat de mine ca altădată, s-a gudurat, mi-a primit mîngîierile, a gemut ușor, ca o bucurie ieșită din prea plin, apoi a stat cuminte, aproape ca să ne alinăm dorul. Dragul mamii, hai să mănînci chiftele, ca mai 'nainte... Dar cîinele n-a mișcat. Privea tava plină cu chiftele, dar n-a schițat nici o mișcare. L-am privit interogativ pe gradat și atunci acesta i s-a adresat cîinelui : „Nero, mănîncă ! Poți mînca !" Și atunci,

cu mişcări sigure, executînd o poruncă de la care nu se putea abate, Nero al meu, altădată de nestăpînit, s-a apropiat de tavă şi a mîncat toate chiftelele, ilustrînd, pe înțelesul meu, că a rămas acelaşi supus destinului său cîinesc.

*

* *

Turneele au farmecul lor, prin neprevăzutul care-ți iese-n drum. Te încurcă, apoi, trecut la capitolul amintiri, rîzi, că din tot rămîne numai partea anecdotică a faptului. Turneu în Ardeal. Succes deosebit în fiecare oraş, pe fiecare scenă. Două spectacole într-un oraş se dovedesc a fi prea puține şi cererile de suplimentare sînt imposibile, c-ar încurca spectacolele programate în alte oraşe, trenurile, hotelurile şi alte turnee ale altor teatre. Deci seara concertul, apoi goană mare spre gara oraşului, la trenul care e punctual, ca răsăritul soarelui.

În goană, „căruța cu paiațe" era programată cu două spectacole la Cluj. Vestea făcuse să se epuizeze biletele, cu mult înainte de ziua sorocită. Primul concert parcă nu s-a mai terminat, de atîtea bisuri, de atîtea chemări la scenă. Şi la cererile insistente, Ioana a cîntat ca pentru două spectacole, căutînd să mulțumească sala doritoare de romanțe şi de frumos. În cele din urmă, în noapte tîrziu, cînd interpreta se aşezase pe scaunul din cabină, îşi fac apariția cîțiva tineri, studenți cu zîmbete darnice, ca la douăzeci de primăveri. Unul dintre ei a luat cuvîntul...

— Iertați-ne, dar o mare nevoie ne face să vă tulburăm.

— Dar care-i baiul, măi băieți ?

— Există unu' care-i mare, dar pentru dvs. e mic.

— Mă credeți cu mai multă putere decît am ?

— Nu e chiar așa. Cine cîntă romanțe și cîntece bătrînești, înseamnă că iubește tineretul.

— Aici m-ați ghicit... Dar care vă e păsul ?

— Doamnă, nu se poate să treacă prin cetatea cărții Ioana Radu, și noi să n-o ascultăm și s-o aplaudăm. Nu se poate !... Crapă piatra, seacă apa, se veștejește frunza... Trebuie să intrăm la concertul dvs. de mîine. Trebuie, dar n-avem bilete ! Trebuie, dar n-avem bani... Studenți la douăzeci de ani !

— Douăzeci de ani... Ehe, băieți !! „De-aș mai avea eu douăzeci de ani..." Titlu de romanță.

— Apropo de romanță... *„E mult de-atunci..."* Jocul romanțelor începuse frumos și plin de candoare. La fiecare titlu intervenea alt student, ca să arate fiecare cît de bine este în temă. Ioana răspundea în tonul dat de ei, un joc tineresc, în care putea să mai țină piept.

— *„E mult de-atunci, o veșnicie*
cîți ani în părul meu au nins..."

— Pentru mine ați rămas la fel, doamnă... Eu *„Te-aștept pe-același drum..."*

— Dragi băieți, văd că iubiți romanța, dar ce pot face eu, că nu-i teatrul meu. E numai recitalul meu !

— Dar nu se poate să nu vă auzim !

— Asta mă onorează și mă bucură, dar...

— Doamnă, interveni unul dintre ei, dacă vreți să fiți o clipă de partea noastră, împliniți-ne o rugăminte. La ce oră veniți mîine la teatru ?

— După regulament la ora șase.

— Vă rugăm, tare mult, să veniți la cinci și jumătate. Vă mulțumim și vă așteptăm în fața teatrului.

— Bine, le-a spus Ioana învinsă de elanul lor. Şi băieţii au ieşit din cabină cîntînd *„Te-aştept pe-acelaşi drum, de altădat'...“*

: : . : : . : . . . . : :

A doua zi, la ora stabilită, Ioana a coborît din maşină chiar în faţa teatrului. Lume multă, forfotă mare, dar tocmai cînd nu ştia ce să facă, grupul studenţilor a împrejmuit-o, ca un gard viu. Un „sărut mîinile“ şi de-odată Ioana s-a simţit aproape luată pe sus şi dusă ca o frunză în rochie înflorată, spre intrarea teatrului. Portarul, cît şi cei postaţi acolo pentru ruperea şi controlul biletelor, văzînd „capul de afiş“, au fluturat zîmbete colorate, lăsînd cale liberă grupului studenţesc, care s-a oprit numai în faţa scenei.

— Pînă aici aţi fost a noastră, de-aici încolo sîntem noi ai dumneavoastră. Mii de mulţumiri şi rămîneţi în inimile noastre.

Actul lor de mulţumire şi de admiraţie a fost atît de mare, că Ioana a pierdut numărul bisurilor.

*

* *

Într-un august torid, o solicitare pentru un turneu în nordul ţării. Cu toată ispita ce o profilau munţii şi răcoarea lor, Ioana a refuzat, sub pretextul că trebuie să mai stea şi pe-acasă. Organizatorul insistent şi bătăios nu s-a lăsat învins de-un simplu refuz şi, după cîteva telefoane, s-a prezentat în poarta casei.

— Mergeţi cu mine, altfel...

— Pe căldura asta e greu, i-a spus Ioana. Nici geamantanele nu pot să le fac.

— Le fac eu! Avea omul răspunsul pregătit.

— Dar nu vreau să le car prin gări și sate.

— Le car eu!

— Nu e treabă ușoară.

— Treaba mea! Mă descurc eu!

— În vara asta nu cred că-i răcoare nici pe-acolo.

— Fac eu și răcoare.

— Măi, le faci pe toate?

— Pe toate, numai să mergeți. Mîine, plecarea! La opt dimineața viu să vă iau! Sărut mîinile!

Și a doua zi au plecat...

Într-adevăr, aerul muntelui te făcea să uiți cu ușurință de canicula capitalei. Ziua, umbra alunga arșița, iar serile în timpul concertelor dădeau prospețime respirației. Drumul de la sat la sat nu ridica dificultăți, mai ales că organizatorul, conform angajamentului lui de cavaler, ducea cu distincție valizele Ioanei, pline cu toate cele necesare pentru scenă. Ultimul spectacol avea loc la Baia Mare. Cu ocazia sosirii în oraș, cîțiva din conducerea minei de cărbuni din apropiere au venit s-o invite pe interpreta lor favorită, la locul lor de muncă. Ioana a primit zîmbind, pînă în clipa cînd minerii au poftit-o să coboare în adînc. Aici, curajul îi pierise, fapt observat de cei din jurul ei și atunci minerii s-au oprit mai la suprafață, acolo unde un perete de cărbune i-a părut Ioanei o frescă florală. Ca admirația ei să fie cît mai completă, oamenii abatajelor i-au adus „flori de mină", bucăți de cărbune dislocate din pereții adîncurilor, tăiate după o fantezie unică. Aceste „flori" au fost o surpriză încîntătoare, că invitata nu știa la care să se uite

mai întîi, pe care s-o ia în mînă mai de grabă. Minerii i-au citit bucuria și seara, la spectacol, i-au adus o desagă plină cu aceste „flori". Bucuria nu i-a fost mai mică și cum a doua zi era întoarcerea acasă, Ioana a pus în valiza ei personală, toate acele bucăți minunate din bezna minei.

Anecdota începe de aici, de unde fericitul organizator, căruia îi mersese turneul după vrere, trebuia să ducă pînă în Gara de Nord valizele protagonistei. Cîtă vreme valiza a stat într-un colț de vagon, totul a fost minunat, mai ales că pînă la gara din Baia Mare, omul își scosese sufletul, cărînd-o. Dar crezînd că-s lucrurile Ioanei puse de-a-valma, ca la întoarcere, a cărat valiza care-l dezechilibrase, mergînd într-o parte, ca Turnul din Pisa. A gîfîit, dar s-a consolat că de la Gara de Nord pînă la casa solistei lui, n-o să-i iasă sufletul prin pălărie. Un lung șuierat a anunțat intrarea pe peronul gării și toată lumea s-a postat pe culoare, numai organizatorul a rămas la urmă, ca să se descurce mai ușor cu valizele acelea, care se umpluseră cu miezul pămîntului. Cînd a fost clipa coborîrii, organizatorul a pus piciorul neatent pe prima treaptă, trăgînd din răsputeri... valizele, care, hop ! cad de la înălțime, și, spărgîndu-se fundul valizei, toată grămada de cărbuni se risipește pe pavajul peronului. Cei din ansamblu izbucnesc în rîs, în vreme ce organizatorul întins pe peron privește uimit „metamorfoza toaletelor", pe care se obligase să le ducă. Simțea că plesnește de ciudă și nimeni nu-l înțelegea. Toți credeau că-i vorba de neîndemînarea lui.

— M-ai luat de prost, coană Ioană, dar de azi încolo nu mai merg cu dumneata. Să-ți duci singură bagajul ăsta afurisit ! Nu mai înghit bătaia dumitale de joc !...

Rîsetele s-au înteţit, furia lui era fără sorţi de potolire, şi Ioana, mai tîrziu cînd împărţea prietenilor acele flori de mină, mai rîdea cu poftă de cele petrecute cu amabilitatea acelui organizator.

Într-o primăvară, cu ani în urmă, Ioana s-a gîndit c-ar fi nimerit să dea o fugă cu maşina pînă la Craiova, la mormintele părinţilor. Maşina era oarecum nouă şi nu avea griji la drum cu ea. Şi într-adevăr, după cîteva ore de drum a ajuns în cartierul copilăriei, pe strada Sineasca. Vestea c-a sosit Jana lui nea Braia s-a întins repede şi toate figurile din trecut s-au adunat s-o vadă pe fata care cînta frumos. O bătrînică, pe care Ioana a recunoscut-o cu toţi anii, care şterg urmele frumuseţii, s-a uitat îndelung la fata lui Braia. Nu se îndoia că-i găsise toate trăsăturile copilăriei. O privea şi nu zicea nimic, de parcă o apăsa bătrîneţea. Apoi, ca din senin, s-a apropiat de maşină, iscodind-o cu privirile ei voalate. S-a întors spre Jana lor : „Maică, şi pe asta, tu o mîi ?..."

Anii trec şi noi ne ţinem după ei. Dealtfel, n-avem altă posibilitate de a-i evita. Şi nici interes, că anii vin cu un braţ de bucurii, pe care ar fi fost păcat să nu le primim în suflet. Ioana e de acord şi dintr-un sertar scoate o medalie festivă, o medalie pe care scrie că Clubul sportiv „Rapid" a împlinit 60 de ani de existenţă.

— Am făcut parte dintr-un comitet al clubului.

— Deci rapidistă !

— Da, și urmăresc activitatea clubului îndeaproape. Acum o duce mai greu, dar nu-i nimic. Își revine. Mulți am fost, la viața noastră, la ananghie și apoi... Suporterii nu-l părăsesc la clipele grele, și eu sînt un suporter. Uite, de-aici, din baston, tot sînt cu băieții de peste pod. Cînd m-o ține pasul mă duc pînă acolo să-i văd, luptînd pe iarba verde... Să-i încurajez. Mă duc precis...

Și, vorbind despre sport, mi-o aduc aminte pe Ioana, în urmă cu un timp, cînd străbătea Bucureștiul, în viteza motocicletei ei, salutîndu-ne din mers, cu semne izbucnite din mînă, care toate spuneau, în felul ei : „mai treceți pe la mine !"

14. * * *

„Stau în pragul toamnelor
Cu cîntecele mele...
Am crescut sub cerul lor,
Am rîs și-am plîns cu ele".

(Cîntecele mele...)

Firele nevăzute ale unei activități pline, absorbante, nu puteau fi tăiate de nici o sabie a tăcerii. Timpul dintre două turnee era atît de scurt, că aproape nu se mai desfăceau geamantanele. În poșetă, spațiul principal îl ocupa „Mersul trenurilor", iar soțul făcea naveta dintre casă și gară, cu siguranța unui ceferist.

— Bine-ai venit nevastă !

— Bine te-am găsit bărbate, dar trebuie să plec.

— Atunci drum bun, nevastă !

— Rămîi cu bine, bărbate !

Ca-n scheciurile jucate cîndva în pauzele de la cinematograf. Într-un popas pe care-l spera mai lung, un telefon i-a tulburat planurile conjugale, făcînd-o să reia refrenul veșnicului călător.

— Rămîi cu bine, bărbate !

— Drum bun, nevastă !

Trenul a luat-o din Gara de Nord și a pornit spre Caransebeș. Aici era punctul de plecare, aici o aștepta orchestra Sfatului popular cu care va străbate satele și orașele din împrejurimi. Cînd a sosit în Caransebeș, Ioana a

trecut direct la repetiție. Băieții din orchestră erau tineri, nu destul de rodați pentru un spectacol mai lung, și care întotdeauna avea atîtea reveniri în scenă cerute de public. Bisurile se fac dintr-un „buget“ aparte al solistei și dacă instrumentiștii, și în special dirijorul, nu sînt pregătiți, „chixul“ face încurcăturile pe care le seamănă intrigantul din piesa de proză. Și într-un spectacol de cîntece vesele și romanțe nu e nevoie de fisuri, nici măcar dramatice. Din motive economice, deplasările se făceau cu un autobuz, ce pleca în după amiaza zilei și care trebuia să se întoarcă înainte de miezul nopții. Numărul obligatoriu de ore intrase în conștiința tuturor, după cum contabilitatea intrase în elanul artei. Dacă la cererea spectatorilor, solistul îmbătat de aplauze nu se dezlipea de scenă și mai cînta, autobuzul, pe drumul de întoarcere, grăbea prin noapte ca o jivină de fier. Misiunea celor de pe scenă trecea ca un act nescris, în mîinile șoferului, care în timpul spectacolului a stat în sală și a rîs, a cîntat, a aplaudat. Și acum ?... Ca un viteaz din povestirile lui Ispirescu, se instalează apoi la volanul mașinii, și cu ochii duși de-a lungul farurilor, despică șoseaua, în vreme ce artiștii dormitează liniștiți. Doar șoferul, ca un Argus cu carnet de conducere își duce herghelia din motor, fluierîndu-le, spre domesticire... *„tot pe drum, pe drum, pe drum și la mîndra nicidecum !“*

Un final de spectacol la Orșova.

Noaptea tîrziu, dar nu încă miez de noapte.

„Gata !... La mașină !“

Fiecare membru al ansamblului şi-a ocupat locul în autobuz. Ioana, în banca întîi, mai aproape de şofer: „Ai grijă, că-i noapte fără lună..." Şoferul i-a zîmbit, cu aer ultra profesionist. Închizînd ochii, a zis „las' pe mine!" Şi-au pornit pe drumul cunoscut, spre Caransebeş. Autobuzul scîrţîia din încheieturi, şoseaua bună, farurile tăiau noaptea în fîşii. Toată lumea din maşină dormita, obişnuită fiind cu „cîntecul nocturn" al autobuzului. Clipa, acea clipă, care plutea undeva în eter, mergea probabil cu viteza cailor din motor. Departe, zăpăcită de faruri, o căprioară s-a oprit în mijlocul şoselei. „Claxonează-o!", i-a spus Ioana. „Nu, că se apără singurică... Uite cum fuge!" „Ce-i veni să ne iasă în drum?" „Iubeşte muzica populară..." Liniştea a cuprins tot spaţiul: şi maşină, şi pădure, şi munţii din zare. Oboseala a pus voal de mătase peste genele celor ce-au dus azi bucurie celor din Orşova, mîine în alt oraş, poimîine în altă parte şi aşa mereu, în fiecare seară...

Ce linişte binefăcătoare... „Clipa" nu era departe... La o cotitură de şosea, unde era un şanţ mai scobit ca să apere asfaltul de ape... Se putea număra... Repede, ca să poţi ţine pasul celor peste optzeci de kilometri pe oră. Unu... doi... trei... patru... Roata a ieşit de pe şosea. Parcă cineva a ţipat... Maşina s-a zvîrcolit cu toţi cei optzeci de cai ai ei... Cine plînge?... Cine ţipă?... Ce spaime i-au prins pe aceşti oameni ce duc veselia din loc în loc?... Un ocean de linişte, apoi parcă un glas cîntă tărăgănat... *„ciobănaş cu trei sute de oi..."*

Cînd Ioana a deschis ochii, a văzut mirată că e într-o cameră de spital. Totul era alb... A intrat doctorul.

— Cum vă simţiţi doamnă?

— Ce s-a-ntîmplat ?... Un accident ?
— Da... dar fără urmări tragice.
— Au scăpat toți ?
— Toți.
— Vor mai cînta ?
— Da.
— Și eu ?
— Sigur !... O să vă însănătoșiți... și totul va fi bine. Doriți ceva ?
— Da... O țigară !
— Asta nu se prea poate...
— Dacă vrei să mă fac bine, dă-mi o țigară.

*
* *

La spital, Ioana a depănat un caier de timp, în care a trecut cu cazna din pat pe scaun, de pe scaun a mers binișor pînă la fereastră, dar sprijinită în cîrje și, în cele din urmă a venit acasă, zîmbind și sprijinită în baston.

Începuse să se simtă mai bine, repeta cu pianul, îmbogățea repertoriul, făcea noi imprimări la Radio, și atît. Între timp, pe adresa Radioteleviziunii soseau numeroase scrisori, în care o întrebare devenise un leit-motiv : „E adevărat că Ioana Radu, în urma accidentului, a rămas fără picioare ?" Redactorul emisiunii folclorice a insistat pe lîngă Ioana, dar ea a refuzat orice propunere, că nu era de acord cu acest gen de vizionări, bun pentru Marlene Dietrich și nu pentru o cîntăreață. Într-o zi a sosit la ea acasă actorul Miluță Gheorghiu. Cu vervă, improvizînd o scenetă à la Coana Chirița, i-a spus :

— Gata convalescența, coană Ioană. Iaca, eu am vinit pi tren, tocmai de la Ieși, că sîntem programați laolaltă,

colo pi şentru şi-am vinit să ti iau. Pi jos, pi sus, cum vrei mata. Stăm o lecuţă pi scenă şi-apoi fiştecare şi duşe unde-l poartă treaba.

— E greu, nene Miluţă.

— Ci greu, că doar nu ti duc la horă. Intru eu pi şenă, Chiriţoaia, şi ti prizint pi mata, făptură întreagă şi nevătămată. Intri mata mai di vreme, te sprijini di pian, le cînţi două romanţe şi gata cu tîrgu'. Îi bine ?

— Numai să fie-aşa, nene Miluţă.

— Las' pi mini !

La primul concert al Radioteleviziunii, Ioana a apărut aşa cum a spus Miluţă Gheorghiu şi totul a decurs după program, doar că în loc de trei melodii a cîntat patrusprezece. A fost mult, lung şi mai ales obositor. Nu i-a fost simplu să stea atîta vreme în picioare, rezemată de pian. Dar cum spectatorii o găsiseră în scenă, iar plecarea s-a petrecut pe întuneric, zvonurile şi întrebările au persistat, pînă cînd cei de la Televiziune i-au făcut un recital, Ioana aşezată fiind pe un fotoliu, picior peste picior, ca astfel să înlăture orice dubiu şi întrebări. Toate ar fi fost bune dacă operatorul ar fi cunoscut acest „amănunt esenţial" şi n-ar fi potrivit aparatul de filmare, ca solista să apară numai pînă la... genunchi. Văzută pe micul ecran, atît cît trebuia ca zvonul să fie întărit, telefoanele şi scrisorile au devenit şi mai frecvente : „De ce ne păcăliţi ?", „Pe cine vreţi să păcăliţi ?" şi aşa mai departe. Ca să se pună capăt acestei perturbaţii, Televiziunea a făcut o nouă filmare, de data aceasta într-un cadru deschis, cu perechi de tineri care se plimbau pe-o alee într-un parc, în jurul unei bănci pe care stătea la vedere, întreagă : Ioana Radu.

Semnele curiozității au scăzut, în schimb cele ale dragostei pentru marea interpretă au crescut. Viața cîntecului și-a continuat drumul, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic... Ioana a avut curajul de-a escalada acele zile grele, cînd incertitudinile o făceau să i se pară că drumul ei artistic se va opri aici. Dar mi-am adus aminte, mi-a mărturisit ea, că în vremea războiului cîntam în spitale pentru răniți... Într-o zi, cînd îmi așteptam rîndul, văd că se apropie de mine, George Enescu urmat de Grigoraș Dinicu. Mă uitam la el, cum te uiți la soare... Avea vioara sub braț, gata să intre-n sala cu răniți. Grigoraș îi spune : „Stimate maestre, ea e fata..." Enescu îmi întinde mîna : „Glasul dumitale face minuni, pe care le doresc și viorii mele... Soldații te-așteaptă cu nerăbdare... Le-ai pătruns inimile... Asta înseamnă talent !" Tot acest cîntec, care a dat curaj în război celor răniți, i-a dat și ei, atunci cînd pe patul de spital nu mai vedea înainte decît bezna unor nopți fără sfîrșit...

Cîntecul, leac sufletesc, toiag de drum...

15. * * *

„Se-aur pîraiele cum curg
în pacea palidei lumine,
se umple valea de amurg,
iar eu mă duc,
gîndind la tine...“.

Cînd Ioana a auzit că Mariei Tănase îi e din zi în zi mai rău, s-a hotărît, aşa cum putea, sprijinită în baston, să se ducă la spital. Trebuia s-o vadă pe Maria şi să stea, cît de puţin, cu ea. Era trecut de mijlocul lunii iunie, într-o zi frumoasă a anului '63, cînd Ioana, ajutată de baston, s-a hotărît să-i facă vizita de mult proiectată. Voia s-o vadă pe Maria şi s-o încurajeze, să-i spună că şi ea a fost internată în spital, şi că a avut momente cînd a crezut că totul s-a sfîrşit, şi iată acum merge, mai cîntă, visează, speră... Vorbe înşirate în gînd pentru clipa întîlnirii cu Maria, minunata ei Maria, pe care toată viaţa „a copiat-o“ cu ochii, cu urechea. I-a fost model neştiut de la care „fura“ şi mersul, şi zîmbetul, şi cum stă la masă, şi cum răsuceşte microfonul, că tot ce făcea Maria era o artă, bună de învăţat. Suferinţele Ioanei, după accidentul acela, păreau undeva estompate. Primise şi propunerea orchestrei populare din Baia Mare să cînte cu ea într-un turneu mai lung, fapt ce-i împrospăta curajul. Toate acestea îi vor fi argumente faţă de suferinţa Mariei.

Ioana a ajuns la spital. Pe hol și în camera de așteptare erau o parte din prietenii de-o viață. Pictorul Corneliu Baba cu soția sa, sculptorița Florica Hociung, sculptorul Ion Anghel, cîteva tinere, eleve. De ce oare Maria s-a înconjurat din totdeauna cu acești stăpîni ai penelului, cei care pe-o pînză și cu un pumn de culori fac însemnele noastre de nemurire ? Dorința aceasta a Mariei a fost în orice a făcut, în muncă, în prezența de fiecare zi, în relațiile cu oamenii, în prietenii. Ioana a admirat-o pentru această deosebită cheltuială sufletească, pe care ea, Jana cea de altădată, din timiditate, nu a putut niciodată s-o facă. Nu-i spunea mereu, Maria : „Tu, Ioană ești o mare artistă, dar cînd te iau de la microfon, rămîi fata din strada Sineasca“. Ioana a intrat în camera de suferință a Mariei. Erau față-n față... Două grăunțe ale cîntecului românesc, două grăunțe puternice, care dădeau roade în toate anotimpurile, care trăgeau seva din miezul acestui pămînt mioritic, cu slove tocite în prispa bunilor coborîți de mult, sub înveliș de lut și de romantice frunze de aramă. Două grăunțe, care purtau povara unor socluri, pe care vor sta ele, ducînd sclipirea zeiască a unui izvor de cîntec, mai puternic decît Dunărea lui Ivanovici.

— Cîntecul spus frumos, a glăsuit Maria, e leac, Ioano. Și tu, multe inimi ai lecuit. Cu ce te-o fi-nțărcat ?

— Cu mireasma furată din leagănul tău, că tu veniși 'naintea mea pe lume.

— Am venit mai 'nainte, dar iată că și plec mai devreme.

— Nu te grăbi, Mărie, că e mare nevoie de tine.

— Cine are ?

— Cin' te-a născocit. Neamul ăsta de cîntă din frunză, și face din grîu, trandafir.

— Spui vorbe frumoase, dar ca mîine o să mă uite lumea.

— Ei da, că-s Mării pe lume, ca scaieții-n cîmpie. Vezi de treabă... Fă-te bine și hai la muncă.

— Văd că ai curaj Ioană... De unde-l ai ?

— Drept să-ți spun, tot de la tine.

— Da' hazu' de unde-l ai ?

— Tot de la tine !

— Atunci ne-asemănăm. Sîntem pe-un deal amîndouă...

— Eu aș vrea să-ți fiu alături.

— Ai uitat că ne-a făcut emerite într-o zi ? Oamenii nu ne separă. Sîntem una colo, alta dincolo, cîntăm fiecare pe alt petic de loc, dar în mintea omului sîntem laolaltă. Am cîntat și-om mai cînta ! Vrei ?

— Cum să nu vreau ?... Te urmez, ca floarea soarelui după soare. Dar iată, nu mai ține cîntarea... Merg în baston.

— Dă-l încolo de baston. Găsiși pricina... Dar Edith Piaf cum a cîntat cu picioarele în ghips ? Și ce, n-a avut succes ? A avut mai al naibii ! Cum ies din spital, facem un turneu împreună și scriu mare pe afiș :

„IOANA RADU și MARIA TĂNASE"

— Chiar prima pe afiș nu ține, dar un turneu împreună e ca roua pe floare.

Și gîndul unui turneu i-a dat curajul de care avea nevoie în acele clipe conștiente că boala nu a iertat pe nimeni, că nu o va ocoli nici pe ea, oricîte doine și bocete i-ar cînta. Cîntecul tămăduiește bolile sufletești, cu răul venit din noi, dar pe cele din afară, cu miez de cucută intrate viclean în carnea noastră, nu le poate birui cîntecul cules

din inimi și pentru inimi. A doua zi, Ioana și-a înfrînt teama și a plecat în turneu, după ce a făgăduit Mariei că la întoarcere vor pleca împreună. Peste trei zile, în toiul turneului, într-o sîmbătă, 22 iunie 1963, la ora 14 și 10 minute, Maria și-a trimis cîntecele în Cîmpiile Elizee, s-o aștepte acolo, că niciunde n-ar fi putut fi fără ele.

În seara aceea, la spectacolul din nordul țării, Ioana a cîntat, cu lacrimi pe față, cu o tristețe fără margini...

„Cît te-am iubit nu o pot spune
la orișicare pe acest pămînt,
căci o iubirea-atît de mare
nu se uită pînă la mormînt..."

Lăcrimau actorii, îngrămădiți în culise s-o poată auzi pe aceea care ducea povara acestei despărțiri, lăcrimau spectatorii în sală, anunțați de Ioana, că neegalata Maria Tănase, împărăteasa izvoarelor de cîntece vesele și triste, nu va mai plînge niciodată. De aceea plînge ea acum... „De aceea plîngem noi acum...", a mai adăugat ea, cînd a pornit să-și cînte romanța..

„Cum s-a sfîrșit această soartă
nu o pot spune, n-o pot ști..."

Și dusă de vreme, și dusă de viață, Ioana a mers mai departe în pas cu cîntecul ; și dus de vreme, și dus de viață, cîntecul a mers mai departe, în pas cu Ioana. Înc-un spectacol, înc-un tribut al pasiunii pentru romanță, pentru tîlcul versului și viersului fără tihnă, fără răsuflare, fără moarte.

Şi rupîndu-se aţa vieţii, cîntecele au înnodat-o şi mai tare...

„Mărie şi Mărioară... ia un par de mă omoară !" „Uite dealu', uite via, unde-o iubeam pe Măria", „Mărioară de la Gorj" „Mărioară viaţă-amară..."

Cîntecele Ioanei nu au lăsat „cortina" să cadă decît în închipuirea oamenilor, căci glasul fetei, a aceleia care fusese cîndva Eugenia Braia, fata care fluiera, că-i spuneau fraţii „Taci tu !... Cînţi prost !"..., glasul acela cu arcuş dumnezeiesc a cutreerat potecile ţării, pînă în satele cele mai pitite în munţi şi văi.

16. * * *

*„Am strîns toamnă după toamnă
şi-acum dorul mă îndeamnă,
furişat în inimioară,
să schimb toamna-n primăvară...“.*

O primăvară teoretică... Poţi avea toate grădinile lui april, fără cei douăzeci şi ceva de ani, primăvara nu-i primăvară. E-o constatare veche, de pe vremea cînd Heloisa îl iubea pe Abelard, Dante pe Beatrice, Tristan pe Isolda, Romeo pe Julieta, contesa Walewska pe Napoleon şi Veronica Micle pe Hyperion.

Ziua în care Ioana ne-a spus nouă, prietenilor, că nu va mai cînta, a fost un prilej de amuzament, de vorbe cu haz şi de certitudini în îndoieli (ca să ne jucăm cu vorbele). Nimeni nu-i putea crede mărturisirea, atîta vreme cît glasul avea aceleaşi unduiri de violoncel şi patosul exprimării căpătase o nuanţă a vîrstei şi a suferinţei, abia alungate.

Dar Ioana era hotărîtă şi, ca urmare, a solicitat un spectacol de „adio“, un tandru rămas bun de la scenă şi de la public. Cei care puteau aproba o asemenea cerere i-au oferit, pentru „adio“, trei spectacole în oraşele Timişoara, Arad şi Cluj. Ca să dea o solemnitate acestei „despărţiri“, ea îşi făcuse toalete alese pentru scenele elegante şi rodate în materie de teatru, din oraşe cu tradiţie artistică. Socotelile Ioanei ar fi fost bune, dacă după primele zile de cînd

afişele apăruseră în oraş, cererea de bilete n-ar fi depăşit numărul de scaune. Cercetînd, s-a ajuns la concluzia că trebuie cîte două spectacole în fiecare oraş. Şi atunci s-a difuzat ştirea că Ioana Radu va da două concerte „în oraşul nostru". Dar după alte şapte zile, s-a văzut că nici această soluţie nu rezolvă cererile de locuri, şi, după consultări locale, s-a hotărît ca spectacolele să aibă loc pe stadion. O manifestaţie de simpatie, care ar fi trebuit să-i înfrîngă hotărîrea despărţirii, dar Ioana era convinsă că frumuseţea glasului se alterase, că zilele ce-i vin 'nainte vor fi grele, că în cinstea anilor de frumuseţe, nu se poate face altceva decît să meargă pe poteca resemnării. „Şi-apoi, obişnuia ea să spună, facem loc cîntăreţelor ce vin din urmă". Atunci şi-a pus la bătaie „coroana" ei imaginară, cinstind o îndeletnicire artizanală, cum n-o mai făcuse nimeni pînă la ea. Îşi părăsea uneltele unei dragoste unice, chiar dacă ştia că într-o zi va spune încet, pentru ea : „de am greşit, îţi cer iertare...". Romanţele, versurile lor, au mărturisiri de viaţă, ce se întorc în clipele de răscruce, de aceea romanţa nu-i efemeră, nu-i juvenilă, căci prin vers şi-a stabilit o identitate matură, mesteceni la tîmple şi o nostalgie în lacrima ce nu totdeauna iese de sub pleoape. Astăzi, aceste atribute au ieşit din sfera romanţei şi cei care îi hotăresc destinul i-au păstrat numele, deşi se cîntă... tangouri ! Şi Ioana m-a întrebat : „Nu observă nimeni, că interpreţii şi ascultătorii fac apel tot la romanţele din trecut ? Ce se cîntă din romanţele noi ?" Şi gîndindu-mă o clipă i-am răspuns : *Te-aştept pe-acelaşi drum...* „Dar ce, asta-i o romanţă nouă ?" „Nu, e veche, dar se păstrează ca nouă !"

Spectacolele „de adio" s-au bucurat de mare succes. Ecourile lor au ajuns pînă în capitală, unde Ioana a fost

solicitată să le repete, dar după ultimul concert dat la Cluj, ea lăsase definitiv „cortina" propriul ei cîntec. „Noroc că m-am născut pe vremea imprimărilor, pe vremea discurilor, pe vremea filmului, altfel zestrea mea s-ar fi risipit, ca apa pe gîrlă", a spus Ioana, „Acum rămîne totul: ce-i al meu, plus ce mai pune tehnica..." Și de-aici și-a înfășat cîntecul într-o maramă, l-a înconjurat ca-n Alimori, într-o roată de foc și s-a împrejmuit de tăcere și de prieteni. Mulțumită Radioului și Televiziunii, Ioana Radu există, trăiește în strălucirea cîntecului ei, sub nostalgia romanței, care a postat-o între azi și mîine, între clipa care zboară și eternitatea care-i scrijilește numele pe Poarta Sărutului, alături de-al marelui cioplitor. „Nu mai cînt că sînt bătrînă" — spunea, și ea era departe de acest beteșug al vieții, căci pînzele corabiei ei erau încă duse de vîntul dulce al unei primăveri.

Și pentru că potecile romanței îi ieșeau în cale, cînd a fost chemată în cetatea Crizantemei de Aur, unde gingășia florii ținea piept umbrelor aruncate de turnul Chindiei, Ioana a venit. Aici, prezentă în fiecare noembrie, a slujit cu credință romanța, ascultînd-o cum venea spre ea, prin glasurile tinere, buchete din toată țara, acele romanțe care-i cuprindeau tinerețea și visele celor nici douăzeci de ani. Pe-atunci cînta romanțe luate din bătrîni, apoi s-au compus romanțe pentru ea, pentru glasul ei, pentru interpretarea ei, unică apariție în această constelație, unde se ascultă cu inima și se plînge fără lacrimi.

La Tîrgoviște a fost atentă cum se cîntă, a îndrumat cum să se cînte, a dialogat îndelung cu poeții și compozitorii, a încurajat pe cei care se străduiau. Pe fetele care doreau să îmbrățișeze arta cîntului, făcînd-o meșteșug, le învăța cum să se prezinte, cum să se îmbrace, cum să-și

aleagă repertoriul, cum să topească distanța dintre ele și omul care le ascultă, cum să trateze cîntecul, căruia, ca și trandafirului, îi trebuie zilnic, apă proaspătă-n pahar. „Cît am reușit, nu știu... Dar și azi, de ani de zile vin la mine acasă fete să-mi ceară sfatul, să-mi caute vorba... Mă revăd în toate, le înțeleg nerăbdarea. Televiziunea e o mare minune, că deși e mic e ecranul, le cuprinde mai pe toate... Urați-mi noroc, doamnă îmi spune cîte una, gata să se înfățișeze aparatului de filmat. Eu îi spun noroc, dar în sinea mea îi doresc să ajungă s-o caute creatorul de romanțe, să aibă nevoie de glasul ei, să ajute lansarea unei romanțe, să îmbogățească scrinul acestui cîntec și nu să umble în lada amintirii, de unde ia melodii de pe vremea cînd era bunica, fată“. Și, venind vorba despre nașterea unor romanțe, Ioana susține că niciodată ea n-a atins cota la care a ajuns în ultimii patruzeci de ani, cînd un mănunchi de făurari au cizelat lucrări unice. Și i-am cerut exemple...

17. * * *

„Mi-am zis :
Voi scrie trei romanțe...
Dar azi, din aurul de-alt' dată
Și din carminul de pe buze,
Nu mi-a rămas decît o pată —
O pată verde, ce m-apasă ca și o piatră funerară
Sub care dorm, ca-n trei sicriuri,
Trei stinse-acorduri de chitară !...“

(Romanța celor trei romanțe)

Am cerut ajutorul (fără de preț), al incomparabilul poet Ion Minulescu, fiindcă sînt tentat să subintitulez acest capitol : Povestea celor trei romanțe. Trei lucrări, care-au prins aripi cît Ceahlăul, fiindcă ele au colindat țara, de altfel ca orice melodie căreia Ioana i-a dat scutec, glasul ei. Am ales trei romanțe, care în ani nu și-au pierdut clorofila, păstrîndu-se copaci ai genului. Dacă cele trei romanțe ale poetului „dorm, ca-n trei sicriuri“, romanțele pomenite aici au înfrînt vremea, păstrîndu-și vii „acordurile de chitară“. Prima din cele trei se intitulează... Îi voi spune titlul la urmă și pentru mica ei istorioară fac apel la memoria Ioanei, fiindcă romanța acesta s-a născut în anul '944. Cam mult de-atunci, mai ales c-au fost ani intenși de căutări, de răscoliri, de lupte scrîșnite pe portativul acestori nașteri cu destule dureri.

— Sînt 42 de ani de-atunci, Ioană. Îți mai amintești întîmplarea aceea, cu pretenții de destin ?

— Îmi amintesc... cum să nu-mi amintesc ?... Abia se terminase războiul de-o lună de zile. O vecină care mai

avea grijă de căţeaua mea, (o căţea care merită un capitol, în această carte) m-a rugat să-i ajut o rudă, un muzicant, sau cum spunea ea, un compozitor, care a scris... o romanţă! Chiar că-n foamea aia o şi nimerise. Romanţă ne trebuia. S-o refuz, mi-era că se răzbună pe cîine, să n-o refuz mă încărcam cu ce nu aveam nevoie. Şi-o întreb : Cum se numeşte cîntecul ?... Păi, să vezi că nu are versuri şi te roagă pe mata... Am înţeles !... Scăpasem !... De ce nu s-a dus la... — Pentru versuri ? mă întreabă vecina. A fost la vreo doi poeţi de-ăştia de muzică şi i-au cerut multe parale. Milioane !... (În anul acela era inflaţie. Totul se cumpăra pe milioane.)

Ioana o privea şi căuta gîndul salvator.

— Da ?... Dar ia spune, la Harry Negrin a fost ?

— Mi-a spuse el la cine-a fost, dar parcă numele ăsta nu l-am auzit, i-a replicat vecina.

— Bine, îi spune Ioana. Să se ducă, în numele meu, şi să-i spună că-l rog să-i facă versuri frumoase, altfel îl blestem... Ştie el c-am gură rea.

Zîmbetul vecinei i-a arătat pe loc, că n-o crede bună de răutăţi.

— De-aici, ştii tu mai bine ce s-a petrecut cu minunatul Aurel Maxini, că n-o să-i uit numele niciodată.

Mărturisirea Ioanei cu aură de nostalgie, care-i contrazice totdeauna gura pornită să „spună“, dar noroc că are o inimă cît un hambar, m-a întors şi pe mine în anii tinereţii. Eram redactor-debutant la „Jurnalul de dimineaţă“ al lui Teodorescu-Branişte şi într-o după amiază toridă, cînd eram de serviciu la redacţia pustie, apare un cetăţean fără vîrstă, îmbrăcat ultima expresie a modestiei, purtînd sub braţ o vioară îmbrăcată într-o cîrpă. Nu-l uit, că nu

se poate uita... La vremea aceea ziarul făcea liste de ajutorare şi văzîndu-l eram gata să-l înscriu pe-o hîrtie avută la îndemînă. M-a privit timid...

— Cum vă cheamă ?

— Aurel Maxini.

— Din Bucureşti ?

— Deocamdată...

— Dar de unde vii ?

— Din lagăr...

Pauză.

— Cu ce vă pot ajuta ?

— Să-mi spuneţi cum îl pot găsi pe...

— Eu sînt.

— M-a trimis la dvs. doamna Ioana Radu... Eu sînt muzicant, viorist şi pianist... Am compus o romanţă... dar n-am versuri, că pe la cine m-am dus... ştiţi dvs. fără bani... nu se poate face nimic.

Ca să escaladez momentul jenant am încercat o glumă.

— Ba se poate ! Două lucruri se pot face fără bani... Foame şi datorii.

— Dar versuri ?

— Vom face şi versuri... fără bani. Ai scris linia melodică ?... Lasă-mi-o şi vino peste patru zile.

Bucuria unei eventuale împliniri i-a înflorit faţa. Mi-a zîmbit şi mi-a mulţumit mai mult decît trebuia, amănunt pe care nu l-am înţeles la tinereţea mea, cînd nu vedeam că bucuria izvora dintr-o adîncă amărăciune. Peste trei zile l-a adus nerăbdarea şi s-a scuzat că n-a mai aşteptat încă o zi, dar... I-am înmînat versurile şi mi-a spus că se duce la localul unde cîntă Ioana, că i-a promis c-o să-i asculte romanţa. I-am urat noroc şi c-o strîngere de mînă ne-am despărţit, parcă pentru totdeauna... Pe masa mea de lucru

rămăsese o copie a versurilor. Le-am citit în gînd, dar parcă le auzeam, fiindcă şi gîndul are glas... *„Te-aştept pe-acelaşi drum de altădat' / ca tu să înţelegi că n-am uitat... / şi caut urma visului pierdut...“*

— În toamna asta se împlinesc...

— Destinul romanţei s-a împlinit şi putem spune că pe amîndoi ne-a răsplătit.

— Să nu încheiem conversaţia...

— Toate romanţele le port în agenda inimii. Dar *Am început să-mbătrînesc* a lui Mălineanu, mă frige.

— Pe toţi.

— Băiatul acesta nu greşeşte.

— Scrie după legile firii. Nu scrie, ca să scrie.

— Din pricina aceasta o cînt, plîngînd.

Şi, mai departe mi-a vorbit despre apariţia ei pe scena Teatrului de Revistă în spectacolul lui Jack Fulga şi H. Mălineanu : „Între noi, femeile“. Deşi în anul '59 experienţa era bine ancorată în bugetul sufletesc al Ioanei, emoţiile erau încă demolante. Fiecare apariţie în faţa spectatorilor era un impact aproape vizibil, dar „neaşteptat la o asemenea personalitate“ — cum spunea Mălineanu —, căreia la primele repetiţii i-a prezentat romanţa *„Am început să-mbătrînesc.../ Am cam uitat că anii zboară, / Vremea în loc n-o poţi opri...“* La o piesă nouă, curiozitatea scoate actorii din cabine şi-i adună în jurul pianului. Ei hotăresc dacă o scriitură e bună sau rea, deşi dacă nu-i aparţine ca rol, greu să convingi la o vorbă bună. Dar, dacă aşa e obiceiul de mai-nainte de Shakespeare... Baletul, pe lîngă pian, actorii mai spre fereastră ca să poată fuma, pe-un fotoliu în rîndul întîi, Maria Tănase.

— Ia cîntă, Ioano, s-aud și eu romanța, o îndeamnă Maria.

Ioana, cu hîrtia în mînă, atacă la îndemnul pianului și al compozitorului. Cînd a atins capul de refren, împrejur s-a stins orice șoaptă — și pînă la sfîrșit totul s-a petrecut într-o tăcută admirație.

— Bravo Ioană !... Admirabilă romanță ! i-a spus Maria.

— Îți place ?... Nu vrei s-o cînți în locul meu? a replicat Ioana.

— N-aș „spune"-o mai bine ca tine și-apoi eu nu cînt pe toate drumurile *Bătrînețe, haine grele* ?

— Tu cînți „bătrînețea" tuturor, nu bătrînețea ta.

— Eu nu mă dau bătută ca tine. De la șaptezeci de ani încolo o să mă declar... bătrînă.

Maria Tănase nu a împlinit cincizeci de ani, niciodată...

Ioana și-a continuat repetițiile în admirația celor de față, fără să bănuiască cît drum va face în vreme acest „am început să-mbătrînesc".

— Au trecut mulți ani de-atunci, dar nu pot să uit cît am tremurat.

— Cît ai tremurat ?

— Treisuteșaizeci și cinci de seri pe an.

— Pînă te-ai obișnuit !

— Nu, pînă l-a scos de pe afiș.

— De ce ai trac ?

— Fiindcă-l iubesc... În dragoste nu tremuri de te ia...?

Tonicul glumelor Ioanei m-a făcut să trec la o altă romanță, în care eroina acestor povestiri discuta cu creatorii de cîntece lirice, scrise anume pentru ea. Într-o seară, la o cafea, în jurul mesei unde Ioana primește cu suflet de gazdă mare, se discuta de formele inovatoare ale romanței, forme care întîrziau să vină. Musafirii ei, nume și figuri

cunoscute ale muzicii uşoare : Aurel Giroveanu, Florentin Delmar, Aurel Felea. Propunerile lui Giroveanu se concretizau la pian, că spunea el, pianul face parte din tăria argumentelor lui. A cîntat cîteva intenţii, capete de refren la care Ioana nu s-a arătat gata să îmbrăţişeze vreuna.

— Nu-ţi place nimic, observă Giroveanu. Ai ajuns spaima compozitorilor.

— Dar şi voi spaima cîntăreţelor.

Amuzamentul a fost mare, fiindcă nimeni nu credea că nu e în măsură să găsească cuiul de care să se agaţe inima romantică a Ioanei. Şi, din vorbă în vorbă, au ajuns la Strauss, la vals şi la cîntul înrudit cu romanţa.

— Bine — a conchis Aurel Giroveanu — o să-ţi scriu o romanţă combinată c-un vals de Johann Strauss.

— Măi băiete, dacă tot le combini, atunci ia-l pe Ivanovici, că tot i-am iubit „barca“ lui pe valurile Dunării noastre.

Privirile celor din jurul mesei s-au îndreptat către zîmbetul Ioanei, care simţea c-a spus ce trebuia pentru o altfel de romanţă. Peste două săptămîni repeta, cu Giroveanu la pian, „şi în chioşc fanfara cînta“.

Poveştile romanţelor ar putea să continue, fiindcă unele se abat de la simpla prezentare a compozitorului care-şi propune lucrarea. Ionel Băjescu-Oardă, actor, cîntăreţ şi compozitor înzestrat de ursitoarele genului, i-a adus Ioanei o romanţă încîntătoare, pe care i-a fredonat-o, la o masă, în localul unde cînta interpreta. Oardă, fiind şi actor, avea toate argumentele edulcorate pentru a convinge.

— Cum se numeşte romanţa, omule ?

— Trubadurul.

— Cam asta sîntem toți, dar cu ce agăți inima ascultătorului ?

În loc de răspuns, Băjescu a reluat firul melodic... *„De-aș fi vîntul cu miresme parfumate, / Ce hoțiș se furișează c-un fior...“* Și a dus pînă la capăt versurile cu aromele poetului Mircea Rălescu. La sfîrșit, văzînd-o pe Ioana tăcută, a întrebat-o :

— Nu-ți place !

— Ba-mi place foarte mult, dar nu e pentru mine.

— Nu ?.... Atunci pentru cine ?

— Pentru Maria Tănase.

— Dar ce, are Maria mai mult glas ca dumneata ?

— Nu, dar pentru romanța asta, pentru versul ei, Maria are alte unelte.

Și dumitale asta-ți trebuie ! Ascultă-mă, că nu-ți vreau răul !

Ionel Băjescu-Oardă, neconvins, a dus romanța Mariei, care bine înțeles l-a îndrumat către Ioana. „La romanțe ea e mai meșteră“ i-a spus Maria. „Nu mă duc, că dînsa m-a trimis încoa. Nu-mi lăsați *Trubadurul* în sertar... Lui îi trebuie ferestre deschise și inimi care să-l asculte... Sărut mînușițele și mai trec eu pe la dvs“.

Cînd *Trubadurul* a început să miște inimile oamenilor, ca un omagiu al triumfului lui, Oardă i-a adus Ioanei o altă romanță : *„Mi-e dor de nopți cu lună plină, cuprins de vrajă pînă-n zori...“*

Șirul romanțelor cu mici întîmplări nu se termină aici că s-ar putea povesti cîte ceva și despre romanțele lui Danielescu, cel care a întîmpinat-o pe Ioana la Ploiești orașul lui natal, despre romanțele Margaretei Xenopol, despre compozițiile lui Vespasian Vasilescu *(Am iubit doi*

ochi albaştri, De ziua nunţii tale-ţi scriu, Pocnind din bici, pe lîngă boi...) despre multe, adunate, s-ar putea scrie o carte, dar grăbesc acest capitol nu înainte de a semnala un joc ciudat al providenţei, care la unele întrebări, răspunde mai tîrziu. Războiul călca cu paşi de fier, dar asta nu împiedica viaţa să meargă înainte. Cinematografele jucau cîte două filme pe zi, iar în pauza dintre ele, trupe de actori, bine alcătuiţi, atît ca putere artistică, cît şi ca decor şi orchestră. Trupe cu ambiţii ce se doreau la egalitate pe podiumul lor de cartier faţă de trupele de teatru oficializate de stat sau particulare. La vremea aceea, Ioana era la începuturile ei radiofonice. Se auzise de ea şi lumea actoricească de la cinematografele de cartier, introducea în spectacole cîntece populare, pe care cu aproximaţie le cînta cîte o interpretă care făcea şi proză, şi dans, şi canto lejer sau popular. Într-o zi, a venit la Petre Alexandru acasă un actor, component al trupelor de cinematograf.

— Ce faci, nene Cassvan ?

— Umblu cu o rugăminte, Petrică.

— Ce fel de rugăminte ?

— Am auzit că fata aceea, Ioana Radu e la d-ta şi-am venit s-o rog de-o romanţă pe care am scris-o şi nimeni n-o vrea.

— Stai binişor !... Jano !...

Strigată, Jana a apărut.

— Ce nevoie ai, Alexandre ?

— Uite Jano, dumnealui e artistul Mişu Cassvan.

— Bucuroasă de cunoştinţă.

— Şi eu, îi replică compozitorul. Am scris o romanţă şi auzindu-vă, mi-am zis că nu e rău să vă rog...

— Romanţă ?... Nu am eu putere de romanţă. Gen greu, pînă-acolo mai am mult de mers...

— Îmi pare foarte rău, că eu venisem cu multe speranțe aici. Nu se uită nimeni la compoziția mea, spun toți că n-are dramatism și că nu interesează.

— Domnule Cassvan, dacă vreți, lăsați aici partitura și cînd o veni cineva la repetiție o s-o descifrăm și...

— Dacă mi-o cîntă cineva mă face nemuritor...

Au rîs toți trei, apoi Mișu Cassvan a plecat, ducîndu-și povara unei bătrîneți venite prea devreme. Povestindu-mi despre această întîlnire, Ioana mi-a completat informațiile ei în legătură cu destinul acestei romanțe. „Au cîntat-o mulți, am cîntat-o și eu... Romanța a stîrnit mare interes, era nelipsită în repertoriul interpreților. Dacă nenea Mișu Cassvan ar mai fi trăit, sigur că s-ar fi bucurat, umplîndu-și inima cu cer și soare, dar din ignoranța noastră, purtătorii de slove și cîntec, el nu a mai apucat clipa lui cea mare. Cît de ușor ne opunem, cît de fără înțelegere dăm sentințe, cît de grăbiți sîntem... Romanța trăiește, iar lui T'Ayol, creatorul versurilor, i se poate citi pe piatra funerară slovele suferinței lui, ale romanței..."

„Iubito,
de departe-ți scriu
și-ți cer iertare c-am plecat..."

*

* *

— Scriind acum, așa cum dorești, despre vechea mea romanță *Bate ceasul...*, depășim cu mult — povestea celor trei romanțe — la care ne-am propus să ne oprim.

— E o romanță pe care o iubesc. Am cîntat-o atunci cînd mi-ai adus-o, apoi nu știu cum s-a pierdut pe drum. E un cîntec care vorbește de fiecare clipă a vieții noastre.

Uite, dragul meu, aşa cum nu mai cînt, parcă aş cînta-o. Melodia aceasta putea să ţină companie celeilalte romanţe: *Te-aştept pe-acelaşi drum...*

— *Bate ceasul...* am scris mult mai tîrziu.

— E mult! Tot sînt de-atunci vreo 40 de ani.

— Era vremea unei tinereţi, cînd dramatizam totul, de parcă descoperisem o filozofie anume. Cu timpul mai m-am aşezat.

— E, da, că *Aş vrea iar anii tinereţii...* n-are dramatism!

— Aici l-am întîlnit pe Mălineanu, care la genul acesta de adevăruri nu iartă.

— Oricum, totul a ieşit bine... şi acest *Bate ceasul* o s-o cînt.

— La Televiziune?

— Nu. În filmul lui Pompiliu Gîlmeanu. Au trecut atîţia ani şi totuşi o mai ţin minte... Controlează-mă!

„Bate ceasul...
vremea trece,
noi îmbătrînim.
Viaţa fuge
cu tic-tacul,
fără s-o oprim.

— Şi cînd te gîndeşti că-i adevărat!

— Ţi-am spus!... Ascultă mai departe...

„Bate ceasul...
se duc clipe,
ce nu vin'napoi,
ieri ca azi

și azi ca mîine,
trece peste noi.

— Bună memorie ai Ioană!
— Stai, controlează-mă în continuare.

„Bate ceasul...
dar nu-ți pasă,
rîzi de orice zi.
Dorul pleacă,
dorul vine,
crezi c-așa va fi".

— Aici melodia avea o intensitate convingătoare.
— Întărești ce spun eu. Mergem mai departe, să ve dacă țin minte romanța.

„Ceasul este
ca iubirea,
nu poți s-o oprești,
rîzi cînd
tinerețea rîde
și cînd te trezești...
îți rămîn
amintiri,
cînd același ce
ți-a vorbit
de trecut
și de ea..."

— Dragul meu, e așa?

— Nu te pun la îndoială, dar...

— Ascultă mai departe...

„Bate ceasul...
bate-ntr-una,
n-are timp să stea...
trece clipa,
trece viața,
trece dragostea...
Bate ceasul...
vremea trece,
ca un călător,
care s-o oprit
o clipă numai,
ca să-ți lase-un dor...“

— Ei, m-ai controlat. Așa e romanța ?

— Draga mea Ioano, mărturisesc că eu n-o mai țin minte. Acum, parc-am auzit-o pentru prima oară...

— Adevărat ?... Dar e o romanță frumoasă.

— Dacă spui... Merită s-o duc la Editura Muzicală ?

18. * * *

„Ciobănaş cu trei sute de oi..."

„Vine iarna. Şi eu semăn cu berzele... Plec în America şi mă-ntorc în primăvară. Rîd prietenii, că fug de frig şi-o să dau de ger. Oricum... Tot n-am mai plecat nicăieri de ani de zile, şi dacă nu acum, apoi cînd ?..."

Şi-a trecut oceanul.

Pe aeroportul din New York au aşteptat-o prietenii, care s-au bucurat de revedere, apoi s-a dus fiecare la casa lui. Lumea-i ocupată, lumea-i grăbită şi toate efuziunile se consumă în minimum de timp, acolo pe loc, altfel distanţele şi sloganul „timpu-i bani" îşi pun amprentele de la început. Nu e timp de-o şuetă, de-o cafea, iar o amintire cu nostalgia ei n-are loc şi timp, nici în sărbătorile legale. O altă lume, un alt ritm, pe care un spirit patriarhal n-o poate cuprinde.

— Bine-ai venit, Ioana Radu.

— A, bine te-am găsit.

— Cînd vii pe la noi ?

— Cînd sînteţi dispuşi.

— Sîmbătă după amiază îţi convine ?

— Îmi convine, doar eu sînt în vacanță. Unde stați?

— În statul... Uite adresa exactă.

Cînd s-a informat unde este situat geografic locul cu invitația, Ioana a privit nedumerită. Oare prietenii aceia au glumit? Ca să ajungă la ei, era cale de zece ore. „Ca de aici pînă la Cluj". Am zîmbit amîndoi. Pentru o întrevedere amicală, un pahar ridicat în cinstea sănătății, trebuia „să-mi dau sufletul pe drum". Țară mare cu oameni obișnuiți cu distanțele, și care se adună ușor din orice punct cardinal. În rest, frumusețile orașului se întrec între ele, ca la o expoziție gigantică. Într-o zi, din reclamele care sufocă pagini de ziare, a aflat că la un restaurant românesc cîntă... for you: Ion Dolănescu.

Cu Ion Dolănescu e o poveste mai veche. Popularul nostru cîntăreț e un elev al Ioanei, un harnic elev, care se vrea îndreptat pe toate potecile meșteșugului. De la repertoriu pînă la îmbrăcăminte, el cere părerea. Și asta o face de ani de zile, de cînd a văzut că inima ascultătorilor trebuie cîștigată cu toate frumusețile genului, de la cîntecul nescuturat de rouă pînă la costumul înflorat cu toate minunile plaiului românesc. La fiecare premieră avută în cadrul teatrului unde e angajat, el vine la Ioana s-o întrebe dacă face bine ce face, dacă melodiile alese sînt potrivite, dacă costumul e dintr-o vale cu cîntecul, dacă gestica nu e exagerată pentru un artist care calcă pe drumul ei, al Ioanei Radu.

De fiecare dată, cînd se afla în fața unei premiere, sau a unui spectacol mai deosebit, Ioana îi spunea să-i aducă un bilet, că vrea să vină să-l vadă. Aici se făcea o vale de tăceri, în care Ion, timid, aproape speriat refuza cu delicatețe. „Nu pot, regino, să mai cînt dacă te știu în sală, darmite dacă te văd colo în fotoliu..." Și ani de-a rîndul,

cu aceeași scuză de copil intimidat, a evitat această întîlnire. La gîndul acelor întîlniri ratate, Ioana a zîmbit. Iată-l pe Ion, fără posibilitatea de a se opune, aici departe, pe alt continent, în inima unui mare oraș.

Seara, la ora programului artistic, Ioana cu o familie prietenă, instalată la o masă în apropierea orchestrei, aplaudau apariția lui Dolănescu. Cînd privirile lui s-au oprit la zîmbetul Ioanei, el „parcă încremenise".

— Bravo Ioane !... Bravo !...

— Sărut mîinile, regino, a reușit să spună Ion, apoi cu teama învinsă s-a adresat sălii. „Doamnelor și domnilor, în seara aceasta o avem între noi pe regina cîntecului românesc, pe Ioana Radu". Aplauzele l-au întrerupt clipe lungi. „Eu sînt la fel de surprins, la fel de bucuros, ca și dvs. În plus, eu sînt și emoționat... Cum să cînt eu, ucenicul, fără să greșesc ?... Toate melodiile pe care vi le cînt dvs. în fiecare seară, le dedic acum, ei, reginei romanței".

Mi-a spus Ioana că, într-adevăr, în seara aceea a cîntat fără cusur. De la limpezimea melodică, pînă la ținuta vestimentară, a fost cuceritor. A meritat toate aplauzele și toate actele de simpatie. „M-am mîndrit cu el. La cea de-a treia apariție, îmbrăcat într-un costum alb cu motive românești, a anunțat asistența că va cînta în prezenta mea, un cîntec care, de fapt, îmi aparține..." „Voi cînta, a spus Ion, un cîntec vechi și melodios : *Ciobănaș cu trei sute de oi*". „Taraful abia începuse introducerea — îmi povestește Ioana — cînd m-am ridicat de la masă și m-am urcat pe estradă, alături de Dolănescu, și-n microfon îi spun: Acasă la noi, Ioane, știi că această melodie se cîntă în duet... Și, discret, am făcut semn tarafului să atace refrenul. Am cîntat, am fost răsplătiți de aplauze îndelungate. În prima clipă

de linişte m-am uitat la Ion, care n-a vrut niciodată să cînte în faţa mea, şi acum a cîntat în duet cu mine".

Şi-a plătit toate timidităţile. La viitoarea premieră, mergem împreună.

*
* *

Ioana s-a reîntors din Statele Unite cu dorul romanţelor şi, în primul recital susţinut pe micul ecran, şi-a stins focul stîrnit de ele. Aşa e cîntecul... Ca o mare dragoste. Cînd pleci, te cheamă. Cînd pleacă el, îl chemi tu... Un joc ciudat, în hora căruia ne prindem toţi, cei cu inima înmuiată în nostalgia unei viori de trubadur ce ţi-a trecut odată pe la poartă.

Şi de dragul lor, ale romanţelor cu toamna visărilor în ele, Ioana s-a dus în grădina crizantemelor, acolo unde, în palatul oraşului, gingaşa romanţă e prinţesă în fiecare an. Seri la rînd ea îşi flutură vălul de brumă peste petalele florii, a acestei flori despre care a scris Victor Eftimiu într-o romanţă...

„Aşteaptă-mă deseară la fereastră
Cu faţa-n mîini, cu fruntea visătoare ;
Am să-ţi aduc un braţ de crizanteme
Să-mpodobim iubirea care moare..."

Căci, oricît de optimişti am vrea să fim, totuşi se mai şi moare. Şi asta, după legile mamei Natura. Apoi, se ştie, că romanţa-n care se moare, abia trăieşte. Aşa e Ioană ?

— Aşa e ! Tu nu vezi că Maria Tănase nu a murit ?

19. * * *

„Îmbătrînesc, şi tot mi-e dor de tine...
Nu văd că-n părul meu
Se-aşterne iarna vieţii tot mereu !
Îmbătrînesc, şi anii rîd de mine...“

Din fotoliul „Crizantemei de aur“, la Tîrgovişte, Ioana a găsit glasuri tinere, băieţi şi fete, cu care a discutat îndelung, împărtăşindu-le tainele cîntecului românesc, ale doinei, ale sfioasei romanţe atît de îndrăgite, şi nu fără temei. În interviurile date a vorbit despre această şcoală a cîntecului, în care tineretul de oriunde vine să-i treacă pragul. Răsună voci frumoase, apariţii de farmec, căutări tinereşti, cu arii luate din bătrîni. Admirabilă îmbinare a crizantemei cu romanţa... Simboluri nu întîmplătoare, căci amîndouă fac parte dintr-o familie care, lăcrimînd, înnobilează cîntecul.

Cînd Ioana a dat un interviu în „Scînteia tineretului“, vorbind despre romanţă şi despre cei 50 de ani de cîntec românesc, sublinia aceste îngemănări de simboluri, care se găsesc în mod firesc. Şi tot atunci, oamenii de pretutindeni, cunoscuţi şi necunoscuţi, au sărbătorit-o, scriindu-i. Din multele scrisori primite am reţinut una, care prin ţinuta ei e originală. E misiva, în chip de letopiseţ cu pecete, pe care i-a trimis-o tipograful Ion Amititeloaie din

Constanța, musafir anual al scenei tîrgoviștene, unde talentul i-a fost recompensat cu o mențiune.

Copiez scrisoarea pentru mărturia ei etică. „Papirusul" începe așa :

Mult stimată doamnă
a cîntecului românesc, Ioana Radu

Sînteți fiică a poporului de la poalele Carpaților, renumit pentru vitalitatea, hărnicia și omenia lui, iubitor de tot ce e frumos, mare creator de artă cu care a stîrnit admirația întregii lumi. Acest popor a luat florile, fluturii și gîzele și le-a aruncat pe straie, într-o explozie de ritm și culoare, a ascultat foșnetul misterios al codrilor, a luat o frunză din copac și a transformat-o în cîntec. A făcut din crengi fluiere, cu care a răspîndit duioasele doine și neasemuitele jocuri. A ascultat cîntecele păsărilor și trilurile melodioase ale ciocîrliilor și le-a transpus în minunate melodii. A ascultat susurul zglobiu al izvoarelor și vuetul valurilor mării și le-a transformat în simfonii. V-ați plămădit din sufletul acestui gigant al frumosului, și v-ați apropiat sufletul de comorile și frumosul din inimile lui. Timp de 50 de ani, jumătate de secol, vocea dumneavoastră a stîrnit noianul amintirilor din mințile oamenilor, copleșitoare, nostalgice și ați sădit

în sufletele lor acel nimb etern care leagă în veci pe oameni, dragostea.

Ați avut o misiune nobilă, mai prețioasă decît cununa de lauri a împăraților romani și decît cele mai renumite comori ale lumii, deoarece ați făcut să vibreze sufletele a milioane de oameni, cu perlele romanțelor, făcîndu-i să uite urîtul din viața lor. Acești glorioși 50 de ani constituie o mare sărbătoare, un triumf al frumosului, al nostalgiilor, al iubirii.

Este un triumf al dumneavoastră, Ioana Radu, al muncii dumneavoastră în care supremul țel a fost muzica, cu care ați deschis larg porțile inimilor omenești.

Îți mulțumim din inimă, Ioana Radu, în numele tuturor iubitorilor de frumos, pentru neprețuitele momente de fericire ce le-ai sădit în sufletele noastre, printre care mă număr și eu, dorindu-vă viață îndelungată plină de împliniri și satisfacții și să ardă cu intensitate vulcanul din inima dumneavoastră.

Cu deosebită stimă, dragoste și respect,

La mulți ani,

Ion Amititeloaie

*

* *

Există în Televiziune un redactor cu suflet de romanță, deși tinerețea îi flutură pe obraji : Florentina Satmari. Ea

poartă grija cîntecului, şi-l aşterne pe peliculă cu sentimentul că-i melodia ei. Şi nu face rău ! Grija pentru recitalurile Ioanei e pitită undeva, în poşeta ei cu scenarii, şi are conştiinţa faptului că o apariţie a Ioanei pe micul ecran e un eveniment, care adună mulţi ascultători în faţa televizoarelor.

Dar în toamna acestui '86, la uşa Ioanei Radu a bătut un personaj bine cunoscut al marelui ecran, Ion Popescu-Gopo, condeier, scenarist, desenator, regizor, care-şi împlineşte destinul cu măiestrie şi eleganţă.

— Stimată Ioana Radu, faceţi un film cu mine ?

— Vrei să mă faci artistă de desene animate ?

— Nu, că-i un film cu actori.

— Ai vreun rol de bunică ?

— Nu, că Ioana Radu n-a îmbătrînit.

— Îndată îmi număr anii, începînd cu şaptezeci.

— Romanţele pe care le cîntaţi au sute de ani şi n-au îmbătrînit. Vreau, am nevoie şi vă rog să cîntaţi în filmul meu „Bucureştiul de ieri, de azi, de mîine", o romanţă. Aceea cu Dunărea şi cu Ivanovici.

— Cu „barca pe valuri..."

— Şi cu tinereţea de azi a oraşului nostru, vă rog romanţa *Aş vrea iar anii tinereţii...*

— *„şi cu mintea mea de-acum"*.

— Perfect. Şi apoi, încă o romanţă la alegerea dv. De acord ? Mîine trimit maşina să vă ia... Sărut mîinile.

La ora cînd scriu, Gopo îmi mărturiseşte telefonic, că-i „în focuri" cu filmul. Îl va scoate la timp. Îi urez succes pentru premieră, el mie pentru carte şi ne întoarcem fiecare la uneltele lui. Îi comunic Ioanei ce-am vorbit cu Gopo şi că în curînd o voi vedea şi pe marele ecran.

— Măi, băiatu' mamii, ăsta cu filmu' n-a putut veni acu' douăzecișicinci de ani ? Aveam același glas, aceeași dorință, dar arătam altfel... Și tu mi-ai spus de el că-i un regizor inspirat...

* * *

Cîțiva prieteni, cîteva gînduri...

Prezențe care bucură inima mereu doritoare de cuvinte calde. Oameni care au admirat-o, ascultînd-o, și alții care i-au fost mai aproape, colaboratori. Cine i-a scris romanțe și i le-a încredințat, a făcut-o nu pentru slava lor, ci pentru admirația interpretei, pentru certitudinea că prin ea gîndurile lor vor prinde aripi. Cine a încercat fără ea, a cules roadele efemere ale unei treceri prin timp.

Dar mă întorc.

Cîțiva prieteni, cîteva gînduri...

Romanța reprezintă sufletul românesc pe note. Ca dovadă, ea se cîntă și la veselie și la tristețe.

Romanța răsună și La umbra nucului bătrîn, *și* În fînul de curînd cosit. *O cîntă românul* Pe lîngă boi, *se cîntă și* La oglindă.

Și pentru ca Romanța să capete „un singur nume", cum spune poetul, noi i-am spus : Ioana Radu.

Elvira Cîrje
Prim solistă a
Operei Române

Compozitorul Aurel Giroveanu, vechi colaborator al Ioanei Radu, se întoarce cu dragoste la munca şi succesele din trecut.

Un succes trainic nu aparţine trecutului, fiindcă el are durată, aşa că resping cuvîntul „trecut". Prezenţa Ioanei are o permanenţă care-mi dă curaj. Azi e ziua aceea, în care a cîntat Ţara mea, Vine Streiul dinspre munte, Romanţa dragostei, *sau* În chioşc fanfara cînta. *De la prima lucrare au trecut aproape 40 de ani? Nu se poate: Ioana a rămas tînără, ca Streiul, tînără ca Romanţa.*

Puterea ei de muncă ne-a contaminat pe toţi cei care o înconjuram. Simplitatea ei, dobîndită prin contactul cu melodia populară, ne-a împrumutat-o şi nouă, pentru o viaţă.

Un cîntec încredinţat ei era o fereastră către lume, un cîntec gingaş şi timid, devenea o apă ce-şi săpa drumul prin munte, că Ioana duce măreţia Oltului, trăinicia Jiului, glasul tihnit al Dunării. Ea duce-n glas o ţară întreagă, o primăvară de flori şi o toamnă de roade. Acolo, în sipetul tău cu cîntece, Ioană, sînt şi eu, şi pentru această veşnicie îţi sărut cîntecul de pe buze, mîinile — copaie dulce a melodiilor, privirile din adîncul sufletului.

Dar pînă la suta de ani mai ai...
Aş vrea să lucrăm împreună, că mde !, m-ai învăţat care e cheia potecii spre inima oamenilor...

Aurel Giroveanu

Compozitorul Mişu Iancu mărturiseşte :

Cînd spus Ioana Radu, mă întorc în tinereţe, nu c-aş fi bătrîn, ci mă aduce acolo, frumuseţea cîntecului ei.
Cum erau melodiile ei ?
Frumoase.
Cum era glasul ei ?
Minunat.
Cum era apariţia ei ?
Ca la douăzeci de ani... şi ceva ! Atunci cînd simţul critic nu are atîtea pretenţii, ca la maturitatea desfrunzită de elan.
La început, eram pe două „continente“ muzicale : eu pe cel al muzicii lejere, ea pe cel al muzicii de suflet. eu eram la capitolul dans (glumind, pot spune, ba la cel al picioarelor), Ioana a mers mai departe, mult mai departe, că ea a umblat pe brazdă.
Eu am „spus“ : te iubesc şi m-au crezut puţini, ea a spus „mi-eşti drag“ şi au îngînat-o toţi. Pe oriunde ne „duelam“ cu spada, în teaca portativului, Ioana Radu mă învingea la puncte.

Greu „adversar“, cu pavăză de nepătruns. Cînd ea a cîntat doine, eu am încercat să scriu melodii lirice. Le-am dat zbor liber și înalt, dar la bilanțul sufletesc am văzut că sînt în urma ei. Ioana Radu îmi devenise ștacheta artistică, și în dorința de întîietate am scris... valsuri. Era o întrecere pe față, și pe față am căzut pe locul... doi!

Ioana cînta romanțe.

Și cum le cînta?

Neîntîlnit pînă la ea...

M-am declarat definitiv învins... Mereu în urmă! Dar azi la aniversarea ei, am prins curaj că am găsit prilejul s-o întrec! Azi am constatat, în sfîrșit, că sînt primul la numărul... anilor.

Și, privind-o pe Ioana, mă întreb ce-ar fi făcut romanța fără ea? Fără tine, Ioana Radu?

Îmi răspunzi la aniversarea de optzeci de ani... Să ne trăiești, unică slujitoare a cîntului și te rog, dă-mi voie să-ți sărut sîrbele, horele, romanțele, mîinile...

Mișu Iancu

Dirijorul și compozitorul Sile Dinicu a trimis o amintire în plic, găsită undeva, într-un sertar sufletesc.

Cînd am auzit că Ioana Radu va avea o carte, cu firul vieții ei, m-am gîndit că ar

trebui să fiu prezent în paginile cărții, așa cum i-am fost și pe o porțiune din viață. Numărînd anii, m-am oprit la 70. Nu e de glumit! Pentru mine, Ioana rămîne tinerețea mea, cînd ne întîlneam seară de seară, la „Princiar", unde cîntam în aplauzele celor prezenți. Ce seri minunate! Cît timp e de-atunci?... Noroc că nu știu să număr anii, ci doar măsurile pe portativ, că altfel poate m-ar convinge că sînt și eu pălit de adjectivul: bătrîn. Îmi amintesc c-am fost invitat la o nuntă și cum se-ntîmplă de obicei, n-aveam în buzunar, o lățcaie. M-am gîndit că salvarea poate veni ori de la Spirescu-Oltenița (soțul Ioanei), ori chiar de la ea. Și cu strategia făcută ad hoc îi șoptesc lui Spirescu, care-mi e păsul. Acesta, amabil, îmi dă pe loc și discret suma cerută, cerîndu-mi la rîndul lui să nu spun nimic, Ioanei. Această „discreție" mi-a dat ideea să-i cer și Ioanei, poate în aceleași condiții. Mi-am spus în gînd, că un plus în buzunar îmi asigură un coeficient de curaj. Fata care se mărita, era o fostă dragoste și doream să fac pe grozavul, și acest „grozav" necesită oarecare cheltuială. Și mi-am repetat păsul și la urechea ei.

— Îți dau, dar nu trebuie să-i spui bărbatului meu.

— Vai de mine, coană Ioana, cu el n-am relații de acest gen.

Din seara aceea, ca să evit vreo aluzie la datorie nu mă apropiam de vreunul din ei, decît atunci cînd erau împreună. Doar trebuia să păstrez „taina“ !

Ioana e o generoasă, .

Ajută și uită !

Dă tuturor, cum i-a dat ei, din plin, natura !

Cîntă cum îi e inima, și inima cum îi e cîntecul.

O îmbinare fericită.

Am de ce o iubi...

Sile Dinicu
Artist emerit

Petre Gusti, nume cunoscut, voce cunoscută, scrie...

Ah, turneele noastre ! Jucăm table de-o viață. Ioana însă, a dat mereu șase-șase ! La ea orice mlădiță de cîntec, sună ca pădurea. La doină curg izvoarele, la romanță lăcrimează sufletul. Are în glas și cerul și pămîntul.

Am vrut să-i învăț măiestria și ea mi-a făgăduit să mă ajute. Pînă acum nu s-a putut, dar socotesc că nu-i timpul pierdut că abia, amîndoi, am ajuns la 280 de anotimpuri. O să mă învețe Ioana și o să mai cîntăm multă vreme... Dar cum să dau cu zarurile la table, șase-șase, să o pot urma

în toate ? Pînă atunci, primește Ioană urările mele de sănătate și fericire și la 75, și la 80, și la 85 și așa mereu...

Petre Gusti

*
* *

Ești adeseori în viață tulburat de personalitatea cuiva, de radiațiile, s-ar zice magnetice, cu care această personalitate te poate cuceri, uneori subjuga chiar. Fie că e vorba de un om de fiecare zi, fie că e vorba de o personalitate artistică, politică, cel care te subjugă — cuvîntul este ușor supradimensionat ca sens — are ceea ce într-un limbaj și el mai neobișnuit, se numește „charism", personajul devenind un personaj „charismatic". Acest cuvînt înseamnă un amestec de date spirituale foarte rare și deosebite, pe care numai anumiți oameni dăruiți de natură în mod cu totul și cu totul special și generos îl pot însuma în personalitatea lor, și îl pot transmite celorlalți.

Artistul charismatic, posedă marele secret al longevității artistice, taina contactului imediat cu publicul pe care îl cucerește fără efort, conducîndu-l pe planul elevat al... de ce nu, extazului.

Pentru mine, Ioana Radu, mare cîntăreață a folclorului nostru nepoluat, al

romanței sincere, necomerciale, a fost dintotdeauna și a rămas o exponentă al acestui fenomen al „charismei". A fost suficient să-i ascult glasul profund cu vibrații violonceline, sau mai tîrziu, privind-o la Televiziune și în spectacole, să-i văd privirea vagă, gestica economică, dar cît de expresivă a mîinilor sale, ca să pot fi cucerită de această reală mare artistă a cîntecului românesc.

Cu o rară măestrie, Ioana Radu este capabilă să dea valențe mioritice unui cîntec molcom, de autentic alean subcarpatic, să înnobileze o romanță, să facă să-ți pătrundă în suflet nu numai cîntecul, ci și profundele calități de rar carat ale neamului.

Glasul, rostirea, vibrația ei artistică, pentru mine vor rămîne întotdeauna un moment de mare trăire, o rară amintire.

Marcela Rusu
Artistă emerită

O voce de excepție. Ioana Radu, lansînd la Radio, și pe nenumărate scene ale țării romanțe nemuritoare, a dovedit de peste o jumătate de veac, o voce desăvîrșită în simțire și-n execuție. O voce — triste chanson — neîntrecută încă de nici o altă artistă. Vocea-i pătimașă pătrun-

dea și pătrunde adînc în sufletul ascultătorilor, tonificîndu-i printr-o tandră boare de duioșie sau nostalgie. De artista Ioana Radu mă leagă lungi turnee și colaborări la Radio. Unică prin exprimarea tonalității glasului, a redat și redă, egal și adînc, împătimirea și iubirea melosului nostru național. Cîntecul popular îl redă viu și nealterat, reușind perfect să-și acorde glasul cu valoarea de fond a spiritualității spațiului dunăreano-carpatic.

Prin cîntecele ei, Ioana Radu va dăinui alături de neamul nostru în orice moment al manifestațiilor sufletești, întovărășindu-i înflăcărările romantice, doinele... suspinele, într-o statornică credință.

Al. Grozuță
Artist emerit

Un cîntăreț de primă mărime, Ion Luican, scrie cu dragoste despre o colegă a acestui drum.

Nu se poate vorbi despre Ioana Radu fără să spui în același timp și despre Romanță, romanța noastră românească. În adevăr, atît de bine, atît de mult s-a identificat această artistă, această mare artistă, care este Ioana Radu, cu romanța noastră, încît, pe drept cuvînt, unul dintre prietenii noștri a supranumit-o „regina romanței". Vocea ei caldă, timbrul plăcut, frazarea

perfectă și talentul înnăscut cu care a fost înzestrată această ființă umană, fac tot farmecul audierii celui ce o ascultă. A cîntat ea, cu aceeași artă și cîntecele populare : sîrbe, hore, doine și alte cîntece, dar vocea ei pare că a fost „croită" în mod expres, pentru romanță.

Am cunoscut-o înainte de a fi devenit o mare cîntăreață, o mare artistă, prin anii 1936—37. Era tînără, foarte tînără și frumoasă. N-aș fi crezut că în sufletul și inima tinerei fete, care a făcut „onorurile" casei lui Petre Alexandru, cu dulceața și cafeaua servită cu pricepere, poate avea o trăire latentă a talentului. Curînd, Ioana Radu a devenit foarte cunoscută în viața și lumea muzicală. Ea a mers ascendent, din succes în succes, pînă în vîrful piramidei : Artist al poporului, titlu conferit pe deplin meritat.

Am fost prieteni buni, buni colegi. Am cîntat alături, în aceleași spectacole, repetate de sute de ori, poate de mii de ori, într-o viață. Deși specificul cîntecului nostru a fost același — muzica populară și romanța — totuși, acest lucru n-a constituit vreun prilej de invidie sau animozitate ; din contră, ne-a unit și mai mult, și mai mult ne-am prețuit, ca prieteni și colegi.

A fost și a rămas admiratoarea și sprijinitoarea tinerelor talente. Nu putea însă

suferi mediocritatea. Cu simțul fin, cu intuiția ei înnăscută, combinată cu o inteligență dăruită de natură, dădea „peste nas" oricărui lipsit de bun simț, sau cu tonuri ale impertinenței.

Ioana are un umor „de-acasă". Niciodată nu te poți lipsi de societatea ei. Ea, chiar cînd suduie, o face cu talent, fără să supere. Și aici are talent!

A fost și este foarte respectuoasă față de colegi, începînd de la Maria Tănase și pînă la cei veniți în urma ei.

Eugenia, Jana... Ioana Radu, artist al poporului, a fost, este și va rămîne o mare interpretă a romanței și a cîntecului românesc.

Ion Luican

O pseudo-scrisoare deschisă, adresată Ioanei Radu de către Valentin Teodorian, prim solist al Operei Române.

In ziua cînd am ascultat-o prima oară pe Ioana Radu, împlineam 15 ani și părinții îmi oferiseră — printre altele — darul neașteptat (abil propulsor spre emancipare), de a mă invita să cinăm în oraș. Citesc astăzi, după aproape 45 de ani de la această primă întîlnire cu cîntăreața, o parte din confesiunile ei exprimate în-

tr-un interviu : Reporterul : „Spuneţi-mi sincer, cîrciuma nu contribuie la poluarea cîntecului ?"

Ioana Radu : „Doamne fereşte ! Cînd cîntam eu, nu se auzea decît foşnetul rochiei mele. Cine-şi permitea să sufle ?... Nu-şi permitea nimeni pentru că şi eu, la rîndu-mi, respectam cîntecul".

Scormonesc acum prin amintire şi realizez că exact aşa se petreceau lucrurile. Cînd Ioana a apărut atunci pe estrada localului, m-a frapat mai întîi o totală modificare a zgomotului de fond, care s-a topit într-o aşteptare plină de promisiuni. Într-adevăr, nu se mai auzea decît foşnetul superbei ei rochii (ştia să se îmbrace cu gust) şi stabilea mai mult din ochi cu colaboratorii piesa de început. Astăzi am convingerea că viguroasa artistă îşi concepea „suitele" potrivit cu atitudinea de receptivitate a ascultătorilor. Ce lucrări a recreeat în seara aceea de pomină a aniversării mele, nu mai pot să-mi amintesc ; un singur lucru ştiu cu siguranţă, anume că acela a fost momentul-cheie în viaţa mea, cînd am luat cunoştinţă definitiv şi iremediabil despre felul cum trebuie cîntată romanţa. Cu timpul, înţelegerea mea profesionalizată asupra artei acestei fascinante actriţe (căci este o mare tragediană), m-a transformat într-un credincios emul

care nu odată, după vreo emisiune televizată sau radiodifuzată a Ioanei, îmi notez într-un carnet fiecare inflexiune mai deosebită. Minunată și de neuitat Ioana Radu, cea care mai mult decît oricare altul și-a făcut o obligație de conștiință din a repune romanța la locul cuvenit în ierarhia valorică a genurilor muzicale, știe mai bine decît noi pînă la ce intensitate îți vibrează sufletul, atunci cînd te dăruiești total unei simțiri artistice. Devoțiunea, entuziasmul și dragostea cu care lumea recepteează arta ei, nu sînt decît dovada evidentă că viitorul romanței este privit cu încredere, pentrucă există un reper, un model (deși inimitabil), care rămîne un permanent punct de plecare pentru tot ce se va mai scrie și pentru tot ce se va mai cînta în perspectivele acestui gen : Ioana, cea care cu fiecare sunet cristalizează certitudinea că Romanța, în principal, se pictează cu inima și abia în urmă se încadrează în limitele glasului...

În ce mă privește, în finalul acestei confesiuni, care mi-a înflorit și mie din suflet asemenea unei romanțe, mă simt îndemnat să-i fac Ioanei și o declarație de dragoste în public : o și iubesc, pentru că a iubi înseamnă a admira.

Valentin Teodorian
Artist emerit

Colegă de cîntec, de cîntec frumos, Rodica Bujor a început într-un pas cu Ioana. După mai bine de 40 de ani, Rodica își păstrează prospețimea gîndurilor, ca în anii de început, cînd apariția ei a stîrnit admirație.

Cred că Ioana Radu și cu mine am avut în debuturile noastre un drum comun. Facem amîndouă parte din puținii, care prin deceniul al patrulea căutam să impunem muzica populară românească, într-o bătălie inegală cu ritmurile sincopate ale jazzului și langorile tangoului. Un anumit public reușea să-și impună preferințele sale, clientela snoabă și plină de ifose a barurilor și teatrelor de revistă, o lume indiferentă care confunda folclorul cu muzica lăutărească, făcînd din armoniile noastre populare, din comoara de veacuri, de originale splendori, o biată Cenușăreasă de la periferia muzicii, considerată ca spectacol. Din cînd în cînd, postul de Radio mai făcea timide încercări de a plasa cîntăreți și orchestre de muzică populară, în cadrul programelor zilnice.

Ioana Radu era o fetiță subțirică și vioaie, stăpînind o superbă voce de contraltă, care după studii i-ar fi dat posibilitatea de a urca pe scena marilor teatre muzicale, dar ea a preferat să cultive muzica copilăriei sale, melosul popular, biată floricică înăbușită de vacarmul armoniilor discordante, pe atunci la modă. Cum și eu

alesesem același drum spinos, ne-am împrietenit repede. Numele noastre au început a fi cunoscute, intîlnindu-se „pe unde“ și în preferințele ascultătorilor.

Emisiunile Radio se făceau pe atunci în direct, și, așteptînd prin anticamerele studioului, făceam, ce s-a numit mai tîrziu, „schimb de experiență“, de fapt schimb de repertoriu, cîntece de pe Valea Dîmboviței, pentru armonii de pe valea Oltului. Cu răbdare, Ioana s-a străduit să-mi transmită dinamica interpretării oltenești și stilul specific. Știu multe cîntece de la Ioana Radu.

Anii au trecut cu destule învălmășeli și prefaceri, din care muzica populară a ieșit purificată, scînteietor de frumoasă, ocupînd locul ce i se cuvenea în favorurile publicului. Am avut atunci o surpriză. Prietena mea Ioana Radu, recunoscută stea a muzicii populare schimba genul, trecînd la romanță. Încercare dificilă de a readuce în actualitate un gen socotit demodat. Nu numai că Ioana a reușit, dar cota sa profesională a ajuns la zenit, iar vocea sa gravă, melodioasă și expresivă a căpătat noi lumini, impunîndu-se printr-o interpretare unică. Nimeni n-a reușit mai apoi nici măcar să se apropie de nivelul absolut obținut de dînsa în acest gen.

Asemenea treceri sînt extrem de rare, ele presupun un volum uriaș de muncă,

strîngeri de repertoriu, forţă de a pătrunde şi impune. Ioana a reuşit, şi azi cînd se vorbeşte de romanţă, numele Ioanei Radu este primul ce apare în minte.

Am admirat cu toţii performanţa sa profesională, şi, ca o veche colegă, pot spune că alături de preţuirea unanimă, mai păstrez pentru Ioana Radu şi afecţiunea născută din amintirile comune ale debuturilor noastre dificile.

Rodica Bujor

Numele lui Ion Popescu-Gopo e al unui cineast care ocupă prima treaptă a anilor noştri. O ocupă cu humor, cu talent, cu strălucire. Redau o frîntură de dialog dintre Gopo şi Ioana Radu, de curînd consumat, cu ocazia unei precolaborări la filmul „Bucureştiul ieri, Bucureştiul azi, Bucureştiul mîine".

— De ce ai venit la mine, domnule Gopo?

Scopul meu era precis : voiam s-o filmez pe marea noastră interpretă a atîtor romanţe celebre. Încep diplomatic.

— Întîi, pentru că vă iubesc...

— Şi unde-ai fost cincizeci de ani? Replica mă paralizează. Noroc că în acel moment intră Catinca, cu o cană mare plină cu cafea. Schimb vorba...

— E prea multă cafea.

— Nu-i nimic ; ce rămîne beau eu!

Caut să cîștig timp, nu m-am așteptat să fiu dominat din prima clipă, căci acesta este cuvîntul, primul sentiment este că Ioana Radu te cucerește la prima vedere. Cu aceeași artă cu care își stăpînește neuitatele romanțe, cu aceeași artă pășește în timp. Timpul nu a reușit să-i fure tinerețea, din mîndrie și inteligență ; este o plăcere s-o privești și s-o asculți pe Ioana Radu.

— Vreau să fac un film. Vreau să apăreți în film.

— Să-ți cînt o romanță în filmele cu desene animate ?

— Fac un film cu actori, o poveste de dragoste, care se petrece în București.

— De ce nu l-ai făcut mai de mult, acum Bucureștiul este un șantier.

— Tocmai pentru că este un șantier și cînd vor fi terminate lucrările, se vor uita eforturile generației noastre.

Am filmat cu Ioana Radu două romanțe : Nu pot uita, cum în chioșc fanfara cînta și Aș vrea iar anii tinereții și mintea mea de-acum... *Are ceva din aluatul marilor actori : talent și mai ales răbdarea pentru a-i înțelege pe regizori și să-i ajute. Peste cîteva zile i-am arătat materialul filmat.*

— Unde-i orașul ăsta așa de frumos, că vreau să mă mut în el !

— E Bucureştiul pe care ne-am obişnuit să-l vedem în goana maşinilor.

— Eu îl ţin minte cum îl priveam din trăsură, e bine că faci filmul ăsta.

Am plecat fericit, pentru că mă întorc oricînd la braţele deschise din strada Timpului, numărul 13.

Ion Popescu-Gopo

Nicolae Dumitru, pînă mai ieri director general adj. al Radioteleviziunii Române, pornit cu sufletul pe drumurile romanţei, mi-a declarat...

Pe Ioana Radu am cunoscut-o din copilărie. Prin anul 1937, pe cînd eram elev la Craiova, am auzit o voce minunată a unei soliste, la grădina-restaurantului „Minerva". Solista cînta melodii populare, din care am reţinut Anicuţa neichii dragă *şi* De la moară pîn' la gară. *Eram cu sora mea Anicuţa de mînă, am stat la gardul restaurantului, în stradă, şi-am ascultat, apoi am plecat amîndoi fredonînd...*

„Foaie verde foi şi-o fragă,
Anicuţa neichii dragă,
Anicuţa neichii dragă,
Toată lumea mă întreabă..."

apoi am schimbat refrenul, că ne părea drumul mai scurt...

„De la moară pîn' la gară
Toate carele coboară..."

Ne-am reamintit de satul din care, în anul '36, plecasem. N-am uitat-o pe Ioana Radu toată viața. Am ascultat-o pe plăcile de patefon, la care învîrteam la manivelă ore în șir, apoi la pick-up, mai tîrziu și, în fine, pe banda de magnetofon. Am fost la concertele date după 1947 în București ; am ascultat-o într-un concert la Oradea prin 1952.

Era una din solistele preferate, pentru că tot ce cînta Ioana Radu, îmi intra în suflet. Mai tîrziu am ascultat romanțele ei, de neegalată interpretare, ale acestei artiste emerite, apoi, cum era firesc, artist al poporului.

Ea venea cu melodia, cu glasul mișcător, de undeva de departe, din lumea mea, îmi aducea satul, dragostea de glie, respectul față de oamenii simpli, din mijlocul cărora mă desprinsesem, din lutul oltenesc.

Aveam s-o revăd în carne și oase din nou, cu sufletul său blajin, cu aromă în cînt, cu duioșia și, mai ales cu sinceritatea cu care se exprima, mult mai tîrziu, prin anul 1980, la Radioteleviziune.

I-am dat un telefon. Mi-a răspuns vocea minunată, pe care o ascultasem prima dată, cu aproape 50 de ani în urmă. Am

rugat-o respectuos, să aibă amabilitatea de a mă primi s-o revăd. „Gata! mi-a spus. Vin cu plăcere la Casa Radio". A doua zi, în cabinetele studiourilor de înregistrare, operatorii, redactorii şi inginerii aşteptau cu nerăbdare să vină Ioana Radu. Flori pe masă, flori pregătite în glastre, flori la intrarea principală din strada Nuferilor, flori pe culoare, toate oferite Ioanei. A oprit maşina pe care o conducea, a coborît, am îmbrăţişat-o cu respectul cuvenit, şi toată dragostea celor prezenţi s-a revărsat asupra sa.

Am discutat despre calităţile unei interprete de muzică populară şi romanţe. Dînsa a oftat adînc şi mi-a spus gesticulînd: „Tovarăşe, muzica trebuie s-o simţi în suflet şi s-o simţi, uite, de aici, din inimă şi mai ales romanţa. Şi mai e ceva: să respecţi ceea ce simţi! Niciodată nu am intrat în studiouri, fie de radio, fie de televiziune, fără să învăţ, să ştiu totul pe de rost. Cu alte cuvinte, muzica înseamnă muncă şi plăcere, curaj în faţa publicului, respect pentru public şi dăruire. Dar mai înainte de toate, talent, talent cu carul. Cine n-are talent, să nu se apuce de meseria asta. Nu admiteţi, vă rog, pe cei fără talent în Casa Radio şi în Televiziune! Verificaţi soliştii de o sută de ori şi apoi înregistraţi, dar numai muzică de calitate!"

Ne-am legat apoi sufleteşte mai mult. Am învăţat de la Ioana mai mult decît de la multiple prelegeri de pe băncile unei facultăţi. Ioana Radu vorbeşte deschis, din suflet, fără reţineri, din dăruire pentru om ! Mai tîrziu, aveam s-o aud pe o casetă într-o discuţie profesională cu H. Mălineanu şi Harry Negrin. Şi, mai de curînd, călătorind prin Oltenia aveam să-i aduc din satul Livezi, comuna Podari-Dolj, o azimă de pîine din ţăstul oltenesc. M-a rugat o ţărancă să i-o duc, spunîndu-i că o cunosc pe Ioana Radu.

„Vă rog, duceţi-i pîine din glia pe care o muncim şi pe care a cîntat-o cu atîta drag, Ioana noastră, şi sărutaţi-i mîinile care au îmbrăţişat microfonul şi vocea care ne-a lăsat melodiile populare şi romanţele“, a spus cea care plămădise azima oltenească şi o copsese în ţăstul de pămînt frămîntat cu migală.

Am sunat-o pe Ioana Radu la telefon. Mi-a răspuns cu aceeaşi voce caldă şi i-am spus tot ce aduceam din Oltenia, apoi am rugat-o să nu mă uite atunci cînd va apare cartea : Romanţa unei vieţi.

I-am urat sănătate şi viaţă lungă, cît mai lungă.

Nicolae Dumitru

Compozitorul H. Mălineanu, creator cu multiple resurse, implicat adînc cu cîteva romanțe „fără de moarte", a așternut pe hîrtie cîteva gînduri despre marea artistă.

Ioana Radu ?

„Ioana" ?...

Un unicat !

Un „fenomen", dintre acelea care ne-amintesc că, — atunci cînd vrea — mama-Natura poate, oricînd, orice !

Mi se pare ridicol s-o mai „recomand !"

Îmi amintesc vorbele celebrului critic de artă Van Loon : „după patruzeci de ani de meserie, jur că nu știu ce e aia talent ! Știu numai că-l recunosc dintr-o mie !"

Cu atît mai mare meritul autorului acestei cărți.

Mă consider un mare, un foarte mare norocos că, fiindu-i contemporan Ioanei Radu, am avut prilejul să-mi fie și muză, și interpretă „de excepție", la cîteva din romanțele... nu mai știu : ale mele, sau... ale ei ? !

Ce e drept, mult prea rar, mult prea puțin !

Dar, poate tocmai asta a făcut ca, aceste cîteva piese, să-mi fie dintre cele mai dragi. (Și, vă rog să credeți, nu mi se prea întîmplă).

Esențial este, însă, că Am început să-mbătrînesc *sau* Nu se poate ! *sau* Aș

vrea iar anii tinereţii, *cîntate de Ioana, au făcut şi vor face să vibreze tot ce este suflet românesc, aici, sau pe orice meridian al Pămîntului !*

E firesc : investiţia sufletească, trăirea fiecărei note şi fiecărui cuvînt, incomparabila dăruire, de artist „născut, iar nu făcut", transmit oricui acel „ceva", care nu încape-n vorbe, dar te face să capitulezi „fără condiţii" !

Ioana este, incontestabil, una din „bucuriile Muzicii". Pentru că Muzica este cea mai mare bucurie a ei !...

Dar, (să mă ierte că divulg un secret !), ceea ce nu ştiţi este că, avînd tot succesul dinainte asigurat, acest „idol" manifestă pe scenă, un trac *absolut in-cre-di-bil !... Incredibil, dar adevărat !*

Am dirijat, sau am acompaniat-o la pian, zeci şi zeci de seri la rînd, ca — fără excepţie — să întîlnesc mereu această covîrşitoare emoţie, (aş zice : de debutant), apanaj al artiştilor „cu A mare" ! Şi, ce emoţie... contagioasă ! Actori, orchestră, plasatori, cabiniere,... cine, — odată cu ea — n-o retrăia seară de seară ? De spectatori, nu mai vorbesc !

Dar, mai există „un secret" : pînă unde *a împins Ioana această* sinceritate, *acest profund respect al publicului, acest rarissim „fără concesie", atît de onorat !*

Se pot număra pe degete, în întreaga Istorie a Artei, cazurile în care un slujitor al Frumosului, în plină glorie și popularitate, renunță *de bună voie la carieră, — vezi Greta Garbo, — pentru a se retrage în momentul apogeului, în dorința de a lăsa spectatorilor impresia optimă și amintirea nealterată a tot ce-a însemnat.*

E păcat că Ioana ne-a privat, desigur, de multe *alte bucurii ; dar — să recunoaștem — hotărîrea ei merită un îndatorat și înlăcrimat „jos pălăria" ! E măreț și tonifiant ca, pe lîngă voce, să ai și-o asemenea „șiră a spinării" !*

În paginile acestei cărți, unde-mi revine plăcerea de a figura cu un gînd bun, să-i „mulțumesc din suflet", mi se pare puțin ! Mult prea puțin !...

Dar, sînt sigur că Ioana, „Ioana noastră", știe cît o prețuiesc, — știe cît o admir, — știe cît o iubesc !

H. Mălineanu
Artist emerit — Laureat al Premiului de Stat

Scrisorile de admirație nu contenesc să vină la ușa Ioanei, rînduri în care oameni cu meserii și unelte greu de mînuit, se declară îndrăgostiți de cîntec, mai ales de romanță. Din slovele unui făuritor de la uzina „Republica",

spicuiesc : „Romanța este totodată o mare lecție de viață... Distinsa maestră a romanțelor, artista poporului Ioana Radu, talentul vulcanic al celui mai pătimaș cîntec din lume, își înscrie numele printre marii creatori". În altă scrisoare, venită tot de la aceeași uzină, un muncitor o portretizează cu gingășie : „Ai rămas mereu tu însuți, sinceră, firească, simplă, așa cum a spus cineva, că toate se pot demoda pe lume, afară de simplitate. Ai reușit să faci ca romanța să rămînă ceea ce este : o stare de suflet, să fie frumoasă și umană și ai făcut-o să fie înțeleasă ca încă una din bucuriile omului contemporan". Dintr-o altă scrisoare de admirație totală, rescriu cîteva rînduri : „Noi, cei care, cale de o viață, am dat forme prin sudarea metalului incandescent, ascultînd-o pe această mare Ioană, am avut bucuria unei muzici la fel de fierbinte. Munca aspră ne-a fost însoțită de o muzică limpede și caldă. Cînd privim nostalgic în urmă, vedem o statuie a cîntecului de dragoste, o statuie a romanței, o vedem pe Ioana Radu".

Rîndurile cîntărețului Gică Petrescu poartă aceeași admirație pentru cea care nu s-a abătut din drumul ei de cîntec folcloric iar Nicolae Florei, prim solist al Operei Române, și el cîntăreț de romanțe, își întoarce privirile către Ioana Radu, ca spre un izvor de limpede melodie, de mare și neasemuită artă. Ion Voicu și vioara lui fermecată scrie : „Poporul român, izvor nesecat de talente, a dat întotdeauna cîte un geniu, în toate domeniile. Astfel Ioana Radu este cea mai mare artistă a romanțelor românești, interpretate de domnia sa, cu o măiestrie de nedescris... Glas marcat de personalitatea acestei mari artiste... Ea își merită locul negreșit, în istoria muzicii naționale". Și scrisorile vin mereu și în toate aceleași cuvinte de admirație.

„Nu știu de unde ai venit — scrie Ion Dolănescu — dar te-ai aplecat să-mi netezești calea, marea mea Învățătoare în ale cîntecului. Am vrut să-ți fur romanța de pe buze, dar m-ai oprit și mi-ai spus de unde s-o fur : din suflet. Cîtă măreție..." Neîntrerupte mărturii, pentru care ar mai trebui o carte.

20. * * *

„În jocul nostru de copii,
cu Feţi-Frumoşi ca în poveşti,
de-atîtea visuri ne-am legat...
îţi aminteşti ?...
îţi aminteşti ?...

(Îţi aminteşti ?...)

CAPITOL IMAGINAR...

În calendar stă scris : 17 februarie.

În camera de primire, Ioana ascultă un disc, care hîrîie într-o tehnică inconfundabilă. Dar ea nu e atentă decît la melodia care o întoarce în timp, în anii '22, '23, '24...

Ascult şi eu, undeva ascuns şi recunosc vocea aceasta tenorală, pe care o asociez cu frumosul chip al lui Leonard... *Creola, ochii-ţi ard ca flacăra...* Refrenul copilăriei, acolo pe strada Sineasca, în cămăruţa de sus, unde stăpîn era gramofonul acela cu o pîlnie, cît o pălărie florentină. La răspîntia unei trăiri cauţi frumuseţea, şi sufletul se întoarce în anii de început, anii de sub broboada mamei.

Azi, în clipa unui bilanţ intim, regreţi unele fapte făcute şi altele nefăcute. Opreliştile morale de atunci le-ai uitat, şi acum, la o clipă de aducere aminte, totul pare simplu, ca jocul cu păpuşile. Oare unde sînt păpuşile acelea rînduite pe dulap, minunile acelea aniversare, care veneau în fiecare februarie de parcă se adăposteau la ea de gerul iernii ? Din copilărie a rămas numai cîntecul, care se prinsese de inima ei, ca ciulinu-n păr. Să-l scoată, doare,

să-l lase, era însemnată ? I-a fost credincioasă cîntecului, şi el, ei. Nu s-au despărţit niciodată.

Într-o zi însă, o să-l lase pe prispa vieţii, o să-l lase, dar nu oricui, ci numai celei cu har. Romanţa e-o împărăţie şi pe jilţul ei nu poate sta decît cel de os domnesc, că domnitor e omul ce-i temelie limbii şi obiceiului, şi straiului şi brazdei. De s-o ridica vreunul pe alte căi, jilţul romanţei s-o frînge. El n-o să-l rabde decît pe mirele-cîntăreţ, că pe altul îl coboară după un cîntec şi-l acoperă cu frunzele uitării.

Telefonul o trezeşte din visare.

— „La mulţi ani, regino !"

— Cine-i ?

— Eu, Ion Dolănescu. Sănătate şi viaţă lungă !

— Mulţumesc, Ioane.

— Vreau să viu să vă fac o urare.

— Pune căciula-n cap şi vino. Poarta e deschisă !

Pe geruiala asta sînt bune merele coapte şi nucile încinse pe plită. Sună telefonul. Cineva cîntă : „Mulţi ani trăiască, mulţi ani trăiască... la mulţi ani !"

— Mulţumesc la fel. Ce faci Rodico ?

— Vreau să vin să-ţi aduc mere din grădina mea de la Voineşti.

Doar au pornit în viaţă amîndouă, atunci cînd au apărut singurele pe lista Radioteleviziunii : Eugenia Braia şi Eugenia Nedelea.

Cîţi ani au trecut ?

Cîţiva.

Puţini ?...

Sau poate mulţi ?...

Să numărăm anii în ierni.

Douăzeci, două sute, două mii. Ce repede au trecut. Ioana dă într-o parte perdeaua. Ninge ca în basme... Pe stradă e alb, ți se afundă pasul, genele clipesc de atîta albeață în soare, casele au căciuli de nea, în oglinda de pe perete, Ioana își potrivește o șuviță albă alunecată pe frunte.

Un nou apel telefonic.

Dorina Drăghici și Nicu Stoenescu, două glasuri ce-au încîntat lumea. O urare.

Telefonul e în febra lui de sărbătoare. Lui nu-i pasă de gerul de-afară. Ion Luican : La mulți ani, o mie ! Apoi o altă urare : Emil Gavriș. Pe rînd... Corul generației ! Un zîmbet s-a ivit pe buzele Ioanei.

Telefonul sună mereu.

De ce vor prietenii să-i amintească vîrsta ? Ce minunăție e-n ea ? E-adevărat că mîngîietor s-au născocit niște frumuseți cu care s-a ornat bătrînețea, dar asta a făcut-o, sigur, un poet tînăr la douăzeci de ani.

În ceea ce privește vîrsta, ea a făcut, de mult, mărturisiri. N-a spus ea, cîntînd ?... *„Am început să-mbătrînesc..."* Și nimeni nu a contrazis-o.

Telefonul are norme în plus.

Cîteva tinere soliste îi fac urări de noroc, cu flori de mărgărint și de busuioc. Apoi sună provincia, de pe toate apele. Urări pe nevăzute fire, că de s-ar lega cu ele, ar vedea că îi e țara brîu.

La mulți ani cu sănătate !

Tot ce ne-ai cîntat nu e și soare și răcoare, ține de sete, ține de dor, ține de viață ! Sus paharul bucuriei și sorbindu-l, pune-ți ceva în gînd, să se-mplinească !

— Mi-am pus...

„Aş vrea iar anii tinereţii
şi cu mintea mea de-acum,
azi ştiu ce-nseamnă rostul vieţii,
spre care ţel,
pe care drum...“

— Şi ce-ai face cu anii aceştia ?

— Aş cînta... să-mi stîmpăr setea... Aş cînta ! Nu ştiu cine a spus, că omul se naşte pentru a fi fericit. Cred şi sînt sigură, că pentru fericirea lui a fost lăsat cîntecul. De aceea spun oricui, prietenilor, cui îmi iese-n cale la o vorbă, şi acum ţie, căruia m-am destăinuit, ca nimănui altul, că am aici, în piept, un cuptor aprins, pe care nu-l poate stinge decît roua de pe cîntece. De aceea închei, spunînd : aş cînta,

aş cînta,

aş cînta,

aş cînta,

aş cînta,

aş cînta,

aş cînta,

aş cînta.

IOANEI,

pentru cărările
cîntecului,
pe care
am mers
împreună...

H. N.

ÎN PRAGUL TOAMNEI...
(Romanță fără muzică)

În pragul toamnei m-am oprit
o clipă-n urmă să privesc...
atîta drum am mers, plîngînd
că nu mai știu să mai zîmbesc.

E grea povara-acestor ani,
e-un sac umplut cu vechituri —
pe care-ntîi le-ai adunat
și să le-arunci... nu te înduri.

Și-n frunzele ude de ploi,
mor crizantemele din noi...

În pragul toamnei aurii,
în umbră-mi caut adăpost,
îmi caut vechile iubiri
și nu mai sînt, parcă n-au fost.

Cînd închid ochii, le revăd —
cînd îi deschid mi-apar în zări...
iubire, iarăşi mă cuprinzi
cu toamnele de neuitări ?...

Şi-n frunzele ude de ploi,
mor crizantemele din noi...

În pragul toamnei retrăiesc
imagini, ape care curg
şi totu-mi pare un tablou,
c-un răsărit şi un amurg.

Şi dincolo de-amurg, un zid,
cu ochiul minţii îl străpung...
văd valea florilor de mai,
unde popasul vieţii-i lung.

Şi-n frunzele ude de ploi,
mor crizantemele din noi...

Septembrie — Octombrie '86.

Romanțe

1. *TE-AȘTEPT PE-ACELAȘI DRUM...*
2. *NU SE POATE.*
3. *AȘ VREA IAR ANII TINEREȚII.*
4. *OMAGIU IOANEI.*
5. *DE CE SĂ PLECI ?*
6. *CE TE-AI FACE, INIMĂ.*
7. *MĂ SIMT MAI TÎNĂRĂ CA NICIODATĂ.*
8. *DE TINE NU-MI MAI ESTE DOR.*
9. *LAMPA.*
10. *STAI, TINEREȚE, PE LOC.*
11. *O ADORAM DE VREME-NTREAGĂ.*
12. *MI-E DOR DE NOPȚI CU LUNĂ PLINĂ.*
13. *SĂ TRECI PRIN LUME FĂRĂ DOR.*
14. *CAR FRUMOS CU PATRU BOI.*
15. *MI-E DOR...*
16. *E RIȚA FECIOARA.*
17. *DOR DE RĂZBUNARE.*
18. *N-AI SĂ ȘTII NICIODATĂ.*
19. *AM ÎNCEPUT SĂ-MBĂTRÎNESC.*
20. *TE ROG SĂ UIȚI CĂ TE-AM IUBIT.*
21. *CINE MI TE-A SCOS ÎN CALE.*
22. *ÎȚI AMINTEȘTI ?*
23. *ÎN MICUL ORĂȘEL UITAT DE LUME.*
24. *DE DRAGUL TĂU...*
25. *DACĂ NU TE-NDEAMNĂ DORUL.*
26. *ÎN CHIOȘC FANFARA CÎNTA.*
27. *PRIMĂVARA...*
28. *TRECE-UN CAR CU BOI PE DRUM.*
29. *ADIO, CLIPE FERICITE...*
30. *DACĂ-N DOUĂZECI DE TOAMNE*

31. CIOBĂNAŞ CU TREI SUTE DE OI.
32. DIN OCHII CARE-AU PLÎNS.
33. MAI RĂMÎI LÎNGĂ MINE.
34. TRUBADURUL.
35. DE CE NU VII ?
36. LA UMBRA NUCULUI BĂTRÎN.
37. TOATĂ LUMEA-MI ZICE LOTRU.
38. M-A TRIMIS MAMA LA VIE.
39. AM, ACASĂ, PATRU BOI.

Melodii Populare

1. DE-AŞ TRĂI CA BRADU-N MUNTE.
2. BATE VÎNTU' VINEREA.
3. MAI VINO SEARA PE LA NOI.
4. INIMĂ CU VENIN MULT
5. LELIŢĂ IOANĂ.
6. PIATRĂ — PIATRĂ !
7. DE LA MOARĂ PÎN' LA GARĂ.
8. TUDORIŢĂ NENE !
9. CINE ZICE PUIUL...
10. DI, DI, DII MURGULE, DII !
11. BOALA-I BOALĂ DE E BOALĂ !
12. GHEORGHE — GHEORGHE.
13. BULGĂRAŞ DE GHEAŢĂ RECE.
14. PE VALE ŢAŢO, PE VALE.
15. PE DEAL, PE LA CORNĂŢEL.
16. DRAGOSTEA DE UNDE-NCEPE.
17. DRAGĂ MI-A FOST CALEA-NCOACE.
18. M-AŞ DUCE ŞI EU LA NUNTĂ.
19. SPUNE, MĂICULIŢĂ, SPUNE !
20. LA PUŢUL CU 5 IZVOARE.
21. DEALU-I DEAL ŞI VALEA-I VALE.
22. ASTĂ IARNĂ ERA IARNĂ.
23. ANICUŢA NEICHII DRAGĂ.
24. M-A-MBĂTRÎNIT SUPĂRAREA.
25. AŞ MURI, MOARTEA NU VINE.

26. DORULE ȘI-O BOALĂ GREA.
27. GEABA-I LUNĂ, GEABA-I STELE.
28. PELIN BEAU, PELIN MÂNÎNC.
29. I-AUZI VALEA CUM RĂSUNĂ.
30. DĂ DOAMNE ȘI OMULUI !
31. MĂ SUII PE DEALUL CERNII.
32. MĂI SMARANDO, MĂI.

Redactor : *Ianca STAICOVICI*
Tehnoredactor : *Carmina CIZER*

Bun de tipar 30.I.1987 Coli de tipar : 15
Planşe : 16

Tiparul executat sub cda. nr. 70025
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

La vîrsta întrebărilor

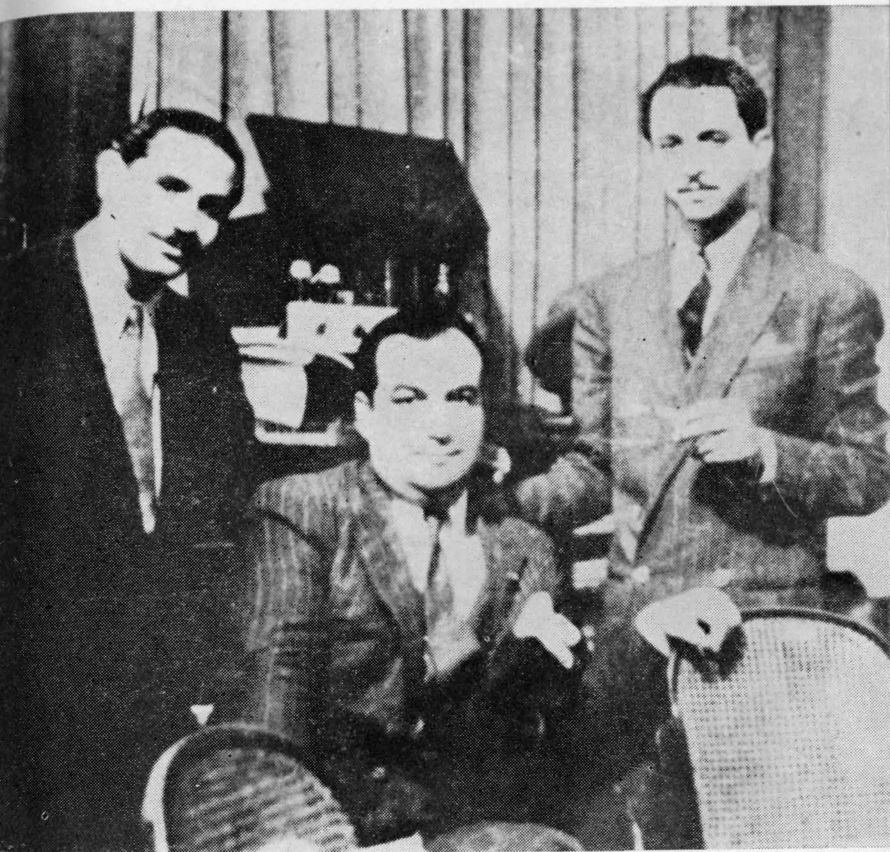
Cu Romeo Rădescu, visul de început, cînd nu credea că se vor despărţi, cînd nu credea că va ajunge... cîntăreaţă.

La început...
Îţi mai aduci aminte, doamnă ?... Primul angajament, prima rochie, prima fotografie.

Un glas şi o inimă : Petre Alexandru.

Clarinetistul Aurel Ionescu, Spirescu-Oltenița și... un tînăr pianist : Sile Dinicu !

Trubaduri ai cîntecului românesc: Ioana Radu, Petre Gusti, Dorina Drăghici și Ion Luican.

Cu Fănică Luca, după un concert de melodii populare și... nai.

Între noi, femeile cu Maria Sereda.

Intre noi, femeile... secret

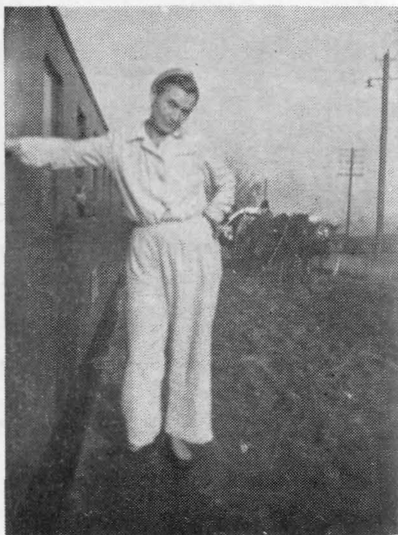

Intre noi, femeile... difuzat (cu mare succes)

Între noi, femeile... îi spun lui H. Mălineanu (creatorul spectacolului) Ioana Radu și Simona Cassian

În turneu cu... Maria Tănase

Melancolii clujene...

Cu orchestra populară a Filarmonicii din Cluj

La Circ, cu mască, să n-o recunoască leii, atunci cînd cînta *Am un leu și vreau să-l beau.*

Tot la Circ, cînd se „împrietenise“ cu tigrii, cu panterele și cu... directorul.

Cu marele actor Vasiliu-Birlic : un zîmbet şi un cîntec.

Înainte de spectacol cu... Vasiliu-Birlic, Ştefănescu-Goangă, Gaby Michailescu.

Nicușor Predescu și vioara lui fermecată.

Am început să-mbătrînesc... spunea Ioana, dar nu credea deloc.

Cesulețul de la butonieră, în amintirea romanței *Bate ceasul...*

Ioana cu marele actor George Calboreanu, cu care a cîntat la nuntă...
Bun e vinul ghiurghiuliu

Admiratorii adunați la Oficiul stării civile, la cununia ei cu Nicky Popescu. Nașul, George Calboreanu, ca și Ioana, era obișnuit cu sălile pline... dar nu cu străzi pline !

Cu Dorina Drăghici, Gică Petrescu, Radu Zaharescu, Horia Moculescu...
şi un avion de succese.

Cu liniștea romanței în priviri...

„Inimă, de ce nu vrei să-mbătrînești ? Nu ți-e de-ajuns cît ai iubit...“

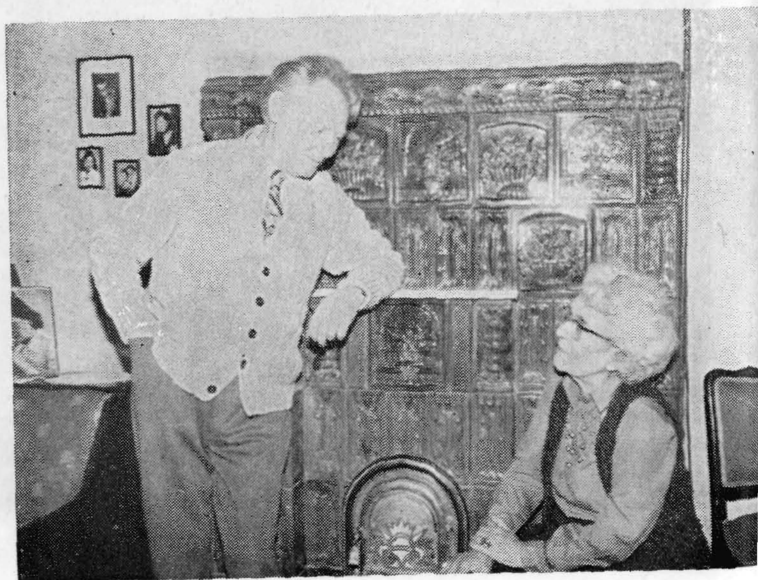
Tăcere, se repetă! La pian: Gică Rădulescu

Ioana Radu, autorul cărţii şi regizorul de film Pompiliu Gîlmeanu.

Ioana Radu conversînd cu scriitorul Harry Negrin.

„Aș vrea iar anii tinereții... Cu mintea mea de-acum“

În lumea celor care nu cuvîntă

„Te-aştept pe-acelaşi drum de altădat'
ca tu să înţelegi că n-am uitat..."

Cu Nero — legănat în romanţe, a ajuns campion la **salturi.**

Tineretul iubeşte romanţa.

Autografe pentru mici şi mari

„De ţi-ar spune poarta ta,
cîte nopţi am plîns cu ea...“

După cuvintele romanţelor, se ocupa de cuvinte încrucişate... cu un rebusist de seamă — Zeno Turdean.

...Romanța face parte din romanul de dragoste.

„O nouă romanță“, ne asigură crizantemele din glastră.

Final de spectacol cu Gică Petrescu

Un mare artist filmează : Mihailopol.

Broderie de cusătură românească, „broderie“ de romanțe...
și amîndouă bine... brodite !

Amintiri : Maria Tănase, turneele, proiectele...

Ioana, între „mama“ Erji, care i-a îngrijit viața, și Florentina Satmari, care i-a îngrijit romanțele.

„Ai și venit la mine, toamnă,
adresa mea de unde-o ai ?...
Vii cu noiembrie la poartă,
deși în suflet e tot mai...“

EDITURA MUZICALĂ

Lei 14